

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav Dálného Východu

Obor japanologie

## **Diskriminace a diskriminační slova v současném Japonsku**

Adéla Bělohlávková

Vedoucí práce: Ing. Jan Sýkora, M.A., Ph.D.

Diplomová práce 2007

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

Ádela Bělohlávková

## **Obsah:**

### 0. Úvod

### 1. Diskriminace, rasová diskriminace

1.1 Historické proměny rasové teorie a ideologie na Západě

1.2 Rasová teorie a ideologie v Číně a Japonsku

1.2.1 Rasový diskurz v Číně

1.2.2 Rasový diskurz v Japonsku

1.2.2.1 Vytváření rasové identity v předválečném Japonsku

1.2.2.2 Rasová identita v současném Japonsku

1.2.2.3 Měnicí se rysy japonské rasové identity

1.3 Dílčí závěr

### 2. Diskriminace v Japonsku

2.1 Etnická diskriminace

2.1.1 Pozadí etnické diskriminace – teorie homogenního národa

2.1.2 Etnická diskriminace v Japonsku z pohledu mezinárodního práva

2.1.2.1 Organizace spojených národů a koncept lidských práv

2.1.2.2 Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace (ICERD) a okolnosti jejího vzniku

2.1.2.3 Japonsko po ratifikaci ICERD

2.1.2.4 Iniciativa Japonska na včlenění požadavku na odstranění rasové diskriminace do mezinárodní smlouvy v roce 1918

2.1.2.5 Ratifikace ICERD zeměmi, které v roce 1918 odmítly japonský návrh na prosazení rovnosti ras

2.1.2.6 Důvody zpoždění ratifikace ICERD v Japonsku

2.1.2.7 Specifika a obsah ICERD s přihlédnutím k situaci v Japonsku

2.1.2.8 Přínosy ratifikace mezinárodních smluv o lidských právech

2.1.2.9 Kontrolní orgán dodržování podmínek smlouvy ICERD, Výbor pro odstranění rasové diskriminace (CERD)

2.1.2.10 Závěrečná zpráva CERD

2.1.3 Stav diskriminace osob nejaponských etnik v Japonsku z pohledu mezinárodních smluv o lidských právech, zejména ICERD

- 2.1.3.1 Diskriminace původních obyvatel Ainu
    - 2.1.2.2 Diskriminace osob původem z bývalých kolonií trvale usazených v Japonsku
    - 2.1.3.3 Diskriminace lidí ostatních etnik a cizinců obecně
  - 2.2 Diskriminace vybraných neetnicky definovaných skupin
    - 2.2.1 Diskriminace *burakumin* (*hisabetsu buraku*)
    - 2.2.2 Diskriminace nemocných malomocenstvím
  - 2.3 Dílčí závěr
- 3. Diskriminace a jazyk
  - 3.1 Vztah japonštiny a diskriminace (*Sabetsu a sabetsugo*)
    - 3.1.1 Vybrané příklady *sabetsugo*
    - 3.1.2 „Hon na slova“
  - 3.2 Dílčí závěr
- 4. Závěr
- 5. Přílohy
  - 5.1 Příloha 1.: Obrazový materiál
  - 5.2 Příloha 2.: Text Mezinárodní úmluvy o odstranění všech forem rasové diskriminace
- 6. Použitá literatura

## 0. Úvod

Každý, kdo má za sebou zážitek delšího pobytu v cizině, poznal na vlastní kůži, jaké to je, být někde cizincem. Tím spíše, jste-li cizincem v jiném kulturním okruhu, navíc tam, kde jste jakožto cizinec jasně odlišitelný svým vzhledem a tudíž samozřejmě přitahujete pozornost. Zkušenost cizince v Japonsku mám ze dvou pobytů, kratšího v roce 2001 a pak z ročního v roce 2002/3 na Hokkaido University v Sapporu. Při druhém pobytu jsem měla příležitost setkat se nejen s Japonci, ale blíže poznat i lidi z nejrůznějších částí světa – v našem programu pro zahraniční studenty japanologie byli lidé z Maďarska, z dálněvýchodního Ruska, Thajska, Koreje, Macaa, Hong Kongu, USA, Kanady a Austrálie. Mojí bližší přítelkyní se stala studentka z Jižní Koreje; jejím prostřednictvím jsem se dozvěděla něco o korejské společnosti a setkala se s lidmi z dalších generací Korejců usazených v Japonsku. Setkala jsem se také se studenty, kteří byli potomky japonských imigrantů - v druhé nebo třetí generaci, kteří přišli z různých zemí - Brazílie, Kanady, USA - a kteří už ve valné většině neznali jazyk, ale měli potřebu seznámit se s zemí svých rodičů a prarodičů.

Všechna tato setkání s mnoha nejrůznějšími lidmi umocnila můj zájem o kulturní odlišnosti, ačkoli interkulturními rozdíly se zde primárně zabývat nebudu.

Až při pobytu v Japonsku jsem si skutečně uvědomila, jak specificky Japonci cizince vnímají a jak je silně mezi sebou a „cizinci“ rozlišují. Od rozlišování je jen krůček k diskriminaci, která je hlavním tématem této práce, i když musím předeslat, že s diskriminací v otevřené podobě jsem se osobně v Japonsku nesečkala.

Mým cílem zde bude zmapovat vybrané aspekty diskriminace v současném Japonsku s důrazem na etnickou diskriminaci, s malou odbočkou o projevech diskriminace v japonském jazyce na závěr.

Uvědomuji si, že vyčerpávající zpracování tak rozsáhlého tématu by vyžadovalo prostor mnohem větší, než jaký zde mám k dispozici, a že tato práce nepostihne zdaleka vše, co k problematice patří. Přestože téma diskriminace je v dnešní době velice aktuální, problematiku diskriminace v Japonsku a odrazů diskriminace v japonském jazyce zatím nikdo, pokud je mi známo, v češtině nezpracovával. Budu proto spokojená, podaří-li se mi podat základní přehled o vybraných aspektech tématu a případně podnítit čtenáře k dalšímu studiu a kladení otázek.

Teoretickým základem a úvodem do problematiky je první část, kde se krátce věnuji diskriminaci obecně a potom podrobněji kořenům etnické diskriminace, kterými

jsou rasová teorie a ideologie. Protože se mi nezdálo dostačující hovořit o rasové teorii pouze v souvislosti s japonským nebo východasijským myšlením, a pominout její existenci v mé vlastní kulturní tradici, zařadila jsem do této části kapitoly, ve které jsem se pokusila shrnout pozadí a vývoj rasové teorie v západním myšlení. Na ni navazují kapitoly o rasovém myšlení v Číně a Japonsku v moderní době. Pro zpracování první části jsem použila literaturu dostupnou v češtině a v angličtině; z české literatury mi cenné informace poskytl v první řadě sborník příspěvků z interdisciplinárního symposia o problematice ras v Plzni 12.5.2005 s názvem *Dějiny, rasa a kultura*.<sup>1</sup>

Ve druhé, hlavní části, jsem se věnovala pozadí diskriminace v Japonsku a současné situaci na tomto poli včetně konkrétních případů. Nejvíce prostoru dostala etnická diskriminace; kostru a mnoho příkladů mi poskytla zejména kniha Masataky Okamota *Etnická diskriminace v Japonsku z pohledu Mezinárodní úmluvy o odstranění všech forem rasové diskriminace*.<sup>2</sup> Z neetnicky definovaných diskriminovaných skupin jsem zvolila pouze dvě, které jsou pro Japonsko něčím výlučné.

V poslední, třetí části, jsem se letmo dotkla vztahu diskriminace a jazyka obecně, a doplnila jsem kratší kapitolu o souvislostech mezi diskriminací v Japonsku a japonštinou, zejména co se týká takzvaných diskriminačních slov (*sabetsugo*).

Při zpracování druhé a třetí části jsem vycházela převážně z japonsky psané literatury.

V celé práci používám mezinárodní transkripci, která případnému zájemci usnadní orientaci ve světových informačních zdrojích.

Diskriminace z nejrůznějších důvodů existovala, existuje a existovat bude ve všech lidských společnostech. Přirozenou lidskou snahou je snaha přežít a najít své místo ve světě. Jednou z cest, jak toho dosáhnout, je vymezit se vůči druhému, jinému – a k tomuto vymezování často diskriminace slouží. V tom není Japonsko výjimkou.

Nemám zájem o lovení nějakých senzací, ale s respektem vůči realitě a minulosti se chci prostřednictvím poznávání poněkud odvrácené stránky země, jejíž kulturu a jazyk mám ráda, dozvědět něco více o odvrácené stránce země vlastní, a pochopit tak lépe, co to znamená být člověkem. Věřím totiž, že světlá i temná stránka jsou spojenou a nerozdělitelnou součástí lidského údělu, který je bez ohledu na takzvanou „rasu,“ původ, pohlaví, jazyk nebo předsvědčení pro každého z lidí stejný.

<sup>1</sup> BUDIL, Ivo T. - BLAŽEK, Vladimír - SLÁDEK, Vladimír (ed.): *Dějiny, rasa a kultura*, Katedra antropologie FF ZČU v Plzni, Plzeň 2005.

<sup>2</sup> OKAMOTO, Masataka: *Nihon no minzoku sabetsu - jinshu sabetsu teppai joyaku kara mita kadai*, Akashi shoten, Tokyo 2005.

## 1. Diskriminace, rasová diskriminace

Předtím, než se začnu zabývat nejrůznějšími podobami diskriminace v Japonsku, se chci podívat na diskriminaci obecně. Co to tedy diskriminace vlastně je?

Podle Giddense (2003: 231) je diskriminace stav, kdy jsou jedné skupině upírána práva a příležitosti, jimiž disponují druzí.

Encyklopedický slovník <sup>3</sup> (s. 234) definuje diskriminaci jako „rozlišování, omezování nebo odnětí práv určité kategorii obyvatel z třídních, náboženských, rasových, jazykových, etnických a jiných důvodů.“

Třídní, náboženské a jazykové důvody jsou nám vcelku jasné, ale co rasové a etnické důvody? Víme přesně, co to je rasa a etnikum?

„Rasa“

S pojmem rasa se setkáváme a používáme jej velmi často a domníváme se, že „rasy „objektivně existují“ jakožto biologická kategorie na způsob zařazování organismů do druhů, rodů a tříd. Jenže: jednak tato klasifikace organismů samotná je kulturní produkt západní civilizace vzniklý v době nahrazení křesťanského obrazu světa obrazem biologickým, kdy dějiny lidstva přestaly být dějinami spásy a člověk byl včleněn do dějin přírodního světa (Budil 2005: 8 – 32). Za druhé ani se samotnou klasifikací to není tak jednoduché. Mnozí badatelé se pokoušeli roztrždit lidstvo do ras podle fyzických znaků, někteří uvádějí rasy čtyři, jiní až desítky. Existuje ale mnoho výjimek, které nakonec ukazují, že jednoduchá klasifikace není možná (např. otázka, jestli původní obyvatelé Austrálie nebo Indové jsou v tomto dělení příslušníky „europoidní“ či „negoidní“ „rasy“). Teorie, podle kterých se lidstvo vyvinulo z hominidů v několika nezávislých liniích, byly genetikou vyvráceny. Navíc genetické rozdíly mezi jednotlivými populacemi jsou vždy menší než mezi jedinci v rámci jedné populace a mezi skupinami definovanými jako „rasy“ jsou jen nepodstatné biologické rozdíly.<sup>4</sup>

Počet genů, které jsou zodpovědné za vnější vzhled (melanin, vlasy a konstituce) je zanedbatelný, a diverzita a variabilita mezi jedinci je tak obrovská, že celý koncept „rasy,“ jakkoli definovaný, se stal zcela bezpředmětným. Genetická diverzita je více méně stejně distribuována v celém lidském druhu, a neexistuje opodstatnění názoru, že sociálně významné odlišnosti jsou založeny genetických rozdílech. (Dikötter 1997:5)

<sup>3</sup> Encyklopedický slovník, Odeon, Praha 1993.

<sup>4</sup> SLÁDEK, Vladimír.: *Rasa: mýtus pro popis lidské variability*. In: Budil – Blažek – Sládek (2005: 37-48).

Ačkoli byl biologický koncept rasy odmítnut již před několika desetiletími, pojem „rasa“ se stále používá v každodenních sociálních vztazích. To vedlo sociology a antropology k tomu, aby uznali existenci sociálně konstruovaných ras. „Rasa“ tedy může být definována jako skupina lidí, která sama sebe vnímá nebo je jinými skupinami vnímána jako odlišná díky vrozeným a nezměnitelným fenotypovým a genotypovým charakteristikám. Rasa je tak „myšlenou komunitou“ (imagined community). (Dikötter) Tzv. rasové odlišnosti jsou ty projevy fyzické variability, které si příslušníci dané společnosti vybírají jako etnicky významné. (Giddens 2003: 231)

Pojem „rasa“ je tedy utvářen a ve společnosti působí jako sociální konstrukt, udržovaný podle společenských norem, kdy splývají biologické (fenotypické) rozdíly s odlišnostmi náboženskými, kulturními, jazykovými, behaviorálními a psychologickými. (Blažek – Brůžek 2005: 52)<sup>5</sup> Neexistuje žádné přesné vymezení rasy, ale jen široké spektrum fyzických variací. To vede některé badatelé k názoru, že by bylo lépe pojem rasa úplně opustit. (Montagu 1942, Salzmann 2003, Pospíšil<sup>6</sup> 2005, Sládek 2005). Pro některé však existence ras byla a bude „objektivní realitou“ a která je a zůstane v „biologicko-antropologickém pojetí zcela neutrálním vědeckým pojmem.“ – viz Průcha (2004: 61-2).

M.Cichá a J.Šteigl v článku „Je rasa skutečně premisou rasismu?“<sup>7</sup> říkají, že samotný pojem rasa je čistě biologický, a že je třeba se pouze oprostít od nadstavby, kterou mu dodali rasisté.

Každý samozřejmě vidí fyzické rozdíly mezi lidmi z jednotlivých etnik. Pro popis fyzické variability člověka klidně nadále použijeme označení běloch, černoch atd. Nicméně použijeme těchto pojmů u vědomí, že mluvíme o fyzických rozdílech, že je to prostý popis bez dalších implikací. Jakmile začneme hovořit o „rase“ a používat ji jako „vědecký“ a „biologický“ pojem, nemůžeme se ubránit tomu, že tím implikujeme všechno, co patří k rasové ideologii - včetně nezměnitelných vrozených kvalit domněle přisuzovaných jednotlivým „rasám,“ rasové hierarchie a tak dále. Já osobně si myslím, že dnes, kdy mezi „vědeckým“ a „skutečným“ nebo „pravdivým“ je rovnítko, a pojem „rasa“ většina lidí jako takový přijímá a používá, i když si neuvědomuje důsledky, bude lépe od používání pojmu rasa pro popis lidské variability upustit.

---

<sup>5</sup> BLAŽEK, Vladimír - BRŮŽEK, Jaroslav: *Má termín rasa opodstatnění v současné antropologii?* In: Budil – Blažek – Sládek (2005: 49 - 58).

<sup>6</sup> POSPÍŠIL, Milan: *Lidské rasy – realita alebo mýtus?* In: Budil – Blažek – Sládek (2005: 33 -36).

<sup>7</sup> CICHÁ, Martina - ŠTEIGL, Jan: *Je rasa skutečně premisou rasismu?* In: Budil – Blažek – Sládek (2005: 70 – 76).



## „Etnicita“

Giddens (2003: 228) definuje etnicitu takto: „Etnicita označuje kulturní praktiky a názory určité skupiny lidí, které ji odlišují od ostatních. Příslušníci takové skupiny se považují za kulturně rozdílné od jiných skupin ve společnosti a ta je tak rovněž vnímá. Charakteristiky odlišující etnické skupiny jsou zejména: jazyk, dějiny, původ (skutečný nebo domnělý), náboženství, styl oblékání atd. ... Etnické rozdíly jsou vždy naučené a zároveň jsou jen zřídka neutrální. Mnohdy jsou spojeny s majetkovou a mocenskou nerovností i s antagonismem mezi jednotlivými etnickými skupinami.“ Giddens definuje etnicitu pouze kulturně a pojem „rasy“ pro jeho určení nepoužívá (rozdíl viz např. Průcha 2004: 51).

### Jaký je vztah mezi etnicitou a rasou?

Rasové diskurzy se v nejrůznějších kulturních a historických kontextech pojí v různé míře s etnocentrismem, kde jsou lidské skupiny definovány primárně v kulturních pojmech, dále se protínají s diskurzy o genderu, sexualitě, sociálním statutu atd. Jinak řečeno, sociálně konstruované „rasy“ jsou populační skupiny, které mají své domnělé hranice na základě neměnných biologických charakteristik, a mohou být stavěny do protikladu k sociálně konstruovaným „etnicitám“, které jsou považovány za skupiny založené na charakteristikách kulturně získaných – jsou rozlišitelné, i když se v mnoha případech jasně překrývají.

### Diskriminace

Proč se však „rasové,“ náboženské, jazykové nebo odlišnosti stávají důvodem k znevýhodňujícímu zacházení - diskriminaci? Podle Giddense (2003: 231) diskriminace vychází z předsudků, předpojatosti a stereotypů. Tyto stereotypy máme všichni – jsou to myšlenkové kategorie, které nám slouží k utřídění našich zkušeností.

Každá kultura, stejně jako každý člověk, má přirozený sklon chránit a upřednostňovat sebe a svoji skupinu, vymezovat se vůči ostatním a tím potvrzovat svoji identitu. Hlavní hypotéza kulturní antropologie vysvětluje diskriminaci tak, že členové komunity získávají řád a identitu tak, že vytvoří a zaženou na periferii „jiného“ - označenou, nečistou osobu nebo skupinu.

Osamu Mihashi v článku *Symbolismus sociální diskriminace*<sup>8</sup> ukazuje diskriminaci z jiného úhlu a porovnává současnou diskriminaci v Japonsku s rozlišováním za předchozího feudálního systému.

V době, kdy existoval feudální systém, „diskriminace“ znamenala prostě „rozlišování,“ jehož povaha nebyla zpochybňována – v systému měl každý své místo a rozlišování se týkalo všech. Problém diskriminace je úzce spojen až s moderní dobou. Mihashi to ukazuje na příkladu *burakumin*. Tito lidé diskriminovaní v době Edo měli ve světě své pevné místo - obývali hraniční prostor mezi tímto světem a chaosem. Postoj ostatních vrstev k nim byl ambivalentní. Věřilo se, že měli moc křísit mrtvé. Věnovali se pouličnímu umění. Měli monopol na zpracování těl domácích zvířat, a i když je ostatní vrstvy považovaly za nečisté, nedotýkaly se jich atd., byly s nimi v denním kontaktu, protože jejich služby potřebovaly. To vše skončilo s nástupem moderní doby – s rozšířením gramotnosti a tiskovin pouliční umění skončilo, v roce 1871 byl spolu s označením eta jejich tradiční řemeslný monopol zrušen a oni byli vrženi doprostřed monetární ekonomiky.

Podle Mihashiho v moderní době diskriminovaní ztratili své místo v symbolickém kosmu diskriminujících: už nebyli na periferii, byli prostě vymazáni a vyhnáni z celé kultury. V tom je podle něj diskriminace moderní doby horší než distinkce doby feudální.

Vraťme se opět k předsudkům. Mít předsudky či myslet ve stereotypch není totéž co chovat se diskriminačně – ačkoli první je jakýmsi předstupněm druhého, obě věci nelze ztotožnit. O diskriminaci se jedná teprve tehdy, jsou-li předsudky spojeny s nepřátelským postojem a vedou k diskriminačnímu chování - čili chování mající za cíl znevýhodnit skupinu, o kterou jde. Tomuto diskriminačnímu chování se budu věnovat v dalších kapitolách této práce.

### Etnocentrismus

Předsudkem v kulturní oblasti je etnocentrismus. Etnocentrismus je nedůvěra k „těm druhým“ a sklonem hodnotit jejich kulturu měřítkem své vlastní. Existuje v každé kultuře. „Ti druzí“ bývají považováni za vetřelce nebo barbary, mravně či mentálně zaostalé. Takto vidí většina civilizací příslušníky menších kultur. Etnocentrismus se pojí se skupinovým uzavíráním, tj. s vymezováním se skupiny vůči ostatním (zákaz sňatků,

---

<sup>8</sup> MIHASHI, Osamu: *The Symbolism of Social Discrimination: A Decoding of Discriminatory Language*. In: *Current Anthropology*, Vol. 28, No. 4, Supplement: An Anthropological Profile of Japan (Aug. – Oct., 1987), s. S19 – S29.

omezení kontaktů, fyzická separace) a bývá spojen rovněž s nerovnoměrnou alokací zdrojů.

#### Rasismus – rasová diskriminace

Rasismus lze definovat jako předsudek založený na sociálně významných fyzických rozdílech, který říká, že někteří jedinci jsou v důsledku takto definovaných rozdílů nadřazení nebo méněcenní.

Rasová teorie představuje snahu, kterou můžeme poprvé zaznamenat u velkých představitelů přírodních věd osvícenské doby, rozdělit lidstvo do odlišných rasových skupin na základě biologicky vymezených dědičných znaků. Kritici rasové teorie tvrdí, že rasová teorie v sobě již implicitně zahrnuje rasovou ideologii tím, že výběr biologických atributů, jejichž prostřednictvím dochází k identifikaci lidských populací s různými esencionalizovanými rasovými „typy“, je podřízen kulturnímu hodnocení. S názorem kritiků rasové teorie se plně ztotožňují.

Pojďme se nyní podívat na to, jakým vývojem prošly pojmy rasa a rasismus v evropském myšlení.

## 1.1 Historické proměny rasové teorie a ideologie na Západě<sup>9</sup>

Antropologie vznikla na konci osmnáctého století jako „věda o rasách,“ a chtěla vnést prostřednictvím konceptu rasy racionální řád do chaosu lidské rozmanitosti, zatímco etnologie se zaměřila na sociokulturní a lingvistickou variabilitu. Rasová teorie a ideologie se zrodila ze spojení vědy a ducha doby, ideologickými, politickými a mocenskými faktory, a z něj vzešly rasová ideologie, eugenické hnutí<sup>10</sup> nebo sociální darwinismus,<sup>11</sup> které mimořádně ovlivnily politický život Západu v uplynulých sto padesáti letech.

### Starověk

Rasismus a rasová ideologie mohly existovat velmi dlouho bez řádného pojmenování a konceptualizace. Jak ukazuje výzdoba staroegyptských hrobek ze 2. tisíciletí před naším letopočtem, která znázorňuje čtyři odlišné fyzické typy lidí, má klasifikace lidstva do čtyř skupin hluboké empiricko-intuitivní kořeny.

V případě antické civilizace nebyl objeven žádný důkaz, že by barva pleti sloužila jako předpoklad pro nepřátelské rozlišování lidí.

V monoteistickém prostředí formovaném starozákonní tradicí představoval nejvlivnější náboženské ospravedlnění sociálně a ekonomicky podřadného postavení určité populace text knihy Genesis (9.18-9.27) o Noemově prokletí Cháмова syna Kenaana. Označení Kenaanci, vytržené z biblického kontextu, bylo užíváno pro etnika, jejichž příslušníci se stávali zdrojem otrocké pracovní síly. „Kenaanci“ se stali věčnou západní metaforou otroků.<sup>12</sup> V posledním stadiu své historické transformace se biblická legenda o Noemových synech proměnila v rasovou chartu, ospravedlňující otrokářství na americkém Jihu nebo v Jižní Africe.

### Středověk – islámská civilizace

Přibližně v osmém století po Kristu začali být Kenaanovi potomci ztotožňováni především s populacemi afrického původu a symbolický Kenaan se stal zemí černých.

<sup>9</sup> Tato kapitole je zpracována podle: BUDIL, Ivo T.: *Historické proměny rasové teorie a ideologie*. In: Budil – Blažek - Sládek (2005: 8 - 32).

<sup>10</sup> Snaha o zlepšení lidstva šlechtitelskými postupy, cíleným křížením kvalitních jedinců a zabránění mít potomstvo jedincům domněle „méně kvalitním“

<sup>11</sup> Tzv. sociální darwinismus, založený na aplikaci Darwinovi evoluční teorie na poměry společnosti, našel v 19. a 20. století mnoho přívrženců a ovlivnil i ideologii národního socialismu (nacismu) a fašismu. Sociální darwinismus chápe nerovnosti v rámci lidské společnosti jako dané a odvozuje z nich vytváření hierarchických vztahů, založených na tom, že v boji o existenci a v sociálních konfliktech se prosadí „silní“ jimž se „méně schopní“ musejí podřít. Zastánci sociálního darwinismu tvrdili, že tento výběr se neuskutečňuje jen mezi jedinci, nýbrž i mezi rasami a národy.

<sup>12</sup> Ve středověké Evropě představovaly nejvýznamnější rezervu bílých otroků slovanské populace (viz etymologická souvislost slova Slovan a otrok v některých evropských jazycích).

Afričané žijící na muslimském území od Andalusie po Persii byli bez ohledu na neexistenci konceptu biologicky vymezené rasy podřízeni reálné rasové segregaci a diskriminaci vyplývající ze somatické odlišnosti. Ibn Chaldún, muslimský učenec čtrnáctého století, měl za to, že otroctví je přirozeným údělem obyvatel Afriky, protože mají podle jeho názoru více společného s tupými zvířaty než s lidmi, protože žijí v jeskyních a křovinách, jedí rostliny, žijí v divokém osamění a nesdružují se a pojídají se navzájem. (Totéž ovšem platilo i pro Slované). Ibn Chaldún tak jako jeden z prvních myslitelů společného muslimsko-křesťanského kulturního okruhu zaváděl do historického a geografického diskurzu biologické metaforu a připravoval tak cestu rasové teorii.

Sociální stratifikace založená na fyziognomických odlišnostech a zdůvodňovaná typickými rasovými stereotypy a biologickými metaforami se vytvořila koncem prvního tisíciletí po Kristu v rámci islámské civilizace, přičemž její hlavní oběti byli původní obyvatelé subsaharské Afriky. Vzhledem ke zdůraznění barvy kůže jako signifikantního příznaku příslušnosti k otrockému nebo společensky marginálnímu statusu můžeme hovořit o pigmentokracii jako o první formě rasové ideologie starého světa. Přihlédneme-li k univerzalistickým aspiracím islámu a relativní toleranci, již se narodil od středověké křesťanské společnosti těšily na muslimském území náboženské menšiny, bylo velkým historickým paradoxem, že to byla právě islámská civilizace, která se stala kolébkou rasové stratifikace a ideologie, již Západ převzal a převedl do pojmů moderní vědy.

#### Středověk – křesťanská civilizace

Středověká společnost obsahovala řadu projevů, které bychom dnes označili za xenofobní, přesto středověký Západ nevytvořil žádnou doktrínu rasové ideologie nebo rasismu. Antisemitismus středověku, který zesílil zejména od třináctého století, byl založen na náboženské, nikoli rasové odlišnosti.

Za protorasismus bývá označována španělská doktrína *limpieza de sangre* (čistoty krve), která byla produktem reconquisty<sup>13</sup> a jež byla zaměřena proti židovským a muslimským konvertitům. Navzdory přijetí křesťanské víry byli tyto poddaní španělského krále vystaveni diskriminaci, vylučování z veřejného života a byly po nich vyžadovány

---

<sup>13</sup>Conquista: 8.st. - dobytí španělského poloostrova Araby, reconquista: 13.st.: dobytí území zpět Španěly.

certifikáty o čistotě krve. Náboženský antisemitismus se tak postupně měnil v antisemitismus rasový.

Pojem rasy se od středověku vyvíjel v sémantickém poli sdíleném se slovy vztahujícími se k národní existenci a pospolitosti. V klasické, středověké a raně novověké literatuře označoval latinský termín gens lid nebo národ a byl tak podobně jako rasa chápán jako společenství lidí spojené svým původem, rodovou linií.

Koncept rasy v moderním smyslu slova nicméně ve středověku a přinejmenším v prvních dvou až třech staletích raného novověku v západní civilizaci neexistoval.

Západní středověké a raně novověké myšlení rasové ideologii dlouho vzdorovalo. Podle středověkého myšlení bylo tělo substancí, k níž konkrétní přírodní podmínky přidávaly akcident, zodpovědný za odlišné fyzické vzezření a další odlišnosti. Moderní rasová teorie relativizovala zmíněný privilegovaný ontologický status těla, které ztratilo nárok na univerzalitu zakotvenou v autoritě evangelia. Lokální uskutečnění těla, jež byla dříve považována za projev environmentální nahodilosti, získala v rámci rasové příslušnosti povahu nezaměnitelnosti. Z toho pak vyrůstala legitimizace sociální, politické a ekonomické nerovnosti.

### Novověk

Dle vzdělců šestnáctého a sedmnáctého století byl svět zabydlen množstvím rozmanitých národů, které se nedaly jednoduše a všeobecně klasifikovat (to se týkalo jak národů afrických, tak národů Nového světa). Systematické studium biologických odlišností, jež by vyústilo do systému rasové hierarchie, se nacházelo v šestnáctém a sedmnáctém století mimo zájem i možnosti evropské vzdělanosti. To se změnilo ve druhé polovině osmnáctého století, kdy se objevila touha po velkých generalizacích.

Vznik rasové teorie je součástí širšího procesu proměny západních věd o člověku související se sekularizací a úpadkem autority tradiční křesťanské teologie včetně augustinovského výkladu lidských dějin, které vyústily do snahy nalézt alternativní makronarativitu přesvědčivě líčící původ, smysl a směřování západní civilizace a lidského rodu obecně. Idea přírodní historie překonávající propast mezi člověkem a přírodou a činící z lidských dějin součást fyzikálního a organického vesmírného procesu představovala jednu z možností, jak prázdnotu vzniklou po odstranění křesťanské teodicey vyplnit. Bez této rámcové změny základního příběhu

lidstva by se rasová ideologie jako inspirativní součást politické ideologie Západu nemohla prosadit.

Osvícenští filozofové a přírodovědci vytvořili namísto tradičního pojetí člověka zakotveného v křesťanské ortodoxii, aristotelismu a hylemorfismu biologicky zaměřenou teorii rasy.

Základy moderního rasismu byly položeny do roku 1850. Sehrál v tom roli francouzský hrabě Joseph Arthur de Gobineau, literát, diplomat a představitel francouzského romantismu, autor *Pojednání o nerovnosti lidských ras* (1853-1855),<sup>14</sup> který navázal a literárně uchopil předchozí již rozvinutou tradici rasového myšlení.

První známou rasovou klasifikaci na základě fyziognomického vzhledu, jež byla zcela oproštěna od starozákonních konotací, uveřejnil v roce 1684 Francois Bernier (1620 - 1688), lékař a cestovatel. Rozdělil lidstvo do čtyř skupin bez hierarchického členění: Evropané a západní Asiaté, východní Asiaté, černoši. Laponci.

Univerzální myslitel a filozof Gottfried Wilhelm Leibnitz identifikoval na počátku osmnáctého století čtyři základní rasy: negroidní, laponskou, orientální a okcidentální. Podotkl, že klimatické vlivy mohou stejně jako v případě zvířat a rostlin způsobit zkvalitnění či naopak degeneraci lidské rasy.

Tradiční environmentalismus zpochybnil ve svém proslulém pojednání o povaze národů *Of National Character* z roku 1748 filosof David Hume, který upřednostňoval před klimatickými faktory vliv „morální“ zahrnující typ vlády, hospodářství, diplomacie nebo umění. V této souvislosti učinil David Hume poznámku o vrozené podřadnosti černochoů a dalších mimoevropských národů, která vedla k diskusi o sklonech k rasismu u jednoho z nejvýznamnějších západních myslitelů.

Carl Linné rozlišil v prvním vydání svého monumentálního díla *Systema naturae* z roku 1735 v rámci druhu Homo čtyři „odrůdy“ (*varietate*), jež zahrnovaly *Homo europeus albus*, *Homo asiaticus horridus*, *Homo americanus rubescens*, *Homo afer niger* podle čtyř hlavních kontinentů. V desátém vydání *Systema naturae* z roku 1758 Linné vytvořil nový termín označující náš druh – *Homo sapiens*. Linnéovský systém představoval důležitý krok k asimilaci lidských dějin přírodní historií, jež umožnila v devatenáctém století vytvořit rozsáhlé a ambiciózní rasové výklady dějin.

---

<sup>14</sup> České shrnutí a komentář k tomuto dílu viz Černý Václav: *Rasismus, jeho základy a vývoj*, Votobia, Praha 1995 (reedice vydání z r.1939).

O rozšíření pojmu rasa se nejvíce zasloužil francouzský přírodovědec hrabě Georges Louis Le Clerc de Buffon, který se rozhodl nahradit Linného termín odrůda pojmem rasa. Podle Buffona je rasa větší jednotka než národ; jedna rasa zahrnuje více národů, i když toto chápání nebylo všeobecně sdílené.

Největší zásluhu o rozšíření biologického a hierarchického pojetí rasy měl Johann Friedrich Blumenbach, který v *De Generis humani varietate nativa* z roku 1776 rozčlenil lidstvo do pěti hlavních biologicky vymezených odrůd (*varietate*): evropské, mongolské, etiopské, americké a malajské. Blumenbach je autorem pojmu „kavkazská rasa“, vytvořil ho v roce 1781. Blumenbach nahradil Linného termín „odrůda“ (*varietate*) pojmem „gens“ (národ), který byl do němčiny a do dalších jazyků překládán jako rasa. Blumenbach byl monogenistou, tj. měl za to, že lidstvo má jednotný původ a že jednotlivé rasy vznikly v důsledku degenerace. Výchozí byla kavkazská rasa, jejíž degenerací vznikla rasa etiopská a mongolská, jejichž smíšením s rasou kavkazskou vznikly dvě „přechodné rasy“ – americká a malajská. Blumenbachova představa koresponduje s osvícenskou představou kontinentálních celků, která se odrazila do ras. Z tohoto důvodu upřel status samostatné rasy Židům, přestože uznával jejich fyziognomickou odlišnost od kavkazské rasy.

V závěrečných desetiletích osmnáctého století došlo k novému vymezení vztahu mezi národem a rasou, které byly dříve chápány jako ekvivalenty. Pojem rasy je na jednu stranu univerzálnější než pojem národa, na druhou stranu jeden národ se může skládat z více rasových skupin. (První charakteristika viz kategorie árijské rasy, která vznikla z orientálních studií a spojovala asijské a evropské národy, jejichž jazyk je genealogicky spjat se sanskrtem).

Rasová teorie tak byla na sklonku osmnáctého století připravena stát se součástí politické kultury Západu a jejím mocným ideologickým nástrojem. Umožnily jí to dvě vzájemně nezávislé události: francouzská revoluce a „orientální renaissance.“

Jedním z výkladů francouzské revoluce je její podání jako etnického konfliktu mezi autochtonními Galořímany a alochtonními germánskými Franky. Frankové a Galové, rytíři a rolníci, šlechtici a neurození, lid dobyvatelů a lid podmaněných, po staletí součástí jednoho národa, v roce 1789 znovuobnovily dávný spor. Červencová revoluce 1830 přinesla konečnou vládu francouzské „keltské“ buržoazii, vítězství Galů nad Germány. Na druhém břehu Rýna byl v té době triumf Galů vyložen jako známka rasového, a tedy i mocenského úpadku Francie.



Takzvaná orientální renesance souvisí se vzestupem britské koloniální moci v Indii na konci osmnáctého století a je produktem setkání mezi britskou a indickou kulturou. Germáni, kteří byli v Evropě předmětem fascinace od znovuobjevení Tacitova spisu *Germania* v patnáctém století, se na počátku devatenáctého století proměnili v Árijce. Sanskrt sehrál podobnou revitalizační úlohu při utváření moderní doby jako latina a řečtina v období renesance.

Devatenácté století bylo dobou okouzlení sanskrtem a staroindickou literaturou, obdobím, kdy se na půdě Indie institucionalizovala indoevropéistika jako západní věda. Členové Královské asijské společnosti (Royal Asiatic Society), založené 1784 v Kalkatě, vystoupili s ideou árijské či indoevropské rodiny, která sdružuje národy obývající Evropu, střední Asii a Indii. Árijské národy hovořily vzájemně příbuznými jazyky, což poukazuje na jejich společný původ. Indoevropéistika se těšila velké prestiži, a byla považována za zásadní při konstrukci sekulárního obrazu světa pomocí západní vědy. Německý filosof Friedrich Schlegel napsal v roce 1808 knihu *O jazyce a moudrosti Indů* (*Über die Sprache und Weisheit der Indier*), která vyvolala vlnu „indománie“ a zájmu o sanskrt a indoevropéistiku v Německu. V Německu oslovila orientální studia filosofy Schellinga, Fichtea, Hegela, Schopenhauera, básníky Goetha, Schillera nebo Novalise. Friedrich Schegel učinil z Indie kolébku prapůvodní, především religiozní čistoty a vyzdvihl privilegovaný vztah mezi Asií a Německem. Duch prastaré Indie a Persie se údajně znovu zhmotnil v německém národě a zajistil mu postavení „vyvoleného lidu“ v novém rasovém náboženství.

Árijský rodokmen se stal hlavním genealogickým mýtem Západu v době mezi ústupem biblického učení a rozkvětem darwinismu. Závěrečným krokem při konstrukci árijské rasy na biologickém základě a jejím definitivním oddělení od mateřského biblického a filologického kontextu, v němž se původně zrodila, bylo prosazení kraniometrie místo jazykovědy jako hlavního nástroje rasové klasifikace. Příslušnost k árijské rase už neurčovala příbuznost jazyka mluvčího se sankrtem, ale dolichokranní, protáhlý tvar jeho lebky. Nová rasová historie Evropy zahrnovala příchod prehistorických indoevropských či árijských kmenů tvořených plavými dolichokranními jedinci, kteří si podmanili a asimilovali místní tmavé brachykranní populace.

Árijská rasová ideologie opustila katedry akademických učenců a rozšířila se mezi širší intelektuální vrstvy. Brzy se podobně jako sociální darwinismus stala účinným nástrojem ideologie. V indoevropské ideji byl nalezen protilék proti obavám z úpadku západního světa. Poslední desetiletí devatenáctého století lze bez nadsázky nazvat

„věkem Árijců,“ kteří prakticky ovládli západní genealogickou imaginaci. Avšak samotná árijská imaginace by přitažlivost rasové ideologie v průběhu devatenáctého a dvacátého století uspokojivě nevysvětlila.

I.T.Budil nachází odpověď na expanzi rasového myšlení a jeho atraktivitu v díle Victora Courteta, stoupence saint-simonismu, hnutí, které se prosadilo ve dvacátých a třicátých letech devatenáctého století ve Francii. Saint-simonisté (ke kterým patřil například August Comte), usilovali o radikální reformu a reorganizaci francouzské společnosti na vědeckém základě, jež by urychlila modernizaci a industrializaci Francie, vyčerpané francouzskou revolucí a napoleonskými válkami. „Tvrdím, že krize v Evropě neustane, dokud rozličné společnosti nebudou reorganizovány tak, aby odrážely přirozenou nerovnost nebo více či méně patrné rasové rozdíly. Nenavrhuji nic, co by snižovalo lidskou důstojnost, ale hlásám pouze pravdu, kterou prověřily analýzy všech národů světa.“<sup>15</sup> Francie může vstoupit do moderního věku, aniž podlehne egoistickému individualismu a nespoutanému liberalismu. Podle Saint-Simona musí být harmonická společnost založená na přirozené hierarchii, k níž poskytují klíč fyziologické zákony. Lidé se rodí s různými schopnostmi a nadáním a funkční společenský řád každému přidělí místo odpovídající jeho vlohám. Nerovné schopnosti znamenají přirozeně asymetrickou distribuci zdrojů. Politická a morální krize moderní doby bude překonána, jestliže bude každému jedinci přiděleno takové místo, které náleží jeho vrozeným dispozicím. Přenesení saint-simonského principu meritokracie (vlády nejschopnějších) na etnické a rasové vztahy zrodilo ideu společnosti založené na nerovných biologicky podmíněných kvalitách jednotlivých rasových skupin. Victor Courtet učinil z rasové teorie revitalizační princip národního společenství. Rasová ideologie se stala začátkem protirevoluční proměny společnosti ve jméno totální revitalizace a obnovy národní existence. Kontrarevoluční vzpoura proti dějinám byla typickým rysem totalitních a fašistických hnutí dvacátého století.

Victor Courtet tvrdí, že sociální nestabilita, nespokojenost a vzpoury vznikaly tehdy, pokud se rozdělení politické, společenské a ekonomické moci rozcházel s distribucí vrozených dispozic a fyziologické a intelektuální schopnosti neodpovídaly sociální hierarchii. Revoluce podle něj představuje způsob, jakým se spontánně obnovuje soulad přírodního a sociálního řádu. Podle Courteta musí po vědecké revoluci, která promění prostřednictvím rasového výkladu dějin politické vědy ve vědy pozitivní,

---

<sup>15</sup> Budil – Blažek – Sládek (2005: 25).

následovat revoluce politická - jako rasové hnutí, které každé rase přidělí opět místo, které jí náleží na základě jejich vrozených schopností a kvalit.

Setkání mezi rasovou teorií a socialismem, které tak šokovalo v případě nacistické ideologie, se uskutečnilo již o sto let dříve v rámci saint-simonismu. Moderní rasismus a socialismus jsou proto v zásadě blíženci, zrození z obdobné směsice reformního idealismu a filantropie, scientistické arogance a utopických aspirací pařížské intelektuální atmosféry dvacátých a třicátých let devatenáctého století.

Courtetova studie z roku 1835 představuje v dějinách novodobého západního myšlení jedno z prvních zpochybnění moderního pojetí národa. Courtet se snaží ukázat, že rasa předchází národ a že národní společenství představuje historicky nahodilou směs rasových a etnických skupin s odlišnými vrozenými dispozicemi. Moderní národní společenství je podle Courteta fikcí, ve skutečnosti jde o heterogenní amalgám odlišných ras s odlišnými schopnostmi. Novodobého ideálu rovnosti lze dosáhnout pouze vzájemným míšením. Courtet tento proces vítal, Joseph Arthur de Gobineau se jej děsil. Skutečným subjektem dějin není podle Courteta národ, ale rasa – tím je jeho názor odlišný od historiků počátku devatenáctého století.

Dnes prakticky zapomenutý Victor Courtet, marginalizovaný svou nekompatibilitou s převládajícími schematickými výklady dějin, byl živoucím ztělesněním paradoxu, že moderní rasovou teorii nevytvořil příslušník třídy bojující za anachronická privilegia nebo obhájce otrokářských zájmů, ale vizionářský myslitel a politik vzešlý z úspěšné průmyslové a obchodní buržoazie, která se v příznivějších podmínkách orleánské monarchie snažila překonat zpoždění v modernizaci země způsobené Francouzskou revolucí.

Rasová ideologie v sobě vždy implicitně či explicitně obsahovala politické aspirace spočívající v úsilí prosadit ve společnosti hierarchii, jež se vymyká sociálními konsenzu. Aplikace rasové ideologie na mimoevropské fyziognomicky a etnicky odlišné lidské populace byla navzdory svým tragickým důsledkům v moderní době jen vedlejším projevem hnutí směřujícího především ke stabilizaci evropské společnosti otřesené modernizací. Devalorizace a inferiorizace přírodních národů prostřednictvím rasové teorie nebyla prvotním cílem moderní rasové instrumentalizace, ale pouze dodatečnou racionalizací strategie zaměřené primárně do nitra západní společnosti.

## 1.2 Rasová teorie a ideologie v Číně a Japonsku

Nyní se podívejme na proměny rasové teorie a ideologie v Číně a Japonsku od konce devatenáctého století, kdy začalo období rapidní modernizace.

Někteří sociální vědci<sup>16</sup> argumentují, že „rasismus“, ať ho definujeme jakkoli, v „asijské kultuře“ nenalezneme, že „rasa“ není „čínský“ koncept, a tedy „rasismus“ se může objevit jen na Západě. Dikötter (1997: 2) ukazuje, že například filozof druhé poloviny devatenáctého století Kang Youwei (1858-1927) ve spise Datongshu (Jeden svět) píše, že černá rasa je podřadná a může být zušlechtěna jen sňatkem s příslušníky žluté a bílé rasy, přičemž používá termíny renzhong (lidská rasa) a zhongzu (rasa, plemeno). Tento diskurz je jasně rasový.

Specifikum rasového diskurzu zejména v Japonsku je, že rasová skupina je definována nejen na základě viditelných biologických znaků, jako je barva kůže, hmotnost těla, struktura vlasů nebo tvar hlavy, ale na základě pojmu „společné krve.“

Pojmy používané pro označení rasa, národ atd. v Číně a Japonsku od konce devatenáctého století ukazuje následující tabulka.

Význam	Čínsky		Japonsky	
	čtení	znak	čtení	znak
rod, klan	zu	族	ぞく	族
plemeno, rasa	zhong	種	しゅ	種
národnost, rasa	minzu	民族	みんぞく	民族
lidská rasa	renzhong	人種	じんしゅ	人種
rasa, plemeno, typ rodového původu	zhongzu	種族	しゅぞく	種族

Z jejich používání vyplývá, že se tyto státy chápaly jako biologicky specifické entity. Znamená to tedy, že rasové myšlení není vždy podmíněno použitím slova rasa. Také rozhodně nelze říci, že jedinou správnou definici rasismu udává evropský kontext a že ostatní rasové diskurzy lze proto ignorovat nebo marginalizovat.

Mýty o biologickém původu a ideologie krve měly ústřední roli při vytváření identity v Číně a Japonsku od dob nacionalistických hnutí na konci devatenáctého století. V Japonsku to byla čistá a homogenní „rasa Jamato,“ v Číně biologická skupina

<sup>16</sup> STAFFORD, Charles: *The disource of race in modern China*, Man: The Journal of the Royal Anthropological Institute, 28, No.3 (9/1993), s.609. In: Dikötter (1997: 2).

odvozující svůj původ od „Žlutého císaře“. Vzdělané elity, které se zasloužily o modernizaci a naplnily cizí kulturní repertoár vlastními významy, přijaly vědecký jazyk, evoluční teorie, reinterpretovaly rasové ideologie a aktivně vytvářely vlastní definice své identity. Například v Japonsku byly selektivně přejímány evoluční teorie, zejména od Arthura de Gobineau a jiných rasových teoretiků devatenáctého století. Evropskou rasovou teorií byl ve svém myšlení silně ovlivněn Fukuzawa Yukichi ve svém *Bunmeiron no gairyaku* (Nástin teorie civilizace) z roku 1875, ve kterém hierarchicky řadí jednotlivé civilizační okruhy. Jeho myšlení ovlivňuje pohled Japonců na rasovou problematiku až do dneška. Pojmy čistoty a nečistoty, součást lidové víry, byly přetransformovány pro propagaci myšlenky božského původu císařského rodu a rasové a kulturní homogenity japonského lidu.

V obou zemích doznala konfuciánská společenská hierarchie přeměny na kategorie „nadřazených“ a „podřadných“ ras. Kulturní definice konfuciánského světa „civilizace“ versus „barbarství“ byla přeměněna na protiklad „vyspělých“ a „opožděných“ skupin lidí. V kontextu koloniální expanze Japonska do Koreje a Číny se předpokládalo, že rozdíly v politické a ekonomické kapacitě jednotlivých národů východní Asie jsou výsledkem přírodních nebo biologických zákonů. „Duchovní a fyzická čistota“ byla považována za atribut, který z Japonců učinil „vedoucí rasu“ na jejich božské asijské misi. Čistota – jak morální, tak genetická – byla ve válečném Japonsku klíčovým pojmem rasové separace, při níž byly jiné populace odlidštěny a označeny za divoká zvířata či dokonce démony.

Evoluce byla vykládána jako nevyhnutelný postup po předem určených hierarchických stupních; modernizující elity označily „divoké kmeny“ za sestup po žebříčku, ale také považovaly ženy a děti za nižší stupně evolučního vývoje. Rozdílné společenské role muže a ženy byly považovány za pevně zakotvené v nezměnitelných biologických zákonitostech, a genderová hierarchie byla vykládána jako přirozený důsledek nestejného biologického nadání.

V rasovém diskurzu má velký význam pojem moci – rasové myšlení sloužilo k podmanění a ovládnutí celých skupin lidí a ospravedlněním nestejně alokace zdrojů. Také v Číně a Japonsku byly politická moc, společenská privilegia a ekonomické vykořisťování legitimizovány vynalezením rasových hranic. Nicméně podmanění a zotročení nemusí být vždy nutně v centru rasového diskurzu. Neméně důležitou roli mělo také vytváření rasových hranic mezi „námi“ a „jimi“.

„Rasa“ byla mnohými čínskými nacionalisty považována ze jediný koncept, který zahrne všechny, od rolníka po císaře. Krev měla překročit gender, rodový původ, třídu, region a začlenit všechny občany národa do silné komunity. To bylo přitažlivé zvláště pro skupiny dříve marginalizované (mladí, ženy, rolníci). Zároveň s tím, že rasový diskurz někoho zahrne „dovnitř,“ vyprodukoval i rasově vyloučené „jiné,“ zejména „židy“ a „černochoy“. Přestože jejich přítomnost v Japonsku a Číně nebyla tak výrazná jako v Evropě a USA, sehráli klíčovou úlohu v rasových taxonomiích vytvořených v Číně a Japonsku ve dvacátém století. Rasový diskurz, ve kterém mnohdy hrálo větší roli myšlené kulturním včlenění a vyčlenění než skutečný kontakt s příslušníky jiných etnik, utvářel identitu milionů lidí ve východní Asii.

Přestože symbolické hranice mezi rasově definovanými skupinami lidí prošly v průběhu dvacátého století mnohým změnami, vlády ve východní Asii, narozdíl od jiných regionů, nedávají žádným způsobem najevo, že by zpochybňovaly hierarchii stanovenou rasovým diskurzem. Oficiální politiku, která podporuje rasovou diskriminaci a má za důsledek porušování lidských práv, nalezneme ve většině východoasijských zemí. Čínští představitelé tvrdí, že rasová diskriminace existuje všude na světě kromě Číny. Stejně tak v Japonsku, které je pokládáno za „homogenní národ,“ se oficiální kruhy otázce diskriminace jiných etnik snaží maximálně vyhýbat.

Pojem rasové homogenity v Japonsku žije dál v debatách o „japonskosti“ (*nihonjinron*), přizíván idejemi o „japonské krvi.“ Rasové vnímání cizinců je rovněž široce rozšířeno; černochoch se stal symbolem „divokého jiného.“ Japonsko dlouhá léta otálelo s podepsáním Mezinárodní úmluvy o odstranění všech forem rasové diskriminace (International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination, zkrácené ICERD). V Číně debaty o rasové identitě dokonce zaznamenaly nárůst jak ve vládních kruzích, tak v relativně nezávislých intelektuálních vrstvách, zejména po nahodání autority komunistického režimu po událostech na Tiananmen v roce 1989. Jako představitelé domněle nižší rasy se černošští studenti nadále opakovaně stávají terčem útoků v kampusech univerzit Čínské lidové republiky. Teorie o rasové čistotě se zkombinovaly s pochybnými studiemi ve snaze oficiálních míst legitimizovat diskriminaci proti Tibeťanům a Ujgurům. Oficiální označení Číny za domov „moderní žluté rasy“ má dalekosáhlé důsledky nejen pro menšinové skupiny uvnitř hranic ČLR. Například Vnější Mongolsko s jeho o byvateli je v poslední době popisováno jako „nedílná součást čínské rasy.“ Rasový nacionalismus vzrůstající v potencionálně nestabilním impériu může ovlivnit stabilitu v regionu.

Vytváření rasových identit hrálo klíčovou úlohu při vzestupu nacionalistických hnutí na sklonku devatenáctého století. V éře ekonomické globalizace a politické destabilizace rasové identity i rasová diskriminace ve východní Asii zesílily, což má dopad na lidská práva marginalizovaných skupin a ovlivňuje kolektivní vnímání světového pořádku. Rasové identity a jejich dopad na lidská práva ve východní Asii jsou vážnou a potenciálně velmi výbušnou otázkou.

Rasové vnímání nadále zůstává základem pro prvotní pocit sounáležitosti jak ve východní Asii, tak v Evropě a USA.

### 1.2.1 Rasový diskurz v Číně<sup>17</sup>

V Číně panuje mýtus, že lidé v Číně tvoří homogenní celek označovaný jako *zhonghua minzu* (čínská národnost), a rasový diskurz je mimořádně citlivou otázkou.

Kde se vlastně poprvé objevil termín žlutá rasa? Poprvé jej použil v sedmnáctém století Francouz Francois Bernier. V Číně má žlutá barva symbolický význam, je to barva císaře Říše středu, dědičného domova potomků žlutého císaře, který se zrodil v údolí Žluté řeky. Pojem žluté rasy (*huangzhong*) se pro čínské reformátory devatenáctého století stal pozitivním symbolem, který aktivně vyzdvihli a přetvořili na mocný nástroj národní identifikace.

Reformní hnutí, které tak velkou měrou přispělo k vytvoření rasových identit v Číně, bylo produktem interakce mezi nejrůznějšími domácími myšlenkovými školami (jako byla konfuciánská Škola nových textů, klasické nekanonické filozofie mahájánového buddhismu atd.) a přetransformováním domácích konceptů, jako je koncept rodového původu (čínsky *zu*). Jinými slovy, rasové identity v pozdním období císařství byly vytvořeny skrze kulturní interakce mezi mnoha domácími myšlenkovými školami skupinou reformátorů, kteří aktivně reagovali na úpadek císařské kosmologie, nikoli přijetím západního diskurzu. Nelze tedy v žádném případě říci, že čínský rasový diskurz je odvozený od západního.

Reformátoři sklonku devatenáctého století se snažili radikálně přetransformovat císařské instituce a ortodoxní ideologii. Hledali odlišný koncept, který by ospravedlnil lidské znalosti nezávisle na instituci státních zkoušek. Reformátoři rozdělili lidstvo podle rasové hierarchie do biologických skupin, kde „žlutí“ soupeřili s „bílymi“ o nadvládu nad zdegenerovanými rasami „hnědých“, „černých“ a „rudých“. Obavu z vyhynutí rodové

---

<sup>17</sup> DIKÖTTER, Frank: *Racial Discourse in China – Continuities and Permutations*. In: Dikötter (1997: 12 – 33).

linie (*miezu*) nahradila obava z vyhynutí rasy (*miezhong*). Lidská biologie nahradila císařskou kosmologii jako základ sociálního pořádku. Posun od kosmologie k biologii byl zvláště viditelný v antropometrických, kranilogických a rasových studiích. Rasové kategorie byly ustanoveny neustálými odkazy na vědu. Archeologové hledali důkazy, že kolébka lidstva je v Číně. Někteří badatelé prohlašují dodnes, že lidstvo nepochází z jedné linie hominidů, ale z více, a že „mongoloidní rasa“ je přímým potomkem hominidů, jejichž fosilie byly nalezeny na území dnešní ČLR (tzv. pekingský člověk).

Jestliže byla „čínskost“ považována za cosi, co je součástí jednoho každého těla, kulturní rozdíly mezi lidskými skupinami byly rovněž pevně zakořeněny v přirozenosti, a to zejména v případě Afričanů. Označení „rasa otroků“ se používalo v Číně až do dvacátých let dvacátého století a byla zdůrazňována jejich spřízněnost s opicemi. Rasové vnímání identity proniklo také do nižších stupňů vzdělávacího systému po založení republiky v roce 1911, jak je vidět na následující ukázce textu školní učebnice: „Lidstvo je rozděleno do pěti ras. Bílá a žlutá rasa jsou relativně silné a inteligentní. Protože ostatní rasy jsou slabé a hloupé, jsou potlačovány bílou rasou. Pouze žlutá rasa s bílou rasou soupeří. To je takzvaná evoluce. Mezi současnými rasami můžeme označit za nadřazenou pouze žlutou a bílou rasu. Čína – to je žlutá rasa.“<sup>18</sup>

Úspěch rasového diskurzu v Číně byl výsledkem konvergence mezi populární kulturou a oficiálně podporovaným rasovým diskurzem, zvědečtění (scientizací) lidových modelů identity a rekonfigurací stabilnějších pojmů původ, rodový původ a rodokmen. Při vytváření rasových hranic mezi „námi“ a „jimi“ se rasová identita silně odvolávala na kulturní pocit sounáležitosti založený na neměnných poutech krve, kde sociální rozdíly mohou být vysvětleny v pojmech stabilních biologických zákonů. To vše rasový diskurz nabízel - a utvářel tak identitu milionů lidí v republikánské Číně, stejně jako ji utvářel lidem v Evropě a USA.

Rasové diskurz definuje „čínskost“ jako biologickou záležitost – otázku fyzického vzhledu a vrozených charakteristik. Kulturní rysy jako „čínská civilizace“ nebo „konfucianismus“ jsou pokládány za pouhé produkty této domnělé biologické entity, které jsou sekundární a mohou být přeměněny nebo vymýceny. Konfuciánský učenec nebo socialistický kádr, rolník z Hunanu nebo hongkongský podnikatel – všichni jsou „Číňany“ jen a jen díky své krvi.

---

<sup>18</sup> Léon Wiegner, *Moralisme officiel des écoles*, en 1920, Hien-hien, 1921, s.180, čínský originál. In: Dikötter (1997: 21)



## 1.2.2 Rasový diskurz v Japonsku

### 1.2.2.1 Vytváření rasové identity v předválečném Japonsku<sup>19</sup>

Kdykoli se tvrdí, že národu jsou vlastní jedinečné charakteristiky, které jej odlišují od ostatních populací, mohou být stejné charakteristiky použity jako rasové hranice. Takové předpoklady hrají hlavní roli v diskurzu o *nihonjinron*, „japonskosti,“ který postrádá jasné konceptuální rozlišení mezi kulturními a „rasovými“ kategoriemi. Termín *minzoku* je běžně užíván jako synonymum pro japonskou „rasu,“ etnikum a národ. Toto spojení biologických a kulturních determinant není záležitost současná nebo poválečná, ale má svůj původ daleko před rokem 1945.

Kategorie včlenění a vyloučení, které používali Japonci v období Tokugawa, neměly „rasovou“ podobu. Stejně tak jako najdeme v tokugawském právu prvky xenofobie,<sup>20</sup> jako například v ediktu o vypuzení misionářů ze země, není to nic na „rasovém“ základě. Barbaři (野蛮人 *yabanjin*), byli považováni za méněcenné, nicméně nikoli z „rasových“ důvodů.

Rozvoj národního vědomí po roce 1868, kdy národ byl předefinován jako přirozená komunita v termínech čistoty a homogenity, rodiny a japonského způsobu života. Národ byl brán jako rozšířená rodina, s císařem jako polobožským otcem národní komunity a hlavou státu. Při vytváření této národní identity čerpali reformátoři inspiraci ze západu a také z nově interpretovaných domácích mýtů.

Iwakurovo poselstvo v letech 1871 – 1873 vstřebávalo nejrůznější „rasové“ přístupy a rasové názory té doby, jako byl sociální darwinismus a další. Vycházela periodika jako Kriminologický časopis (*Hanzaigaku zasshi*) nebo Rasová hygiena (*Minzoku eisei*). Texty školních učebnic, např. učebnice zeměpisu Fukuzawy Yukichiho *Zeměpis světa (Sekai kunizukushi)* z roku 1869, dělily země světa dle evoluční hierarchie na barbarské, polocivilizované a civilizované. Japonsko bylo popsáno jako země ve stádiu přechodu od polocivilizovanosti k civilizaci. (Ačkoli všechny civilizované státy byly charakterem evropské, ne všechny státy v Evropě byly civilizované.)

<sup>19</sup> WEINER, Michael: *The Invention of Identity – Race and Nation in pre-war Japan*. In: Dikötter (1997: 96 – 117).

<sup>20</sup> Xenofobie – z řečtiny *xenos* – cizí, *phobia* – strach a používá se k označení strachu z lidí nebo věcí neznámých, z cizí země, cizinců. (Toto slovo se široce začalo používat v západní Evropě v 80. letech, kdy stoupl počet přistěhovalců a uprchlíků.)

Slovník sociálního darwinismu poskytl teoretický rámec, který v Japonsku, stejně jako jinde, zlegitimizoval útočnou válku a expanzi a zároveň zmírnil stížnosti na sociální nespravedlnost a nerovnost v Japonsku samém. V kontextu konce devatenáctého a počátku dvacátého století, který charakterizovaly společenské a ekonomické otřesy spojené s intenzivní industrializací Japonska a postupným získáváním koloniálních území, byl národní úspěch stále více vnímán jako boj o přežití (生存競争 *seizon kyoso*) a přežití nejschopnějšího (優勝劣敗 *yusho reppai*).

Na poli mezinárodních vztahů představovala japonská rasová teorie zdánlivý paradox. Japonští ideologové předpokládali, že se lidská populace skládá ze tří ras, a kopírovali tak linie, které stanovil Arthur de Gobineau a další rasoví teoretici. V tomto rámci patřili Japonci ke stejné „rase“ jako Korejci a Číňané. Na jednu stranu se Japonsko snažilo vystupovat rovnoprávně a na pařížské mírové konferenci v roce 1919 navrhlo přijetí rezoluce o rovnosti ras. Toto myšlení nicméně nevyklučovalo existenci další definice, která spojovala „rasu“ s národem a která odlišovala příslušníky „rasy“ Jamato od Číňanů a Korejců.

Vyloučení málo úspěšných v duchu sociálního darwinismu nebylo aplikováno jen na cizí rasy, ale také dovnitř japonské společnosti samotné – na městskou i venkovskou chudinu. Na konci devatenáctého a začátku dvacátého století bylo takzvané nižší třídy (下層 *kasō*) vyloučeny z většinové společnosti jednak na základě svého ekonomického statutu a jednak na základě domnělých vrozených morálních nedostatků. Městský slum konce devatenáctého století byl popsán jako místo mimo civilizaci, obývané potomky „vzdálených cizích ras,“ morálně i fyzicky poškozenými. Totéž myšlení bylo aplikováno na chudé obyvatele venkovských oblastí. Rovněž bývalí příslušníci tokugawských vyloučených kast byli navzdory formální emancipaci v roce 1871 popisováni jako jiná „rasa,“ morálně podřadná.

Ve všech těchto případech můžeme najít paralelu v čase – samurajské elity v období Tokugawa měly negativní předsudky o obyčejném člověku a rolníkovi – i v prostoru, kdy ve všech zemích procházejících na konci devatenáctého a na začátku dvacátého století procesem industrializace (Evropa, Severní Amerika i Japonsko) byla proti „nižším vrstvám“ byla používána stejná „rasová“ argumentace. V období Meiji došlo k ustanovení koloniálního pořádku na ostrově Hokkaidó. Institucionální a administrativní mechanismy tam byly velmi podobné těm, které byly zavedeny v Koreji a na Taiwanu, a stát začal těžit ze strategického a ekonomického potenciálu ostrova. Ainu byli označeni za primitivní a „rasově“ nevyspělou populaci, což koloniální řád

ospravedlňovalo. Vrozený podřadný status Ainu byl postaven do kontrastu se statutem moderního, civilizovaného Japonska.

Průmyslový a technologický pokrok byl pokládán za měřítko civilizovanosti, a jejich nedostatek byl pokládán za vědecký důkaz podřadného postavení. Nedostatek bojového ducha a neexistence institucí moderního průmyslu přesvědčilo mnoho Japonců, že obyvatelé východní Asie mohou dosáhnout civilizovanosti výhradně přijetím pracovních návyků a bojových ctností, které přineslo Japonsko.<sup>21</sup>

Kvality, které Japonsko ve své nadřazené pozici mělo, jej zavazovaly k expanzivní misi. Japonce, kteří se na tuto asijskou misi vydali, spojovala národní solidarita a „rasová“ nadřazenost, bez ohledu na to, jaký status měli doma v Japonsku. Jejich povinností bylo pozvednout kolonizované obyvatele na úroveň, která by odpovídala jejich „vrozeným“ schopnostem, ale také uchovat kvalitu nadřazené japonské „rasy.“ I liberální teoretici jako Nitobe Inazo byli přesvědčeni o podřadnosti národů kontinentální Asie. (Zde se nabízí srovnání s teorií tzv. „břemene bílého muže,“ která vzklíčila v britském koloniálním impériu a kterou na začátku dvacátého století přinesl spisovatel Rudyard Kipling – podle ní je „bílý muž zodpovědný za výchovu a vedení ostatních barevných ras“ (Wolf 2000: 137)).

Marginalizace podrobených populací, ať těch, kdo se stali objektem kolonizace, nebo nemajetných manuálních pracovníků přicházejících do metropole, byla interpretována výlučně v rámci diskurzu „rasy“ a národa. Nerovnost byla atributem rozdílů národních i „rasových“ charakteristik; tyto rozdíly ocejovaly některé lidi jako neschopné zvítězit v boji o život. Jejich vyloučení z národní komunity bylo považováno za přirozené a nevyhnutelné.

Koloniální projekt byl tedy považován za projekt, který respektuje zákony sociální evoluce a umožňuje Japonsku naplnit závazky, které vyplývají z jeho „rasové“ nadřazenosti a kulturní vyspělosti. Toto rozložení nadřazený – podřízený bylo dále posíleno tradičním konfuciánským konceptem „správného místa“ (大義身分 *taigi mibun*). Tento koncept každému silou určil jeho místo v rámci impéria a pomohl konstruovat kolonizované populace jako „rasově“ a kulturně nevyspělé. Navíc poskytl nádech tradice těm nejextrémnějším formám politického útlaku a pracovního vykořisťování. Paradoxně konečným stádiem interakce mezi kolonizovaným a kolonizátorem byla asimilace – opuštění vlastní identity a přijetí japonských modů

---

<sup>21</sup> *Jiji Shinpo*, 13.8.1885, in Keio Gijuku (ed.), Fukuzawa Yukichi zenshu, Tokyo: Keio gijuku, 1964, č.10, s.381. In: Dikötter (1997: 112).

chování. Ani asimilace však nevedla k eventuálnímu získání rovných občanských práv. Namísto toho byla asimilace považována za proces, který má umožnit kolonizovaným zaujmout jejich přirozené místo v „rasově“ definované hierarchii závislých států v rámci japonského impéria.

#### 1.2.2.2 Rasová identita v současném Japonsku<sup>22</sup>

Studie o rase a etnicitě se primárně zaměřují na multietnické společnosti, a opomíjejí zdánlivě homogenní společnosti jako například japonskou.

Japonci sebe sami vnímají jako „rasovou“ komunitu, odlišnou „rasovou skupinu“ v duchu sociálně konstruované rasy, ačkoli neexistují žádná objektivní měřítka, která by mohla „japonskou rasu“ určit. Toto vnímání je vyjádřeno představou „japonské krve,“ metaforou rasové identity, která je spojena s kulturní identitou Japonců.

Spojení „japonská krev“ je běžně používáno k označení takových aspektů japonské identity, které jejich nositelé považují za nezaměnitelné. Ve skutečnosti je při vnímání japonské národní identity víra v jejich neměnnou kvalitu neméně důležitá než víra v jedinečnost japonské kultury.

Tvrzení, že se člověk „musí narodit jako Japonec, aby pochopil japonskou mentalitu,“ a které Japonci často používají, představuje výlučnost rasové dimenze japonské identity.

Představa Japonska jako rasové komunity má původ v nacionalistické ideologii druhé poloviny devatenáctého století, která ji pojímala jako „rodinu - stát“ nebo „rodinu - národ“ (家族国家 *kazoku kokka*) božského císaře. V této rodině - státu byli všichni její členové spřízněni „krví“ vzájemně mezi sebou a nakonec s císařem. Příbuznost, rasa a náboženství vytvořily amalgám, který dal vzniknout kolektivně velmi silně pociťované „jednotě.“ Tento koncept vzal za své po porážce ve druhé světové válce a zmizel z hlavní ideologické scény. Představa národa jako „myšleného příbuzenství“ však žije dál v podvědomí Japonců a zhmotnila se v metafoře o „japonské krvi“.

Je-li etnikum definováno jako skupina lidí spojená na základě víry ve společnou kulturu a historii, rasa se soustřeďuje na jeden aspekt etnicity, kterým je příbuzenství a rodová linie. Rasa zde posiluje etnickou identitu. Symbol „japonské krve“ předpokládá existenci odlišných rasových skupin v tom smyslu, že „my Japonci“ jsme byli utvářeni

---

<sup>22</sup> YOSHINO, Kosaku: *The Discourse on Blood and Racial Identity in Japan*. In: Dikötter (1997: 199 – 211).

odděleně od ostatních skupin a jsme výsledkem tohoto procesu utváření. Symbol „japonské krve“ tak podporuje představu, že Japoncům jsou vlastní jedinečné kvality. Pojem „japonská krev“ neodkazuje ani tak ke genetickým charakteristikám, ale byl vytvořen, aby reagoval na psychologickou potřebu odlišit mezi „námi“ a „jimi.“ Pojem „japonské krve“ je tak v první řadě sociálním konstruktem odlišnosti.

Mezi Japonci je častý názor, že japonský způsob myšlení a chování je jedinečný a že jej nejpřirozeněji nemohou pochopit, tím méně si jej osvojit. Toto myšlení často brání cizincům, aby se v Japonsku sociálně adaptovali. Můžeme najít mnoho příkladů, kdy je japonská kultura vnímána jako výlučné vlastnictví „japonské rasy.“ (Viz diskuze o „japonské jedinečnosti“ (*nihonjinron*), které probíhaly zejména v sedmdesátých a osmdesátých letech dvacátého století).

Pojem „japonská krev“ je sociální konstrukt na vytvoření a podporu psychologické hranice mezi „my“ – „oni“. Tento psychologický odstup „nás“ od „nich“ udržuje a podporuje představu, že jen „my“ dokážeme sdílet mezi sebou navzájem specificky a výlučně „naše“ mody myšlení a jednání.

V tom, jak Japonci vnímají sebe sama, se ve skutečnosti rasové, kulturní a národní kategorie překrývají. Japonci často užívají termín *tan'itsu minzoku* (単一民族) k popisu homogenity jako národa, přičemž není jasné, zda narážejí na kulturní nebo rasové rozdíly.

### 1.2.2.3 Měnicí se rysy japonské rasové identity

V důsledku globalizace procházejí okolnosti vnímání a vyjadřování japonské etnické /rasové/ národní identity významnými změnami. Představa japonské kultury jako výlučného vlastnictví japonské rasy začíná být zpochybňována narůstající přítomností cizinců, kteří, ač jasně cizinci podle vzhledu, mluví japonsky stejně přirozeně jako „rodilí Japonci,“ a na druhou stranu přítomností Japonců, kteří se vrátili z ciziny (*帰国子女 kikoku shijo*) a jejichž chování a používání japonského jazyka je „nepřirozené.“ Přítomnost „japonského cizince“ a „nepřiliš japonského Japonce“ ukazuje nekonzistentost a nepřipadnost v systému symbolických hranic, které definují japonskou identitu – hranice rasové a kulturní identity se přestaly přesně překrývat.

Navzdory změnám, které přináší globalizace, má rasový a kulturní nacionalismus v Japonsku hluboké kořeny. Paradoxně se vynořuje na povrch v procesu takzvané internacionalizace Japonska. Problémy spojené s otázkou „zpětného

přizpůsobení“ japonských dětí po dlouhodobém pobytu v cizině a s otázkou zahraničních dělníků v Japonsku jsou v tomto směru symbolické.

O problematice zahraničních dělníků, kdy jsou v posledních letech zvýhodňováni ti s japonskými předky, viz podkapitola Rozlišování mezi zahraničními dělníky na základě etnického původu.

Náročné přizpůsobování navrátilivších se dětí s jejich získanou „cizostí“ zpět na japonské podmínky, tedy na podmínky takzvaně „homogenní“ japonské společnosti, a jejich „interkulturalita“ jsou považovány za celospolečenský problém. Částečně proto, že za příčinu těchto těžkostí je považována společnost, a částečně proto, že „internacionalizace“ se stala národním programem, byly podniknuty kroky na jejich ochranu a usnadnění opětovného vstupu do japonské společnosti. Naproti tomu v jiných asijských zemích nebo v Evropě je nepřizpůsobení se navrátilivšího bráno jednoduše jako neúspěšné přizpůsobení ze strany jedince. Paradoxně tak všichni zúčastnění mohou hrát svou roli ve znovunalezení mýtu o japonské výlučnosti.

Pokus „internacionalizovat“ tak nevědomky může mít za důsledek podporu kulturního nacionalismu.

### 1.3 Dílčí závěr

Rasové myšlení se vyvíjelo v Evropě od středověku a jako ucelená ideologie vykristalizovalo ke konci novověku. Evropské rasové myšlení v devatenáctém století ovlivnilo rasovou ideologii v Číně a Japonsku, nicméně mimoevropské rasové diskurzy nelze považovat za odvozené od evropských.

Vývoj rasového myšlení vykazuje známky konvergence. V devatenáctém století, v období prudké industrializace a modernizace, posloužilo rasové myšlení jako ideologický základ nacionalismu, která sehrál klíčovou plovu při utváření národních států jak v Evropě, tak v Číně a Japonsku. Zatímco západní Evropa se dívá do minulosti, ke starým Germánům, k árijské rase a její indické pravlasti, Čína se obrací ke Žlutému císaři a Japonsko křísí lidový šintoismus a povyšuje jej na státní doktrínu.

Rasové myšlení ve všech zmíněných zemích sloužilo jako tmelící prvek, který byl reformátory a modernizátory záměrně podporován. Nebyl to tedy prostředek k ospravedlnění diskriminace, ale k stmelení národních identit při vytváření národních států.

## 2. Diskriminace v Japonsku

V této kapitole se zaměřím jednak na etnickou diskriminaci, jednak na diskriminaci vybraných neetnických skupin v Japonsku.

### 2.1 Etnická diskriminace

#### 2.1.1 Pozadí etnické diskriminace – teorie homogenního národa (單一民族論 *tan'itsu minzoku ron*)

Jak jsme ukázali v předchozí kapitole, pojem „jednotné homogenní japonské rasy“ a japonského národa silně přežívá v povědomí Japonců a utváří jejich sebe porozumění.

Podívejme se nyní blíže, jaký je stav etnické diskriminace v současném Japonsku a jak se k etnické diskriminaci staví Japonsko oficiálně.

Po rozpadu japonského impéria po skončení druhé světové války, ve kterém tvořili 30% celkového počtu obyvatel Korejci a Tajwanci, byla současně se ztrátou území zcela opominuta "národnostní otázka" a před její existencí se zavíraly oči. Příznačné je, že před válkou byla hlavním proudem "teorie vícenárodnostního státu," (複合民族国家論 *fukugo minzoku kokka ron*), po válce nastal obrat a rozšířila se "teorie jednonárodnostního státu" (單一民族国家論 *tan'itsu minzoku kokka ron*). Až do poloviny osmdesátých let dvacátého století tvořily jádro národnostních menšin Japonska původní obyvatelé a lidé původem z bývalých kolonií. Od druhé poloviny osmdesátých let se z vícenárodnostního státu stává stát mnohonárodnostní – prudce narůstá počet přistěhovalců odlišných od Japonců vzhledem, jazykem a vědomím národní identity, na které nelze aplikovat "národnostní opatření," která měla do budoucna zajistit asimilaci do japonské většiny. Zmatky, odmítavé postoje a nenávislné pocity, které se vůči nim mezi Japonci zrodily, můžeme označit jako současnou japonskou xenofobii.

Národnostní problémy obecně jsou v současné japonské společnosti označovány za problémy s cizinci – národnostním a etnickým problémům se říká "diskriminace cizinců" a "práva cizinců." O lidech jiných etnik, kteří mají japonské občanství, se vůbec nehovoří, jako by takoví ani neexistovali. Japonské oficiální kruhy i média se brání narušení hluboce zakořeněné představy o „*tan'itsu minzoku*,” stejně jako se vyhýbají otázce národnostních problémů a multikulturního soužití. Pokud je jako problém předkládána tenze mezi Japonci a cizinci, etnické menšiny s japonským občanstvím v tomto dělení nemají místo. Je to snad proto, že pokud problém označíme za otázku



etnických menšin, bude třeba nově definovat identitu většinové japonské společnosti, po válce rozmělněnou. Avšak pokud na tuto problematiku budeme pohlížet jako na otázku „cizinců a jejich koexistence s japonskou kulturou,“ nikdy se k otázce skutečného multikulturního soužití nedostaneme.

Cílem této kapitoly je přiblížit problematiku stavu etnické diskriminace v Japonsku. Pro zmapování tématu etnické diskriminace v Japonsku jsem vycházela z porovnání stavu diskriminace v Japonsku s mezinárodními standardy - Mezinárodní úmluvou o odstranění všech forem rasové diskriminace, kterou Japonsko ratifikovalo v roce 1995. Při zpracování této kapitoly jsem vycházela především z knihy Masataky Okamota *Etnická diskriminace v Japonsku z pohledu Mezinárodní úmluvy o odstranění všech forem rasové diskriminace*.<sup>23</sup>

O mnohých oblastech diskriminace, japonských Korejcích, přistěhovalcích a uprchlících není dostatek informací, a tato kapitola si nečiní nárok být naprosto vyčerpávající, nicméně se chci pokusit podat základní přehled o hlavních problémech.

---

<sup>23</sup> OKAMOTO, Masataka: *Nihon no minzoku sabetsu - jinshu sabetsu teppai joyaku kara mita kadai*, Akashi shoten, Tokyo 2005.

## 2.1.2 Etnická diskriminace v Japonsku z pohledu mezinárodního práva

### 2.1.2.1 Organizace spojených národů a koncept lidských práv

Organizace spojených národů nahradila Společnost národů, která jako garant kolektivní bezpečnosti a mírového řešení konfliktů před vypuknutím druhé světové války a v jejím průběhu neobstála.

Společnost národů byla mezinárodní organizace založená roku 1919 po skončení první světové války na základě výsledků pařížské mírové konference. Úkolem organizace byla poválečná demilitarizace, udržení světového míru, prevence před dalšími válečnými konflikty pomocí zásad kolektivní bezpečnosti a diplomatického vyjednávání. Těmito úkoly položila Společnost národů základ široké mezinárodní spolupráci. K ukončení činnosti Společnosti národů došlo poté, co se jí nepodařilo zabránit vypuknutí druhé světové války. Formálně byla Společnost národů rozpuštěna v dubnu 1946. Vítězné státy druhé světové války se rozhodly některé struktury Společnosti národů transformovat do nově vzniklé Organizace spojených národů, která na činnost Společnosti národů přímo navázala.

V roce 1945 se zástupci 50 zemí sešli v San Francisku na Konferenci Spojených národů o mezinárodním uspořádání, aby vypracovali Chartu OSN. 26. října 1945 Chartu podepsalo 50 zemí včetně tehdejší ČSR.

*Charta Organizace spojených národů*<sup>24</sup> je ustavující dokument světové organizace, který stanovuje práva a povinnosti členských států a ustavuje orgány a postupy fungování OSN. Jako mezinárodní smlouva kodifikuje Charta základní principy mezinárodních vztahů - od suverenity a rovnosti mezi státy až po zákaz užití síly při řešení mezinárodních sporů.

Cíle OSN jsou tyto: udržovat mezinárodní mír a bezpečnost; rozvíjet přátelské vztahy mezi národy založené na respektování zásad rovnoprávnosti a práva na sebeurčení národů; spolupracovat při řešení mezinárodních ekonomických, sociálních, kulturních a humanitárních otázek a podpoře základních lidských práv a svobod; být centrem pro koordinaci kroků, které národy podnikají v zájmu dosažení těchto společných cílů.

---

<sup>24</sup> Informační centrum OSN v Praze. *Dokumenty OSN: Charta organizace Spojených národů*. 28.4.2007. Dostupné z: <http://www.os.cz/dokumenty-osn/soubory/charta-organizace-spojnych-narodu-a-statut-mezinarodniho-soudniho-dvora.pdf>

Koncept všeobecných, nezczitelných lidských práv, která náleží každému člověku bez ohledu na původ, pohlaví, náboženství, státní příslušnost atd. byl po druhé světové válce široce přijat jako celosvětový standard.

Myšlenka konkrétních kroků pro dodržování mezinárodních úmluv o lidských právech vzešla z práce na návrhu *International Bill of Human Rights*, který se měl stát jádrem mezinárodních poválečných zákonů o lidských právech. Tento dokument však nakonec nedostal formu úmluvy, ale byl rozdělen na tři části. *Všeobecná deklarace lidských práv*<sup>25</sup>, manifest přijatý OSN v roce 1948, je jeho první částí, která ale nemá status právně závazného dokumentu. Obecná práva stanovená touto deklarací měla být konkrétně určena právně závaznou smlouvou, kterou se měla stát *Mezinárodní úmluva o lidských právech*. Mezinárodní úmluva o lidských právech byla ve stádiu vzniku ovlivněna studenou válkou – a byla nakonec rozdělena na dvě smlouvy: na *Mezinárodní pakt o občanských a politických právech* (自由規約 *jiyukiyaku*)<sup>26</sup> a na *Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech z roku* (社会権規約 *shakaikenkiyaku*)<sup>27</sup> - první byla přijata až v roce 1966, druhá v roce 1976.

V procesu od zahájení práce na návrhu *International Bill of Human Rights* (1947) až do přijetí těchto smluv byla konkrétní opatření značně zeslabena. Vysoké ambice stanovené ve *Všeobecné deklaraci lidských práv* v roce 1948 se do právně závazné formy mezinárodních smluv prosazovaly velmi pomalu.

Mezi všemi 29 úmluvami, které dosud OSN přijala, jich pouze 8 ustanovuje dohlížecí orgán. Hlavním úkolem těchto orgánů je zkoumat pravidelné zprávy, které mu předkládají smluvní státy. Úmluvy, které neobsahují závazná opatření pro prosazení přijatých článků, zůstanou jen pouhou proklamací a sloganem.

Nízkou míru právní závaznosti, slabé kontrolní mechanismy pro plnění podmínek jednotlivých mezinárodních smluv a neexistenci nebo slabou míru postihů za jejich nedodržování můžeme označit za velkou slabinu Organizace spojených národů, která brání ještě účinněji realizovat ideály, které stály u jejího zrodu.

<sup>25</sup> Informační centrum OSN v Praze. *Dokumenty OSN: Všeobecná deklarace lidských práv*. 28.4.2007. Dostupné z: <<http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/vseobecna-deklarace-lidskych-prav.pdf>>

<sup>26</sup> Informační centrum OSN v Praze. *Dokumenty OSN: Mezinárodní pakt o občanských a politických právech*. 28.4.2007. Dostupné z: <<http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/mezinari-pakt-obc-a-polit-prava.pdf>>

<sup>27</sup> Informační centrum OSN v Praze. *Dokumenty OSN: Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech*. 28.4.2007. Dostupné z: <<http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/mezinari-pakt-o-hospodarskych-sociálních-a-kulturních-právech.pdf>>

### 2.1.2.2 Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace (ICERD)<sup>28</sup> a okolnosti jejího vzniku

V letech 1959-60 se v Americe a Evropě objevilo neonacistické hnutí a svět byl překvapen novým podněcováním k rasismu. To v roce 1962 vedlo OSN k rozhodnutí formulovat mezinárodní smlouvy o odstranění rasismu. Tak vznikla *Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace* (anglicky *International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination*, dále jen ICERD). Smlouva byla připravena a přijata za tři roky a podepsána 27 zeměmi. V platnost vstoupila roku 1969. OSN tak lidská práva obecně stanovená ve *Všeobecné deklaraci lidských práv* včlenilo do další závazné mezinárodní smlouvy.

V pozadí vzniku ICERD je přesvědčení, že rasismus a rasová diskriminace představují hrozbu pro mezinárodní mír a že odstranění této hrozby je základním úkolem Organizace spojených národů.

Touto smlouvou se zakazuje diskriminace na rasovém a národnostním základě. Státy, které úmluvu podepíší, mají povinnost pravidelně podávat zprávy o tom, jaká opatření jsou pro odstranění diskriminace uskutečňována.

Z úmluvy vyplývají pro státy, které k dohodě přistoupily, tyto povinnosti: 1. Rasovou a národnostní diskriminaci legislativně postihovat jako kriminální čin; 2. Rasovou diskriminaci potírat všemi prostředky včetně legislativních; 3. Aktivně podnikat kroky na ochranu rasových a národnostních skupin, které ochranu potřebují; 4. Činit kroky podporující vzájemné porozumění, toleranci a přátelství mezi rasami a národy.

ICERD do konce roku 2004 se jí podepsalo 170 států ze 191 zemí, které jsou členy Organizace spojených národů. Po Úmluvě o právech dítěte (ratifikovalo 192 zemí) a Úmluvě o odstranění všech forem diskriminace žen (ratifikovalo 179 států) je to třetí smlouva, kterou ratifikoval největší počet zemí. Japonsko k této dohodě přistoupilo 15.12.1995. Úmluva v Japonsku vstoupila v platnost 14.1.1996.

Japonsko dlouhá léta otálelo s ratifikováním smlouvy, protože podle něj hrozilo, že článek 4. úmluvy, který ukládá povinnost legislativně postihovat šíření diskriminačního smýšlení, bude v rozporu se svobodou slova, zaručenou v ústavě. Nicméně poté, co stejně argumentující USA v listopadu 1994 dohodu ratifikovaly (jako 141. země v pořadí) s tím, že se zdrží ratifikace článku 4., Japonsko úmluvu v prosinci 1995 ratifikovalo stejným způsobem - s výjimkou článku 4a,b.

<sup>28</sup> Úplný český text úmluvy viz Příloha 2.

Způsob ratifikace ICERD Japonskem – po 30 letech od přijetí v OSN, jako 145. země v pořadí, hodně napovídá o způsobu, jakým způsobem byl pak obsah smlouvy v Japonsku naplňován.

Japonsko zaujalo mezi ratifikujícími zeměmi netypický přístup: po vzoru USA Japonsko "nebude přijímat žádná opatření ze smlouvy vyplývající, pokud překračují rámec americké ústavy a amerických zákonů" a "nové legislativní a rozpočtové kroky nepovažuje za nutné." (Okamoto 2005: 20). Takový způsob ratifikace ze strany USA i Japonska činí z dohody spíše mrtvou literu, ale mezi oběma státy je v tomto ohledu jeden rozdíl. Zatímco USA mají Zákon o občanských právech a afirmativní akci (Affirmative Action), Japonsko zvláštní zákony zakazující národnostní a rasovou diskriminaci nemá a jiná protidiskriminační opatření neprovádí.

Zda Japonsko dostalo podmínkám smlouvy ICERD, zkoumal poprvé v březnu 2001 evropský Výbor OSN pro odstranění rasové diskriminace (CERD). Výbor konstatoval absenci legislativy (včetně trestního práva) zakazující a postihující rasovou a národnostní diskriminaci a nedostatky v celkovém přístupu k otázce diskriminace. Na základě toho výbor vyslovil závěr, že Japonsko podmínky dohody ICERD nespĺnilo. V závěru zprávy jsou vyjádřeny obavy, že trestní zákoník Japonska rasovou diskriminaci nepovažuje za trestný čin, a doporučuje kriminalizovat rasovou diskriminaci zvláštním zákonem.

V reakci na to v létě 2001 japonská vláda odpověděla výboru CERD dopisem<sup>29</sup>, ve kterém se uvádí: „V naší zemi se nepodařilo existujícím legislativním systémem účinně zabránit diskriminačním skutkům. Nicméně neuvědomujeme si, že v současné době dochází k prokazatelným diskriminačním skutkům, a nemyslíme si, že legislativní opatření jako zákaz diskriminace v zákonech jsou nutná.“

Narozdíl od toho, co v roce 2001 tvrdila japonská vláda, dnes, v roce 2007, dvanáct let od ratifikace smlouvy ICERD, stav národnostní a rasové diskriminace a xenofobie nadále trvá. Legislativně se nedaří ošetřit zejména etnickou diskriminaci, která koření v postupu moderního Japonska vůči anektovaným územím a koloniím. Zvláště od roku 1980 se prudce zvýšil počet nově přichozích imigrantů a objevila se etnická diskriminace vůči nim.

---

<sup>29</sup> Office of The United Nations High Commissioner for Human Rights. *Comments (summary) of the Japanese Government on the Concluding Observations of the CERD on its initial and 2nd periodic reports : Japan. 10/08/2001. A/56/18,AnnexVIIA. (Concluding Observations/Comments). 28.4.2007.*  
Dostupné z: <[http://www.unhcr.ch/files/doc/nsf/\(symbol\)/cbe5e3370454b5/bp1256aa700473a55?Opendocument](http://www.unhcr.ch/files/doc/nsf/(symbol)/cbe5e3370454b5/bp1256aa700473a55?Opendocument)>

### 2.1.2.3 Japonsko po ratifikaci ICERD

Můžeme říci, že národnostní diskriminace, která existuje nebo přetrvává v Japonsku v současnosti, má svůj původ v anexi, kolonizaci a rozšiřování Japonska o sousedící území. Problém existoval i dříve, ale až do ratifikace ICERD neexistovalo legislativní zázemí, které by umožnilo etnickou diskriminaci kvalifikovat jako protizákonnou a konkrétně ji postihovat. Do té doby při soudním sporu postiženým nezbylo než se odvolávat na porušení "zásad občanského soužití;" tyto spory nebyly řešeny, trestný čin etnické diskriminace, a protiopatření se omezovala na osvětu.

Ratifikace ICERD v roce 1995 přinesla určité změny. Konkrétní a účinný přínos spočíval v tom, že bylo možno zkoumat, jestli jednotlivé případy rasové a národnostní diskriminace nejsou v rozporu s články ICERD. Neméně významný přínos s sebou nese přítomnost třetí strany, která zkoumá, zda jsou podmínky smlouvy dodržovány.

### 2.1.2.4 Iniciativa Japonska na včlenění požadavku na odstranění rasové diskriminace do mezinárodní smlouvy v roce 1918

Japonsko je ve skutečnosti první, kdo otázku rasové diskriminace v mezinárodním kontextu otevřelo – v začátcích Společnosti národů se totiž zasazovalo o včlenění článku o odstranění rasové diskriminace do mezinárodní smlouvy. Stalo se tak v únoru 1918 na Pařížské mírové konferenci, kdy zástupci japonské vlády navrhovali, aby do mírové smlouvy bylo včleněno prohlášení, kterým by členské státy přislíbily „rovné a spravedlivé zacházení všem a zabránění diskriminaci na základě rasy nebo státního občanství jak legislativně, tak prakticky.“ V té době se v USA a Austrálii rozšířily protesty proti japonským přistěhovalcům, kteří tam byli vystaveni diskriminujícímu zacházení. V Japonsku se v souvislosti s tím zformovala „skupina pro odstranění rasové diskriminace“ složená ze členů horní komory parlamentu (貴族院 *kizokuin*) a stran Seiyukai, Kenseito, Kokuminto a sympatizantů z armády přibližně o 300 členech, která prohlásila, že pokud Spojené národy nepřijmou článek o rovnosti ras, Japonsko by mělo ze Společnosti národů vystoupit. Makino Nobuaki prohlásil, že japonská vláda a japonský lid budou usilovat o to, aby Spojené národy přijaly rovnost ras za svou. Návrh Japonska se nakonec setkal se silným odporem Velké Británie a Austrálie a nebyl přijat.

Na první pohled by se zdálo, že tato japonská iniciativa určitým způsobem předjímala cíle pozdější OSN (kterými dle Charty Organizace spojených národů jsou: „uskutečňovat mezinárodní součinnost řešením mezinárodních problémů rázu

hospodářského, sociálního, kulturního nebo humanitního a podporováním a posilováním úcty k lidským právům a základním svobodám pro všechny bez rozdílu rasy, pohlaví, jazyka nebo náboženství“) i cíle Všeobecné deklarace lidských práv. Avšak pokud by tomu tak opravdu bylo a tento japonský původní návrh by byl založen na univerzálním konceptu lidských práv, těžko by Japonsko *Mezinárodní úmluvu o odstranění rasové diskriminace* ratifikovalo až po tak dlouhé době. To, že japonský návrh na přijetí článku o rovnosti ras bude mít obrovský vliv na mnoho etnik v Asii a na černou Afriku, bylo zcela mimo představivost i intence původních navrhovatelů. Japonsko na jedné straně kritizovalo diskriminaci Japonců ve Spojených státech, ale zároveň si nepřipouštělo, že by ono samo diskriminovalo jiná etnika - Ainu, Tajwance, Korejce a další. Na jednu stranu na mírové konferenci navrhovalo rovnost ras, na druhou stranu o obyvatelích z okupovaných území v Tichomoří prohlásilo, že „se nacházejí v primitivním stádiu, a rozhodně nemají potřebné schopnosti pro dosažení politické, ekonomické a sociální organizace v moderních slova smyslu.“ (Okamoto 2005: 16). Argumentace vycházela z toho, že „Japonsko se stalo jedním z pěti nejsilnějších států světa, a proto by se s obyvateli tohoto silného státu nemělo zacházet jako s méněcennými.“<sup>30</sup>

#### 2.1.2.5 Ratifikace ICERD zeměmi, které v roce 1918 odmítly japonský návrh na prosazení rovnosti ras

V USA, které byly důvodem pro to, aby Japonsko v začátcích Organizace spojených národů navrhlo článek o odstranění rasové diskriminace, vedly v roce 1964 aktivity občanských hnutí k vytvoření Zákona o občanských právech, kterým byla zakázána diskriminace na základě rasy, barvy pleti, náboženství, země původu a z hlediska možnosti volit a být volen, přístupu k veřejnému vzdělávání, v zaměstnávání atd.. Rovněž afirmativní akce (tzv. pozitivní diskriminace) znamenala vykročení směrem k rasové rovnosti. Co se týče zemí Britského společenství, které odmítaly původní japonský návrh o rasové diskriminaci - ve Velké Británii byl v roce 1965 vytvořen zákon zakazující rasovou diskriminaci (Race Relations Act), následně byl v roce 1971 vytvořen podobný zákon na Novém Zélandu a v roce 1975 byl přijat zákon zakazující rasovou diskriminaci v Austrálii, kterým tato země opustila „politiku bílé Austrálie“ vykročila směrem k multikulturalismu.

---

<sup>30</sup> Premiér Takashi Hara na zasedání rozpočtového výboru horní komory parlamentu ze dne 4.3.1919. In: Okamoto (2005: 16).

#### 2.1.2.6 Důvody zpoždění ratifikace ICERD v Japonsku

Jak již bylo řečeno výše, ICERD byla přijata roku 1965 a vstoupila v platnost roku 1969. Otázka ratifikace ICERD byla v japonském parlamentu otevřeno na konci roku 1970. Proč tedy tehdy k ratifikaci nedošlo? Důvod byl z technického hlediska v neshodě článku 4. smlouvy a japonské ústavy, která zaručuje svobodu projevu, spolčování a princip legality.

Skutečným důvodem bylo ale to, že otázka ratifikace ICERD nebyla považována za zásadní politické téma. V Japonsku byl po mnoho let zákaz rasové a etnické diskriminace a ochrana lidských práv otázkou principů, ideálů a morálky, ale skutečnost, že tento problém existuje jako velmi reálná politická otázka, si vládní kruhy plně neuvědomovaly.

Japonsko se nacházelo v období rychlého hospodářského růstu; v roce 1968 HDP dosáhl úrovně Německa a po Americe se tak Japonsko stalo druhou světovou ekonomickou velmocí. (Od roku 1961 bylo v Jihoafrické Republice, kde od roku 1948 fungovala politika apartheidu, s Japonci jednáno jako s bělochy.) Teorie „mnohonárodnostního státu“ změnila na teorii „etnicky homogenního státu“ a tento názor se dále upevňoval. V tomto období studené války, kdy bylo Japonsko dlouhodobě vedené jedinou politickou stranou - Liberálně demokratickou stranou (自由民主党 *jiyuminto*) pod heslem „předehnat USA“, nebyla debata o ratifikaci ICERD považována za aktuální.

V Japonsku se hnutí na ochranu lidských práv a odstranění etnické diskriminace rozšířilo až v sedmdesátých letech - začalo sílit hnutí proti diskriminaci *burakumin* (*hisabetsu buraku*), postižených a žen. Postupně se také zvyšovalo povědomí o mezinárodních lidských právech. Nespokojenost s nerovným zacházením a zkušenosti s rasismem vedly k tomu, že se začaly vznikat organizace proti diskriminaci Korejců.<sup>31</sup>

Jedna z těchto organizací, Společnost pro boj s diskriminací (差別と闘う連絡協議会 *sabetsu to tatakau renraku kyogikai*), vznikla v roce 1974 kolem lidí podporujících žalobu na diskriminaci v zaměstnání na firmu Hitachi.<sup>32</sup>

<sup>31</sup> FUKUOKA, Yasunori - TSUJIYAMA, Yukiko: *Young Koreans Against Ethnic Discrimination in Japan*. The Bulletin of Chiba College of Health Science, Vol.10, No.2. Přeložil John G.Russel. 28.4.2007. Dostupné z: <http://www.han.org/a/fukuoka92.htm>

<sup>32</sup> V roce 1974 proběhl soudní spor s firmou Hitachi o diskriminaci v zaměstnání. Mladý korejský Japonec byl přijat do firmy, ale když se zjistilo, že je japonský Korejec(在日朝鮮人), bylo přijetí do zaměstnání zrušeno. Vstupní dotazník nejprve vyplnil tak, že nebylo poznat, že nemá japonské občanství (uvedl své japonské jméno a do kolonky občanství uvedl prefekturu Aichi, kde byli registrováni jeho rodiče). Soud vyhrál. Viz také: *Hitachi shushoku sabetsu saiban to wa (gaiyo)* (日立就職差別差裁判とは(概要)). 28.4.2007. Dostupné z: <http://homepage3.nifty.com/hiv/k:kitokumi/hitachi.html>



Tím se existence a problémy japonských Korejců dostaly do povědomí veřejnosti. Nesouhlas s proklamovanou „etnickou homogenitou“ Japonska si získal více pozornosti v polovině osmdesátých let, kdy se objevilo protestní hnutí proti povinnosti registrovat otisky prstů pro cizince žijící v Japonsku<sup>33</sup> a kdy si výrok bývalého premiéra Nakasoneho o „etnicky homogenní společnosti“ na podzim roku 1986 vysloužil protesty etnika Ainu (Takagi 1999: 162).

Ani takto rozsáhlé občanské hnutí však k ratifikaci ICERD nevedlo. Když už se zdálo, že zájem vlády o ratifikaci tu je, dostaly přednost jiné mezinárodní smlouvy: v roce 1979 *Mezinárodní pakt o občanských a politických právech* a *Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech*, v roce 1981 *Úmluva o právním postavení uprchlíků* (v souvislosti s přijetím vietnamských uprchlíků), v roce 1985 *Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen* a v roce 1994 *Úmluva o právech dítěte*, a na ICERD zatím nepřišla řada.

V parlamentu byla často otázka ICERD nadnesena různými poslanci, ale vláda otázku vždy odložila s tím, že je nutná „legislativní příprava.“ Od roku 1984 vláda uváděla jako důvod pro neratifikování smlouvy neshodu japonské ústavy s článkem 4. smlouvy ve věci svobody projevu a spolčování a principu legality. Výsledkem pětadvacetiletého čekání bohužel nebyly „vnitřní legislativní přípravy,“ ale zdržení se ratifikace článku 4. smlouvy.

Co tedy vedlo k tomu, aby smlouva byla v roce 1995 ratifikována? Existovaly dvě hlavní příčiny. První z nich je ratifikace ICERD Spojenými státy v říjnu 1994. Japonsko tak ztratilo jeden z argumentů proti ratifikaci, a stalo se jedinou „vyspělou zemí,“ která ICERD neratifikovala. Druhým důvodem bylo to, že se k moci dostala Sociálně demokratická strana Japonska (社会党 *shakaito*), která po dlouhé roky v opozici volala po ratifikaci ICERD.

---

<sup>33</sup> Viz poznámka o Zákoně o registraci cizinců na straně 50.

### 2.1.2.7 Specifika a obsah ICERD s přihlédnutím k situaci v Japonsku

#### Etnická spíše než „rasová“ diskriminace

Celý název ICERD zní „Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace.“ Případnější by však byl název „Úmluva o odstranění *etnické* diskriminace,“ protože „rasová diskriminace“ v článku 1, odst. 1 je definována jako „jakékoli rozlišování, vylučování, omezování nebo zvýhodňování založené na rase, barvě pleti, rodovém, národnostním nebo etnickém původu.“ V případě Japonska je tento článek aplikovatelný zejména na diskriminaci lidí původem z bývalých kolonií, původních obyvatel a *burakumin*, na které by se úmluva vykládaná čistě „rasově“ nevztahovala.

#### Rozlišování mezi vlastními a cizími občany

Článek 1, odst. 2 ICERD říká, že úmluva se nevztahuje na rozlišování mezi vlastními a cizími občany. Nicméně přestože většina upozornění směřovaná Výboru pro odstranění rasové diskriminace vzešla od osob s nejaponským občanstvím, jsou tito lidé považováni za objekt etnické diskriminace a obsah úmluvy se na proto na ně vztahuje. Navíc fakt, že zpráva Japonska Výboru CERD z prosince 2000 se problematice Korejců, zahraničních dělníků, uprchlíků a lidí bez státní příslušnosti věnuje, je zřejmé, že tuto skutečnost japonská vláda uznává.

Problém je stanovit, kde se nachází hranice mezi rozlišováním přípustným podle čl. 1, odstavec 2 a 3, a kdy se už jedná o etnickou diskriminaci.

#### Povinnost přezkoumat vládní politiku a vnitrostátní zákony a předpisy

V souladu s článkem 2, odst. 1c, mají smluvní státy zrušit všechny zákony a předpisy, které mají za následek vznik nebo zachování rasové diskriminace všude tam, kde existuje. (Na základě tohoto článku byl například zrušen diskriminační Zákon na ochranu původních obyvatel Hokkaida – viz 2.1.3.1 Diskriminace původních obyvatel Ainu).

Svobody zaručené článkem 2 jsou konkrétně vyjmenovány v článku 5, bod f, kde je uvedeno právo přístupu na všechna místa a na používání všech služeb určených pro veřejnost, jako jsou dopravní prostředky, hotely, restaurace, kavárny, divadla a parky. (S tímto článkem je v rozporu někdy viditelná praxe zákazu vstupu cizinců do obchodů,

restaurací nebo lázní (外国人入店禁止 *gaikokujin nyuten kinshi*) - viz podkapitola „Japanese Only“ v oddíle 2.1.3.3.)

Článek 3 zakazuje rasovou segregaci a apartheid. Po zrušení apartheidu v Jižní Africe se zdá, že tento článek pozbyl aktuálnosti, ale ve skutečnosti apartheid nebyl a není jen záležitostí JAR. (Příkladem může být dělení veřejných prostor v lázních na prostory pro Japonce a pro cizince (日本人風呂 *nihonjin buro* x 外国人風呂 *gaikokujin buro*).

#### Zdržení se ratifikace článku 4a,b

Japonsko se zdrželo ratifikace článku 4 a,b tímto speciálním způsobem: „Pokud povinnosti uložené tímto článkem nebudou v rozporu se svobodou shromažďování, spolčování a svobodou slova, nebo nebudou bránit zajištění jiných práv, přijímáme povinnosti uložené tímto článkem.“ (Okamoto 2005: 45).

Povinnosti specifikované v článku 4a jsou: „prohlásit za činy trestné podle zákona: rozšiřování idejí založených na rasové nadřazenosti nebo nenávisti, jakékoli podněcování k rasové diskriminaci, jakož i veškeré násilné činy ... proti kterékoli rase nebo kterékoli skupině osob..., jakož i poskytování jakékoli podpory rasistické činnosti včetně jejího financování.“ V článku 4b jsou to: „prohlásit za nezákonné organizace a rovněž i organizovanou a jakoukoli jinou propagandistickou činnost podporující rasovou diskriminaci a prohlásit účast v takových organizacích nebo činnosti za trestnou podle zákona.“

Co se týká další věty článku a) (prohlásit za trestné podle zákona: veškeré násilné trestné činy nebo podněcování proti kterékoli rase nebo kterékoli skupině osob jiné barvy pleti nebo etnického původu, a článku c) (nedovolit celostátním ani místním veřejným orgánům nebo institucím podporovat nebo podněcovat rasovou diskriminaci), nic z toho není v rozporu se zdržením se ratifikace. Lze tedy říci, že pokud v těchto bodech Japonsko podmínky ICERD nespĺňuje, smlouvu porušuje.

Ostatní země, které se podobně jako Japonsko z důvodu ochrany svobody slova a projevu zdržely ratifikace článku 4, mají vnitrostátní legislativní opatření postihující etnickou diskriminaci (Velká Británie, Francie, Švýcarsko, USA). Bohužel, v případě Japonska, není ani dnes, více než 10 let po ratifikaci ICERD, příslušná legislativa stále připravena. (Zde je velký problém v násilných trestných činech, které jsou motivovány etnicky – podrobněji viz podkapitoly „Případy násilí na žácích a studentech korejských škol“ a „Případy násilí - diskriminace příslušníků neasijských etnik (příklad

Brazilců“ v oddíle 2.1.3.3). Kvůli tomu, že v japonském právním řádu chybí trestný čin násilí z etnických důvodů, je velmi problematické účinně postihovat viníky a působit na prevenci.)

#### 2.1.2.8 Přínosy ratifikace mezinárodních smluv o lidských právech

Po ratifikaci mezinárodní smlouvy je tato nadřazena všem vnitrostátním zákonům s výjimkou ústavy.

Ratifikace mezinárodních smluv uspíšila přijetí změn v některých japonských zákonech - například po ratifikace *Úmluvy o odstranění všech forem diskriminace žen*, ke které Japonsko přistoupilo v roce 1985, podnítila změnu, kdy do matriky bylo možné zapsat i jiné příjmení než japonské.

Mezinárodní smlouvy zaručují i práva, která nejsou zaručena japonskou legislativou: například v *Mezinárodním paktu o občanských a politických právech* jsou ve článku 27 zaručena práva etnických, náboženských a jazykových menšin, článek 12 bod 4 zaručuje právo vrátit se do své země, ICERD v článku 2 bod 2 zaručuje zajištění přiměřeného rozvoje a ochrany příslušníků rasových skupin.

Dalším pozitivem ratifikace smluv o lidských právech je získání srovnání s mezinárodními standardy.

#### 2.1.2.9 Kontrolní orgán dodržování podmínek smlouvy ICERD, Výbor pro odstranění rasové diskriminace (CERD)

Na základě článku 8 ICERD byl v roce 1970 ustaven Výbor pro odstranění rasové diskriminace (Committee on the Elimination of Racial Discrimination, dále jen CERD) jakožto monitorující orgán, složený z 18 expertů. Smluvní státy ICERD podle článku 9 úmluvy mají po vstoupení smlouvy v platnost povinnost podat Výboru zprávu o stavu legislativních a administrativních opatření, která byla přijata pro naplnění účelu smlouvy, a poté zprávu k přezkoumání předkládat Výboru vždy po dvou letech.

Dá se říci, že ačkoli ICERD ustanovuje konkrétní opatření pro prosazení požadavků smlouvy, v konečném výsledku je jejich uskutečňování, stejně jako v případě jiných smluv, oslabeno. Článek 14 určuje, že Výboru pro odstranění rasové diskriminace CERD si může přímo stěžovat jednotlivec nebo skupina osob – je zde však omezení, že stát, do jehož jurisdikce stěžovatelé spadají, musí učinit prohlášení, kterým uzná právo Výboru takové stížnosti přijímat. Výbor může tuto funkci vykonávat až poté, co toto prohlášení učiní deset států, které smlouvy ratifikovaly, což platí až od

roku 1982. Ze 170 zemí, které smlouvy ratifikovaly, jich prohlášení učinilo zatím 45. Japonsko mezi nimi není - japonští občané tedy možnosti stížností jednotlivců nebo skupin Výboru nemohou využít.

#### 2.1.2.10 Závěrečná zpráva CERD

Poté, co výbor obdrží zprávy od všech zemí, které smlouvu ratifikovaly, a prozkoumá je, vydá Závěrečná zjištění (Concluding Observations) jako oficiální dokument OSN.

Doporučení ve zprávách obsažené nemohou být vynucovány, ale pro vlády daných zemí jsou určitým měřítkem.

Japonsko ratifikovalo ICERD v prosinci 1995. Do jednoho roku po ratifikaci a poté pravidelně jednou za dva roky mělo podat Výboru CERD zprávu o stavu rasové diskriminace v Japonsku a o uskutečněných opatřeních. První zprávu odevzdalo Japonsko v lednu 1997, druhou zprávu mělo odevzdat v roce 1999, ale opozdilo se orok a odevzdalo ji v lednu 2000. (Tvoří dokument OSN CERD/C/350/Add.2<sup>34</sup>).

Při vypracování zprávy spolupracují vlády některých států s nevládními organizacemi, to však není případ Japonska, kde celou zprávu vypracovaly vládní úřední orgány, které měly tendenci nepopisovat skutečnosti, který by mohly být s ICERD v rozporu.

---

<sup>34</sup> Office of The United Nations High Commissioner for Human Rights. Committee on the Elimination of Racial Discrimination (CERD). *Reports submitted by the State parties under Article 9 of the Convention. Second periodic reports of States parties due in 1999. Japan. CERD/C/350/Add.2.[13 January 2000]* 28.4.2007. Dostupné z: <[http://www.unhcr.ch/refa/doc.nsf/898586b17dc7b4043c1256a4500441051-0bb2b73f5nd97z15c012569e70005e560/\\$?1=87C00446&..pdf](http://www.unhcr.ch/refa/doc.nsf/898586b17dc7b4043c1256a4500441051-0bb2b73f5nd97z15c012569e70005e560/$?1=87C00446&..pdf)>

### 2.1.3 Stav diskriminace osob nejaponských etnik z pohledu mezinárodních smluv o lidských právech, zejména ICERD

#### 2.1.3.1 Diskriminace původních obyvatel Ainu<sup>35</sup>

##### Historie

Ainu jsou původní obyvatelé oblasti dnešního Hokkaidó, Kurilských ostrovů a Sachalinu, kteří tam žili od sedmého století našeho letopočtu. Věnovali se lovu, rybolovu, sběračství a v omezeném rozsahu zemědělství, a probíhal výměnný obchod s okolními oblastmi. Do 13. století byla ustanovena kultura dnešních Ainu. Od třináctého století přicházeli za zdroji na Hokkaidó lidé japonského etnika (和人 *wajin*) a postupně začali Ainu utlačovat. Ainu bojovali s Japonci v několika bitvách (bitva u Koshamainu v roce 1457, u Shakushainu v roce 1669, a u Kunashiri-Menashi v roce 1789), byli však pokaždé poraženi.

Po porážce v roce 1789 se Ainu dostali pod úplnou kontrolu Japonců, kteří je potlačovali a využívali až do období Meiji. Za Meiji vláda nastolila politiku asimilace, kdy bylo Ainu zakázáno žít tradičním způsobem života a byli nuceni osvojit si životní styl Japonců.

V roce 1899 byl přijat „Zákon na ochranu původních obyvatel Hokkaida“ (北海道旧土人保護法 *hokkaido kyū dojin hogōho*). Jedním z cílů tohoto zákona bylo pomoci Ainu najít obživu v zemědělství. Ve skutečnosti však byli Ainu tímto zákonem označeni za „bývalé původní obytele“ a zákon tak vymezil jasnou dělicí čáru mezi Ainu a Japonci - jeho povaha byla z dnešního pohledu diskriminační.

S tím, jak od pozdního období Meiji začal stoupat počet kolonizátorů, kteří na Hokkaidó přicházeli z celé země, se potlačování Ainu změnilo v diskriminaci. Diskriminace jako společenský problém přetrvávala až do současnosti.

V roce 1946 bylo založeno Celohokkaidské shromáždění Ainu (全道アイヌ大会 *zendo ainu taikai*), jehož cílem bylo poskytování vyššího vzdělání a spolupráce na vytvoření sociálního systému. V roce 1961 společnost změnila název na Hokkaidskou společnost Ainu (北海道ウタリ協会 *hokkaido utari kyōkai*). Společnost se aktivně zapojovala do řešení nejrůznějších problémů týkajících se Ainu. V roce 1984 si

<sup>35</sup> Mitsunori Keira (計良光範): Ainu (アイヌ). In: Ueda (2005: 93 – 111). The Ainu Museum. *The Ainu People*. 28.4.2007. Dostupné z: <<http://www.ainu-museum.or.jp/english/english.htm>> (anglická verze). Ainu Minzoku Hakubutsukan (アイヌ民族博物館). *Ainu bunka nyumon* (アイヌ文化入門). 28.4.2007. Dostupné z: <<http://www.ainu-museum.or.jp/nyumon/nyumon.html>> (japonská verze).

společnost dala za cíl působit na vládu tak, aby byl přijat nový zákon o Ainech, který by měl nahradit dosud stále platný původní „Zákon na ochranu původních obyvatel Hokkaida“ a zahájila kampaň na podporu jeho co nejrychlejšího přijetí .

V dubnu 1997 byl původní zákon zrušen a namísto něj byl přijat „Zákon na podporu ainuské kultury, a o šíření a rozvoji znalostí o ainuských tradicích“ (アイヌ文化の振興並びにアイヌの伝統等に関する知識の普及及び啓発に関する法律 *Ainu bunka no shinko narabi ni ainu no dento nado ni kansuru chishiki no fukyu oyobi keihatsu ni kansuru horitsu*) (zkracuje se na „Zákon o kultuře Ainu - アイヌ文化法 *Ainu bunka ho*). Přijetí nového zákona napomohl mezinárodní tlak Výboru na ochranu lidských práv (Human Right Committee)<sup>36</sup> a podpora původních obyvatel z jiných zemí. Tento zákon z hlediska kulturního uznává svébytnost Ainu a jejich tradice, ale jejich práva jakožto původních obyvatel neuznává. Cíl, který si společnost Ainu vytyčila, tak byl splněn jen zčásti.

V současné době společnost vyvíjí aktivity pro zachování a oživení jazyka Ainu a jejich kultury. Jazyk Ainu se vyučuje na mnoha místech na Hokkaidu.

### Populace

Počet obyvatel Ainu se v letech 1807 – 1931 vyvíjel následovně:

Rok	Počet obyvatel
1807	26 256
1822	23 563
1854	17 810
1873	16 272
1903	17 783
1931	15 969

Tato čísla (jedná se o odhady) ukazují, jak populace Ainu klesala. Důvodem bylo mimo jiné rozšíření nemocí jako neštovice, spalničky, cholera a tuberkulóza a rozbití rodin kvůli nuceným pracím. Podle sčítání, které provedla správa Hokkaidó, byla v roce 1984 populace Ainu 24 381 lidí.

---

<sup>36</sup> Human Rights Committee (HRC), monitorující orgán pro plnění podmínek Mezinárodního paktu o občanských a politických právech.

## Diskriminace<sup>37</sup>

Ainu si přesto, že od roku 1997 platí zákon, který poprvé uznal jejich jedinečnou kulturu, stěžují na rostoucí diskriminaci vůči nim. Bez ohledu na novou legislativu se někteří Ainu stále bojí veřejně přiznat svoji identitu, protože se obávají diskriminace. Průzkum, který v říjnu 2000 uspořádala správa Hokkaidó, ukázal, že 12,4 procent Ainu zažilo diskriminaci, jako například odmítnutí ze strany budoucích manželských partnerů. Toto číslo ukazuje nárůst oproti 5,1 procentům z minulého průzkumu uskutečněného v roce 1993. Hlavními oblastmi, kde musejí čelit diskriminaci, je při sňatcích s Japonci a v zaměstnávání.

### 2.1.3.2 Diskriminace osob původem z bývalých kolonií trvale usazených v Japonsku<sup>38</sup> (在日朝鮮・韓国・台湾・中国人 *zainichi kankokujin*, *chosenjin*, *taiwanjin*, *chugokujin*)

Lidé původem z bývalých kolonií (ať už v první nebo v dalších generacích) jsou lidé původem nebo s předky z Koreje, Taiwanu a Číny. Po porážce Japonska přestali být občany japonského impéria, ale nebylo jim přiznáno japonské občanství. Jejich právní postavení v poválečném japonském státě je v mnoha ohledech problematické. Jejich oficiální status je „osoba se zvláštním trvalým pobytem“ (特別永住者 *tokubetsu eijusha*).

Pro představu se podívejme na počty těchto osob v Japonsku (údaje z roku 2003).<sup>39</sup>

Rok	1999	2000	2001	2002	2003	Procento	Nárůst ke konci předchozího roku v procentech
Občanství							
Počet osob se zvláštním trvalým pobytem	522 677	512 269	500 782	489 900	475 952	64,1	-2,8 %
Korea	517 787	507 429	495 986	485 180	471 756	63,5	-2,8 %
Čína	4 252	4 151	4 060	3 924	3 406	0,5	-13,2 %
Ostatní	638	689	736	796	790	0,1	0,8 %

Jak vyplývá z přehledu, naprostá většina z nich jsou osoby korejského původu.

Dovolte mi tedy v této kapitole drobnou nepřesnost - budu-li dále hovořit o diskriminaci osob původem z bývalých kolonií, budu mluvit pouze o Korejcích, u vědomí

<sup>37</sup> KAKUCHI, Suvendrini: *Ainu Discrimination Defies the Law*. Asia Time Online [19.5.2000] 28.4.2007. Dostupné z: <<http://www.asiatimes.com/japan/econ/051907h01.htm>>

<sup>38</sup> NAKAO, Hiroshi (中尾宏): *Teiju gaikokujin* (定住外国). In: Ueda (2005: 149 – 163).

<sup>39</sup> Ueda (2005: 154).



toho, že stejné problémy se týkají ještě relativně malého počtu lidí převážně z Číny a Taiwanu.

### Diskriminace Korejců<sup>40</sup>

Korejská menšina v Japonsku je pozůstatkem kolonizace Koreje od prvního desetiletí dvacátého století do roku 1945.

V roce 2003 bylo v Japonsku 980 000 osob korejského původu včetně lidí s japonským občanstvím. Více než 90 procent z nich se narodilo v Japonsku – ve druhé, třetí, čtvrté nebo páté generaci. Téměř polovina z nich nemá japonské občanství. Japonská společnost diskriminovala a diskriminuje osoby korejského původu jakožto lidi pocházející z bývalých kolonií, a s odůvodněním, že nemají japonské občanství, jim vláda nepřiznává nejrůznější práva.

#### Historické pozadí

##### Ovládnutí koloniálních území v letech 1910 – 1945

Převážná většina Korejců v Japonsku jsou lidé, kteří přišli do Japonska za japonské koloniální vlády v Koreji (1910 - 1945), a jejich potomci. Zatímco v roce 1910 bylo v Japonsku pouhých 1 000 Korejců, v roce 1945 dosáhl jejich počet 2 milionů. Na počátku koloniální vlády byla mnoha Korejcům zabavena půda, a v důsledku toho jim nezůstala jiná volba než odejít do Japonska. Po vypuknutí války s Čínou a války v Tichomoří byli z Koreje do Japonska násilně odvedeni lidé na nucené práce a využití pro práci v továrnách, těžebním průmyslu a lesnictví. V souladu s koloniální politikou asimilace nesměli používat korejštinu ani se jí učit, korejská jména byla pojaponšťována. Cílem byla úplná asimilace a zmizení korejské identity.

##### Situace po válce

V roce 1945, když Japonsko prohrálo válku, se 1 400 000 Korejců na vlastní náklady vrátilo do vlasti, ale ti, kdo po 36 letech okupace ztratili možnosti obživy, nedostali zapláceno za nucené práce a neměli prostředky k návratu, nebo se později nemohli vrátit kvůli rozdělení Koreje a vypuknutí korejské války, neměli jinou možnost než zůstat v Japonsku.

Vláda, která v době koloniální vlády využívala práce Korejců coby občanů Japonska, v roce 1952 (čili v roce obnovení suverenity Japonska) vyhlásila „ztrátu japonského občanství“ pro Korejce v Japonsku. V témže roce zavedla Zákon o

---

<sup>40</sup> Okamoto (2005: 72 – 108).

registraci cizinců 外国人登録法 (*Gaikokujin toroku ho*)<sup>41</sup>. Dále se na Korejce vztahoval zákon 出入国管理法 (*Shutsu nyukoku kanri ho*), stanovující pravidla pro vstup, pobyt, návrat do Japonska, jak pro cizince, tak pro Japonce, který začal platit v roce 1951.

Od této doby používala japonská vláda tyto zákony jako legislativní argument, že Korejci v Japonsku nejsou japonskými občany, a zbavila je tak nejrůznějších práv.

### Korejci v Japonsku (在日韓国・朝鮮人, *Koreans in Japan*)

Z 980 000 osob s korejského původu v Japonsku (2003) jich mělo cizí (tj. severo nebo jihokorejské občanství) 613 791<sup>42</sup>. Více než 80% z nich jsou lidé, kteří přišli do Japonska před koncem války (tj. před 15. srpnem 1945) a jejich potomci. Zbývajících 20% tvoří převážně studenti, manželští partneři a lidé s pracovními vízy, ale patří mezi ně také lidé, do Japonska přišli v době rozdělení země a korejské války (1950-53), a jejich potomci.

Pokud se tito lidé s dětmi odjeli podívat do Koreje, při návratu, i když se jednalo o lidi, kteří se v Japonsku narodili, pro ně platily stejné podmínky jako pro jiné cizince, kteří přijeli do Japonska poprvé – včetně podmínek pro získání trvalého pobytu. Lidí, kteří, ač historicky v Japonsku žili, ale mají stejné postavení jako cizinci, bylo v roce 2003 48 000.

Proč tolik japonských Korejců nadále žije v Japonsku jako cizinci? Jedním z důvodů je, že v Zákonu o občanství (国籍法) japonská vláda uplatňovala princip původu, a pokud oba rodiče nemají japonské občanství, dítě je cizinec, byť rodina žije v Japonsku v několikáté generaci.

Druhým důvodem je, a nyní bez ohledu na diskriminaci, že systém naturalizace v Japonsku byl velmi asimilační, a z tohoto důvodu mnoho Korejců přijetí získání japonského občanství (naturalizaci) odmítlo a odmítá. Za koloniální politiky byli Korejci zbavováni svých etnických jmen, která získali zpět po osvobození kolonií – a nyní by si

<sup>41</sup> Zákon o registraci cizinců 外国人登録法, platný od roku 1952, ukládal cizincům žijícím v Japonsku povinnost registrace a další administrativní procedury. Při nové registraci nebo novém vydání dokladu o registraci měl každý cizinec starší 16 let povinnost mít na dokladu své otisky prstů. Ale od 80. let, kdy se proti povinnosti registrovat i otisky prstů zvedlo protestní hnutí a po celé zemi se objevili lidé, kteří otisky prstů odmítali a oprávněnost systému otisků prstů byla napadena u soudu. U soudu byla systém otisků zpochybněn z pohledu na základě lidských práv, ale soud uznal systém braní otisků prstů jako nutný a odůvodnitelný pro splnění administrativního účelu a navíc že nelze přiznat cizincům právo dobrovolnost poskytnutí otisků prstů. V červnu 1988 byl Zákon o registraci cizinců revidován a povinnost poskytnout otisky prstů byla omezena jen na první registraci, ale toto rozhodnutí následovala vlna kritiky; v roce 1992 byl zákon přepracován a od ledna 1993 vstoupilo v platnost zrušení této povinnosti pro osoby s trvalým pobytem v Japonsku. V květnu 1999 byla novelou zákona tato povinnost zrušena úplně a místo otisky prstů byly nahrazeny podpisem a informacemi o rodině (otci, matce a manželovi/manželce). Povinnost registrace s otisky prstů vstoupila v platnost v roce 1955 a byla zrušena po 50 letech.

<sup>42</sup> Údaje o počtech jsem čerpala ze dvou odlišných zdrojů, jejichž data se odlišují. Ponechávám obojí.

měli opět jména pojaponsštovat, na což vzniká při žádosti o japonské občanství určitý tlak (viz dále).

Na druhou stranu v posledních letech počet naturalizovaných Korejců v Japonsku stoupá, a to asi tempem 10 000 osob za rok.

Japonci korejského původu (*韓国・朝鮮系日本人 kankoku, chosenkei nihonjin; Korean Japanese*)

Japonská vláda neprovádí průzkum ani nevede statistiku o etnickém původu obyvatel, a není známo procento naturalizovaných jedinců v japonském obyvatelstvu. Japonská vláda ani jednou neuznala existenci etnické skupiny korejských Japonců, ani slovo korejský Japonec dosud nikdy nepoužila. Podle Okamota (2005: 76) je Japonců korejského původu 50 000 osob (stav v roce 2003), z nichž většina získala japonské občanství naturalizací.

V roce 1985, kdy vstoupila v platnost mezinárodní úmluva o odstranění diskriminace žen, byl novelizován zákon o matrikách. Novela umožnila, aby i děti, jejichž matka má japonské občanství a otec nikoli, mohly získat narozením japonské občanství. Aby tuto možnost měly i děti narozené před rokem 1985, bylo zavedeno opatření „naturalizace přihlášením“ (*届け出による帰化 todoke ni yoru kika*). Do roku 2003 využilo této možnosti 19 998 osob s korejským občanstvím a změnilo své občanství na japonské.

Japonců korejského původu je tedy 50 000. Nicméně japonská vláda nepřiznává etnickým Korejcům, kteří získali japonské občanství, práva menšiny. (Tato práva určuje *Mezinárodní pakt o občanských a politických právech*, článek 27.)

Japonská vláda v první zprávě podané v souvislosti s ratifikací *Mezinárodního paktu o občanských a politických právech* (Dokument OSN CCPR/C/10/Add.1, 14.11.1980) uvedla, že „v naší zemi neexistují menšiny v takovém smyslu, jak je definuje tato smlouva.“ Ve třetí zprávě podané v roce 1991 uznala vláda ve smyslu článku 27 pouze jednu menšinu, a to Ainu. Human Rights Committee v Závěrečných zjištěních z roku 1993 „vyjádřil pochybnosti, jestli japonská vláda nevyklučuje z menšin Korejce žijící v Japonsku. V reakci na čtvrtou zprávu japonské vlády (1997) se ptá, zdali se s lidmi korejského původu žijícími v Japonsku jedná jako s etnickou, náboženskou a jazykovou menšinou, a jaká v tomto ohledu existuje legislativa; dále, proč v předchozí vládní zprávě (dle článku 26 a 27 úmluvy) nejsou zmíněny osoby korejského původu, a zdali těmto osobám není upíráno právo zachovávat jejich kulturu.

Japonská vláda odpověděla, že legislativa, která by uznávala práva korejských občanů jakožto menšiny, pro korejské občany, neexistuje, a další otázky ponechala bez odpovědi.

Zde je zajímavé si povšimnout, že zatímco Výbor pro lidská práva použil výraz osoby korejského původu, japonská vláda použila výraz „osoby korejského občanství“. Korejci s japonským občanstvím jsou zde úplně opominuti. Zřejmě je to vyjádřením myšlení, kdy naturalizovaní jedinci už nejsou považováni za příslušníky korejského etnika.

Ačkoli japonská vláda i japonská společnost běžně používají výraz Američan japonského původu (日系アメリカ人 *nikkei amerikajin*), výraz Japonec korejského původu (韓国・朝鮮系日本人 *kankoku, chosenkei nihonjin*) se nikdy nepoužívá.

Případy násilí na žácích a studentech korejských škol (朝鮮学校 *chosen gakko*)

Po skončení války v roce 1945 byly v Japonsku ve všech prefekturách založeny korejské školy pro děti Korejců narozené v Japonsku s cílem vzdělávat je v korejském jazyce a kultuře. V roce 2000 existovalo těchto škol 131 (od základních až po univerzity), a vzdělává se v nich přibližně 20 000 žáků a studentů. Žáci a studenti těchto škol od jejich založení až do současnosti čelí slovním a fyzickým útokům od Japonců, a to i od dospělých. V posledních deseti letech počet těchto útoků ještě vzrostl, zejména těch zaměřených proti dívkám, které nosí jako školní uniformu tradiční oděv *chima chogori*.

17.10.1989 prohlásil náměstek Úřadu pro veřejný pořádek v rozpočtovém výboru parlamentu, že Všeobecná asociace Korejců v Japonsku (在日本朝鮮人総連合会 (朝鮮総連) *Zai nihon chosenjin sorengokai (Chosen soren)*), organizace sympatizující se Severní Koreou) je „nebezpečný spolek, který s ohledem na udržení veřejného pořádku nemůžeme ignorovat.“ 31.10.1989 potom řekl, že „vzdělávání v korejských školách je protijaponské“. Tato slova spustila vlnu násilí vůči studentům korejských škol, během dvaceti dnů došlo v celém Japonsku ke 48 případům, jejichž oběťmi se stalo 64 korejských studentů.

## Tlak na změnu jména na japonsky znějící

Japonsko v roce 1940 dokončilo opatření pro asimilaci Korejců – Korejci byli zbaveni svých etnických jmen a byl na ně vyvíjen tlak mít japonsky znějící jméno. Opatření platilo i pro území Koreje. Toto opatření bylo označováno jako *soshi kaimei* (創氏改名). Po půl roce byla jména téměř 80% Korejců změněna. Tento systém byl v roce 1945 po porážce Japonska zrušen, ale japonská vláda a japonská společnost i po válce nadále vyvíjela tlak na Korejce žijící v Japonsku, aby používali japonská jména. Výsledkem je, že v současné době více než 90% Korejců v Japonsku z nutnosti používá japonské jméno, kterému se říká *torina* (通り名, běžně užívané jméno). Dále, většina Korejců, kteří získali japonské občanství naturalizací, má v matrice jako „původní jméno“ zapsáno jméno japonské. Na tento problém poukázal Výbor pro lidská práva (1993, 1998) a Výbor pro ochranu práv dítěte (1998).

Podle průzkumu uskutečněném nevládními organizacemi mezi korejskými žáky a studenty základních a středních škol, používalo ze 796 respondentů 35,3% pouze japonské jméno; výhradně etnické jméno používá pouze 6,4% respondentů.<sup>43</sup>

Ve vládní zprávě Japonska pro CERD z roku 2000 se v odstavci 51. uvádí,<sup>44</sup> že Korejci se obávají předsudků a diskriminace, a proto v běžném životě často používají japonské jméno. Vláda se obává, „že existují předsudky a diskriminace, které jsou v rozporu s duchem rovnosti lidí.“ Nicméně ve skutečnosti je navrhovatelem asimilační politiky a změn korejských jmen na japonské i prosazovatelem této politiky po více než půl století japonská vláda.

## Změna jména na japonské při naturalizaci jako podmínka udělení japonského občanství

Od roku 1952, kdy Korejci a Taiwanci v Japonsku byli zbaveni japonského občanství, byla až do roku 1984 jako podmínka jeho udělení vyžadována změna původního jména na japonské. V pozadí je zřejmě myšlení, že pokud zájemce o občanství příliš lpí na svém původním jménu, není to dobrý kandidát pro japonské občanství. Tato administrativní praxe je v rozporu s *Mezinárodní úmluvou o odstranění rasové diskriminace*, s článkem 1, bod 3, a článkem 2, bod 1a,c.

<sup>43</sup> Okamoto (2005: 86)

<sup>44</sup> Office of The United Nations High Commissioner for Human Rights. Committee on the Elimination of Racial Discrimination (CERD). *Reports submitted by the State parties under Article 9 of the Convention. Second periodic reports of States parties due in 1999. Japan. CERD/C/350/Add.2.[13 January 2000]* 28.4.2007. Dostupné z: <[http://www.unhcr.ch/files/doc.nsf/898598b1dc7b4043c1256a450044f331/Cbt2b7856a9f1218c12599e79035c560/\\$F15K0044687.pdf](http://www.unhcr.ch/files/doc.nsf/898598b1dc7b4043c1256a450044f331/Cbt2b7856a9f1218c12599e79035c560/$F15K0044687.pdf)>

Ve zprávách pro Výbor pro lidská práva a Výbor na ochranu práva dítěte<sup>45</sup> japonská vláda sice uvádí, že neexistuje legislativa, která by nařizovala změnu jména, a že je možné do japonské matriky zapsat korejské jméno, nicméně skutečnému stavu toto prohlášení neodpovídá.

Úřední formuláře, prováděcí předpisy a informační materiály pro žadatele o občanství vycházejí z toho, že jméno používané po získání občanství bude japonské, a úředníci doporučují a vedou žadatele k tomu, aby si jména změnili (Okamoto 2005: 87-89). Přestože pro zahraničí vláda proklamuje opak, ve skutečnosti vede žadatele k tomu, aby svá etnická jména měnili na japonská, a navíc tuto praxi označuje za jejich osobní volbu. Jinými slovy se dá říci, že používá stejné prostředky jako někdejší okupační vláda koloniální správy (朝鮮総督府 *chosen sotokufu*) pro prosazení užívání japonských jmen v Koreji.

Pokud by neexistovala zakořeněná představa, že občanství je totéž co národnost, ke změnám jména při získávání občanství by zřejmě nedocházelo. Praxe, kdy změna jména bývá běžným postupem, je v rozporu s článkem 2, bod 1a, 1c ICERD.

#### Povinnost zajistit etnické vzdělávání versus systémová diskriminace korejských škol

Korejské školy mají statut „zájmových škol“ (各種学校 *kakushu gakko*) (jako mají školy pro hudební nebo sportovní kroužky), a stát limituje jejich školné a provozní náklady. Více než 40% japonských univerzit nedává absolventům těchto škol možnost přihlásit se k přijímacím zkouškám.

Omezená možnost postupu na vyšší stupně škol a obava z kvality vzdělávání, to vše vede k tomu, že 85% dětí Korejců v Japonsku navštěvuje japonské školy.

Japonská vláda by měla v souladu s článkem 2, bod 2, a článkem 5, bod e(v), přestat systémově diskriminovat korejské školy jakožto místa, kde jsou děti vychovávány k etnickému vědomí, umožnit absolventům korejských škol možnost účasti v přijímacích zkouškách na vyšší stupně japonských škol, a učinit taková opatření, aby korejským školám byla poskytována stejná podpora jako jiným školám.

---

<sup>45</sup> Zpráva japonské vlády pro Human Rights Committee ze dne 27.10.1993 a pro Committee on the Rights of the Child ze dne 27.5.1998.

## Etnická diskriminace v zaměstnávání

Podle vládního průzkumu byla v roce 1995 nezaměstnanost u ekonomicky aktivního japonského obyvatelstva 4,3%, u korejského 8,5%. Nezaměstnanost Korejců v Japonsku je tedy přibližně dvakrát větší než u většinového japonského obyvatelstva. Ve vládní zprávě pro CERD<sup>46</sup> se v paragrafu 49 píše, že rasové a etnické skupiny požívají ochrany, aby nebyly předmětem diskriminačního jednání, a že je prováděna osvěta a informování tak, aby Korejci v Japonsku nebyli v zaměstnávání diskriminováni.

Toto jsou jen proklamace, ve skutečnosti diskriminace v zaměstnávání existuje a existovala a byla z vládní strany podporována. Například v roce 1975 prohlásil úředník ministerstva práce, že odmítnout zaměstnat cizince není v rozporu se zákoníkem práce ani s ústavou.<sup>47</sup> Takové výroky už dnes neuslyšíme, ale faktická diskriminace v zaměstnávání pokračuje nadále jako předtím.

Vláda by měla aktivně zaměstnávat Korejce v Japonsku jako místní samosprávní úředníky, učinit konkrétní opatření a postihovat diskriminaci při zaměstnávání.

## Vyloučení ze systému sociálního zabezpečení z důvodu etnické diskriminace<sup>48</sup>

V paragrafu 29 vládní zprávy pro CERD<sup>49</sup> se uvádí, že státní penzi, přístup ke státnímu zdravotnímu pojištění, přídavky na děti a další zabezpečení sociálního systému nejsou podmíněny státním občanstvím.

Avšak zatímco základní penze japonského seniora je více než 60 000 jenů měsíčně a japonský tělesně postižený v první kategorii dostává důchod více než 80 000 jenů měsíčně, asi 50 000 seniorů z řad Korejců v Japonsku a přibližně 3 000 korejských postižených nedostávají žádnou penzi.

V roce 1959, kdy japonská vláda zahájila systém penzí, bylo řečeno, že tyto penze jsou pro národ, a Korejci v žijící v Japonsku, kteří tvořili více než 90 cizinců v Japonsku žijících, byli z tohoto systému vyloučeni. Nicméně poté, co Japonsko

<sup>46</sup> Office of The United Nations High Commissioner for Human Rights. Committee on the Elimination of Racial Discrimination (CERD). *Reports submitted by the State parties under Article 9 of the Convention. Second periodic reports of States parties due in 1999. Japan. CERD/C/350/Add.2.[13 January 2000]* 28.4.2007. Dostupné z: <<http://www.unhcr.org/refugees/doc.nsf/89886b1da7e4013a1256a4600443131?3133bb2b1335bd9f218c1256a470026c5503f11e1270443131.pdf>>

<sup>47</sup> Okamoto (2005: 99)

<sup>48</sup> Kim Su Il (金秀一): *Minzoku sabetsu ni motozuku shakai hoshō kara no haijo* (民族差別に基づく社会保障からの排除). In: Okamoto (2005: 103 – 105)

<sup>49</sup> Office of The United Nations High Commissioner for Human Rights. Committee on the Elimination of Racial Discrimination (CERD). *Reports submitted by the State parties under Article 9 of the Convention. Second periodic reports of States parties due in 1999. Japan. CERD/C/350/Add.2.[13 January 2000]* 28.4.2007. Dostupné z: <<http://www.unhcr.org/refugees/doc.nsf/89886b1da7e4013a1256a4600443131?3133bb2b1335bd9f218c1256a470026c5503f11e1270443131.pdf>>

podepsalo mezinárodní smlouvy o lidských právech,<sup>50</sup> a v roce 1981 se připojilo k smlouvě o ochraně uprchlíků, nezbylo než v lednu 1982 podmínku státního občanství pro účast v sociálním systému (státní důchod, přídavky na děti atd.), zrušit.

Pro osoby, které nebyly zahrnuty do původního sociálního systému, se vláda rozhodla podniknout zvláštní kroky. Například v roce 1972 obyvatelům Okinawy, kteří nemohli přistoupit k systému v jeho začátku, zaplatily pojištění jednotky sebeobran. Podobně byl v roce 1996 pro japonské občany, kteří se nemohli vrátit z Číny (中国残留日本人 *chugokuzairyu nihonjin*), podnikla vláda zvláštní kroky.

Nicméně vláda v roce 1982, kdy systém začal platit i pro Korejce v Japonsku, žádné zvláštní kroky pomoci jim nepodnikla. Tak se stalo, že korejští senioři, kteří již nemohli k penzijnímu systému přistoupit, a korejští postižení zůstali bez penzí. Pro toto rozlišování těžko nalezneme jiný důvod než etnickou diskriminaci.

Senioři narození před 1.4.1926 a postižení, kterým bylo v roce 1982 více než 20 let, byli ze systému vyloučeni. I ti, kteří k systému přistoupili, ale byli v něm jen krátkou dobu, dostali velmi malé penze, protože při výplatě dávek byla zohledněna délka účasti v pojištění.

Během druhé světové války bylo přibližně 450 000 Korejců a Taiwanců přinuceno vstoupit do japonské armády (z nich už asi 50 000 nežije). V dubnu roku 1952, při obnovení suverenity ustanovila vláda „Zákon na podporu zraněných během války a pozůstalých po padlých“ (戦傷病者戦没者遺族等援護法 *Senshobyosha senbotsusha izoku nado engoho*), kde bylo podmínkou japonské občanství – na lidi původem z bývalých kolonií se tento zákon nevztahoval.

Na základě doporučení Výboru pro lidská práva a rozhodnutím vnitrostátního soudu vznikl v květnu roku 2005 speciální „Zákon o kompenzacích pro zraněné během války a pozůstalé“ (戦没者遺族に対する弔慰金等の支給に関する法律 *Senbotsusha izoku ni taisuru choikin nado no shikyu ni kansuru horitsu*), kterým byly přiznány kompenzace i pro osoby nejaponského občanství – nicméně oproti japonským občanům, kteří v roce 1952 dostali jednorázové odškodnění a potom každoroční penzi, korejští váleční veteráni dostali pouze jednorázově částku odpovídající roční japonské penzi. Snaha legitimizovat etnickou diskriminaci odvoláváním se na podmínku občanství je diskriminační, a je to v rozporu s článkem 1, odstavec 2, a článkem 5, bod IV ICERD.

---

<sup>50</sup> Mezinárodní pakt o občanských a politických právech a Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech.



### 2.1.3.3 Diskriminace lidí ostatních etnik a cizinců obecně

Kolik vlastně žije v Japonsku cizinců? Následující tabulka ukazuje údaje vycházejí z počtu osob s nejaponským občanstvím, kteří se zaregistrovali podle Zákona o registraci cizinců (外国人登録者 *gaikokujin torokusha*).

Počty registrovaných cizinců v Japonsku (údaje z konce roku 2003)<sup>51</sup>

Občanství	12/2003	
Korea	613 791	32,1%
Čína	462 396	24,1%
Brazílie	274 700	14,3%
Filipíny	185 237	9,7%
USA	47 836	2,5%
Peru	53 649	2,8%
Thajsko	34 825	1,8%
Indonésie	22 862	1,2%
Vietnam	23 854	1,3%
Ostatní	277 421	4,5%
Celkem	1 915 030	100 %

Odhad OSN ohledně počtu obyvatel Japonska v roce 2003<sup>52</sup> byl 127 654 000. To znamená, že v Japonsku v roce 2003 žilo přibližně 1,5% lidí s nejaponským občanstvím.

#### Situace zahraničních dělníků, uprchlíků a cizinců žijících v Japonsku

##### Indočínští uprchlíci

V roce 1975, po skončení války ve Vietnamu, změnou politického systému a občanskou válkou ve Vietnamu, Laosu a Kambodži, se daly do pohybu asi 2 milióny lidí a hledaly útočiště v okolních zemích.

Japonsko prohlásilo, že vietnamské uprchlíky přijme, ale dočasně, nikoli natrvalo. To vyvolalo kritiku zemí G7, a v roce 1978 pro tyto lidi bylo možné získat povolení usadit se. Kvůli etnické diskriminaci a obtížím při získání statusu uprchlíka však hodně osob z Indočíny pokračovalo z Japonska dále, zejména do USA. V současné době v Japonsku trvale žije 1 465 000 osob z Indočíny, z toho 75% Vietnamců. V roce 1981 Japonsko ratifikovalo mezinárodní smlouvu o uprchlících.

<sup>51</sup> Okamoto (2005: 110)

<sup>52</sup> Encyclopedia of the Nations. *Japan population*. 28.4.2007. Dostupné z:

<<http://www.nationsencyclopedia.com/Asia/and/Oceania/Japan.html>>

Ve vládní zprávě pro CERD<sup>53</sup> z roku 2000 se v paragrafu 22 a 23 píše, že „přijetí pracovníků odborných a technických kvalifikací je možné bez omezení,“ ale že zároveň že se „nepřipouští vstup do země pro cizince, kteří chtějí vykonávat jednoduché práce (単純労働 *tanjun rodo*, unskilled labour). Rozhodnutím vlády z roku 1999 zůstává tato politika nadále beze změny zachována.<sup>54</sup>

V polovině osmdesátých let, v době hospodářského vzestupu, se objevila poptávka pro zahraniční pracovní síle z okolních zemí, zejména ve výrobě a tam, kde se práce označovala jako „kitsui, kiken, kitanai“ (namáhavá, nebezpečná a špinavá), čili práce na nekvalifikovaných místech. Tak došlo k nárůstu počtu zahraničních dělníků. Rozdíl v příjmech v Japonsku a v ostatních asijských zemích, stárnutí populace, zmenšení počtu mladých lidí, změny v pohledu na práci – všechny tyto změny společenské struktury Japonska v tento trend vyústily. Oficiální politika nepřijímat zahraniční dělníky vede k tomu, že tito lidé přijíždějí do země na turistická víza, a po vypršení jejich platnosti zůstávají v zemi nelegálně, někdy i po mnoho let. Jsou vyloučeni ze sociálního systému Japonska, nemají zdravotní pojištění.

Za takové situace změnila vláda v prosinci 1989 Zákon o vstupu a opuštění země a uznání statusu uprchlíka (出入国管理及び難民認定法 *Shutsu nyukoku kanri oyobi nanmin ninteiho*), platný od června 1990, kterým se stanovuje:

- a) firmy, které zaměstnají cizince bez povolení k pobytu pro zaměstnání, budou postíženy peněžitou pokutou (nově),
- b) bez omezení je možné zaměstnávat osoby japonského původu (osoby, které se zřekly japonského občanství a jejich potomci,
- c) legální spojení studia a práce.

Skutečnost, že japonská vláda přijímá osoby „japonské původu“ bez omezení na trvalý pobyt a že toto opatření je vztažené pouze na úzkou skupinu spřízněnou krví, se sama o sobě dá označit za diskriminační. Není bráno v úvahu, že tito příchozí zejména z jižní Ameriky, jsou sice etnicky Japonci (ve druhé a třetí generaci), ale jinak jsou jazykově, kulturně, zvyklostně a myšlenkově mnohdy odlišnější od Japonců než lidé pocházející z jiných zemí Asie.

---

<sup>53</sup> Office of The United Nations High Commissioner for Human Rights. Committee on the Elimination of Racial Discrimination (CERD). *Reports submitted by the State parties under Article 9 of the Convention. Second periodic reports of States parties due in 1999. Japan. CERD/C/350/Add.2.* [13 January 2000] 28.4.2007. Dostupné z:

<<http://www.unhcr.org/refugees/doc.asp?ref=89d786b1&ref=7b4943c1296a4670044f33140b02e73f9b49429c1296a4670044687.pdf>>

<sup>54</sup> Okamoto (2005: 112).

## Rozlišování mezi zahraničními dělníky na základě etnického původu<sup>55</sup>

(článek 2, bod 1c, a článek 7 ICERD)

Japonská vláda na jednu stranu nepřijímá do země pracovníky na nekvalifikované práce, nebo je nutí být v zemi nelegálně, a na druhou stranu dělá výjimku a legálně do země přijímá zahraniční dělníky „japonského původu.“ Tato politika vznikla na základě představy o „homogenní společnosti“ a o národní výlučnosti. Tato politika je rasistická a podporuje a posilňuje proticizineckou představu jednonárodnostního státu (単一民族国家 *tan'itsu minzoku kokka*). V Brazílii byla japonská imigrační politika, která připouští pouze imigraci osob japonského původu, kritizována jako rasově diskriminující.

Co se týče podmínek pro imigraci „osob japonského původu,“ jsou poměrně přísné:

- pro druhou generaci (日系二世 *nikkei nisei*): „osoby narozené jako dítě Japonce“ (日本人の子として生まれた者 *nihonjin no ko toshite umareta mono*)
- pro třetí generaci (日系三世 *nikkei sansei*): „vlastní děti osoby narozené jako dítě Japonce“ (日本人の子として生まれた者の実 *nihonjin no ko to shite umareta mono no jitsuko*)
- pro rodinné příslušníky platí: manželský partner osoby japonského původu ve druhé nebo třetí generaci a nezletilé, svobodné děti osoby japonského původu ve třetí generaci.

Tyto podmínky založené na etnické spřízněnosti jsou velmi přísné, vzdálené od skutečnosti rodinné situace „osob japonského původu,“ a nerespektují právo na sloučení rodiny. (Opatření se nevztahuje na nevlastní děti osob japonského původu, nejaponské manželské partnery zemřelých osob japonského původu osob atd.)

Tato imigrační politika je v rozporu s článkem 1, bod 1 ICERD, který zakazuje „rozlišování, vylučování, omezování nebo zvýhodňování založené na .... rodovém nebo národnostním nebo etnickém původu;“ a dále je v rozporu s článkem 1, bod 1c ICERD, kde „smluvní stát se zavazuje, že novelizuje nebo zruší všechny zákony a předpisy, které mají za následek vznik nebo zachování rasové diskriminace.“ Dále japonská vláda nenaplnuje povinnosti stanovené článkem 7 ICERD.

<sup>55</sup> KOMURO, Satoshi (古室哲): *Ketto oyobi minzokuteki shushin ni motozuku gaikokujin rodosha no senbetsu* (血統および民族的出身に基づく外国人労働者の選別). In: Okamoto (2005: 116-121).

## Případy násilí - diskriminace příslušníků neasijských etnik (příklad Brazilců)<sup>56</sup>

V 90. letech, tam kde vzrostl počet přistěhovalců z Brazílie, došlo k násilným činům ze strany Japonců vůči Brazilcům založených na etnické nenávisti.<sup>57</sup> Stejného druhu je i násilí na dětech korejských etnických škol – viz podkapitola

Jedním z nich je případ, který se stal v roce říjnu 1997, kdy na nádraží ve městě Komaki v prefektuře Aichi napadla skupina dvaceti japonských mladíků tři brazilské školáky, přitom vykřikovali věci typu „Vraťte se do Brazílie!“, „Co děláte v Japonsku?“, „Vypadněte odsud!“ atd. Útok skončil smrtí čtrnáctiletého brazilského chlapce. Z dvaceti účastníků útoku jich bylo zatčeno jedenáct, souzeno bylo pouze šest osob; nejprísnější trest, který nakonec padl, bylo pětiletý trest a týkal se dvou osob.

Protože v Japonsku neexistuje zákon, kterým by byly kriminalizovány trestné činy založené na etnické diskriminaci, jsou tyto případy posuzovány stejně jako jiné ublížení na zdraví s následkem smrti, což vede k tomu, že trest nemá dostatečně preventivní potenciál - stejně jako v tomto případě nebyl motiv etnické diskriminace uznán a autority neprovedly žádné kroky, aby do budoucna podobným útokům zabránily.

V případě napadení brazilského mladíka, které útok nepřežil, nebyl tento trestný čin kvalifikován jako útok z etnických důvodů a vyměřený trest byl neodpovídal závažnosti činu. V doporuční výboru CERD stojí, aby „rasově a etnicky motivované trestné činy byly trestány ještě přísněji.“ Některé země tresty za diskriminaci z rasových, etnických a náboženských důvodů zpřísnily. V Japonsku je nutné trestné činy etnicky motivované trestat přísněji, a vytvořit speciální zákony zakazující etnickou diskriminaci a postihující porušování tohoto zákazu.

Postup japonských autorit v otázce postihování etnicky motivovaných trestných činů je v rozporu s článkem 4 ICERD.

---

<sup>56</sup> Okamoto (2005: 122 – 123).

<sup>57</sup> V roce 1998 bylo v prefektuře Aichi registrováno 18,4%, tj 41 000 Brazilců z celkového počtu 222 000 osob z Brazílie v Japonsku. (Počty na základě registrace cizinců). In: Okamoto (2005: 123).

Xenofobii probouzející mediální zprávy o „nárůstu trestných činů spáchaných cizinci“ a přístup japonské policie k otázce kriminality cizinců<sup>58</sup>

Policejní prezidium každoročně připravuje Bílou knihu policie. Od roku 1991 se v ní objevuje zvláštní kapitola zaměřená výhradně na cizince. Bílá kniha policie má vlastní způsob interpretace a výběru údajů o trestných činech spáchaných cizinci. Tyto informace jsou dále předávány do médií, která pak informují o tom, že počet zločinů spáchaných cizinci, doslova „cizinci přicházejícími do Japonska“ (来日外国人 *rainichi gaikokujin*), a cizinci, kteří jsou v zemi nelegálně, se každý rok rapidně zvyšuje, a že tyto činy jsou stále brutálnější a organizovanější. Tak je podněcována diskriminace vůči cizincům v Japonsku.

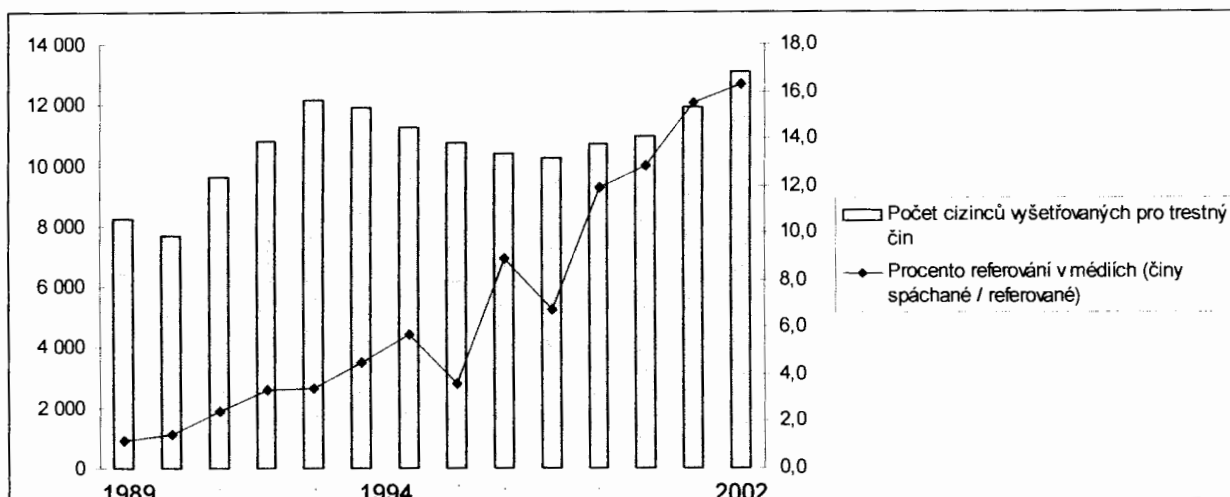
Podívejme se na následující tabulku a graf,<sup>59</sup> které ukazují velký nárůst frekvence mediálních zpráv o trestných činech cizinců v posledních letech (více než desetinásobný nárůst) ve srovnání s počtem vyšetřovaných cizinců od roku 1989 do roku 2002. Trestné činy spáchané cizinci ve skutečnosti nezaznamenaly žádný takový dramatický nárůst, jak se v policejní zprávě uvádí.

Rok	Počet cizinců vyšetřovaných pro trestný čin	Počet referování o trestných činech cizinců v médiích	Procento referování v médiích (činy spáchané / referované)
1989	8 245	96	1,2
1990	7 692	111	1,4
1991	9 606	234	2,4
1992	10 807	364	3,4
1993	12 182	414	3,4
1994	11 906	536	4,5
1995	11 234	638	5,7
1996	10 741	388	3,6
1997	10 385	925	8,9
1998	10 248	693	6,8
1999	10 696	1 274	11,9
2000	10 963	1 406	12,8
2001	11 893	1 845	15,5
2002	13 077	2 133	16,3

<sup>58</sup> NAKAJIMA, Shinichiro (中島真一郎): *Gaikokujin hanzai zoka no rufu – media wo sendo suru „keisatsu hakusho“*. (「外国人犯罪増加」の流布—メディアを扇動する『警察白書』). In: Okamoto (2005: 124 – 128).

KISHU, Akira (旗手明): *Xenofobia wo maneku „gaikokujin hanzai“ hodo*. (ゼノフォビアを招く「外国人犯罪」報道.) In: Okamoto (2005: 240 – 256).

<sup>59</sup> Okamoto (2005: 260).



Údaje o zločinnosti cizinců nejsou zasazeny do souvislosti s celkovým počtem cizinců v Japonsku ani s celojaponskou zločinností. Policejní data se zaměřují pouze na jednu stránku určité skupiny dat, a proto se dá říci, že jsou tendenční.

Dalším problematickým bodem je způsob, jakým policie, potažmo média podávají informace o podrobnostech trestných činů. Velmi často jsou užívána nejasná spojení, která o pachateli neříkají nic konkrétního, ale vyvolávají určitý dojem, který působí na veřejné povědomí. V médiích se například dočteme, že: pachatel „vypadal jako cizinec (外国人風 *gaikokujinfu*), „jako Čínaň“ (中国人風 *chugokujinfu*), „jako člověk původem z jihovýchodní Asie“ (東南アジア系 *tonan ajia kei*), nebo že „mluvil špatnou japonštinou“ (片言の日本語 *katakoto no nihongo*).

Policie při kampaních na potlačení kriminality užívá na letáčích nebo informačních plakátech stereotypy, které podněcují nenávist proti cizincům.

Zde jsou některé ukázky:

Obr.1.<sup>60</sup> Na webových stránkách prefekturální policie Tottori byla v roce 2004 tato informace s výzvou o pomoc při potlačování organizovaného zločinu (集団密航事犯等の取締りにご協力ください *shudan mikko jihan nado no torishimari ni gokyoryoku kudasai*). Na doprovodné fotografie jsou muži zřetelně nejaponských rysů. Občané jsou vyzýváni, aby „bez rozmyšlení volali 110,“ pokud ve svém okolí uvidí „cizince, kteří se tam běžně nevyskutují“ nebo „cizince, který se špatnou japonštinou ptá na cestu,“ nebo „cizince, který neví, jak používat městskou hromadnou dopravu.“

<sup>60</sup> Převzato z: Okamoto (2005: 132).

Obr. 1.

集団滞在者等の取締りにご協力ください。

平成4年以降、就労を目的とした集団滞在事件が増えています。  
 集団滞在事件は、我が国の治安に悪影響を及ぼすことから、警察では関係機関と連携して集  
 団滞在事件の取締りを進めています。

「あれは…」 「もしかしたら…」と思ったら迷わず110番を



怪しい者

- ◎地元で見かけない外国人
- ◎方言の日本語で道を尋ねる外国人
- ◎交通機関の利用が不自然な外国人

あなたの情報が決め手です。

鳥取県警察本部 0857 (23) 0110

Obr. 2.



Obr.2.<sup>61</sup> V září 2000 policie prefektury Yamanashi umístila před pošty asi 400 plakátů s textem „Počty těchto krádeží rostou.“ Na plakátech je obrázek, kde dva muži nejaponských rysů okrádají o cennosti japonskou ženu.

Obr. 3



Obr.3.<sup>62</sup> V dubnu 2004 na tokijském imigračním úřadě visel plakátek, který vyzýval k pomoci při hledání pachatele loupežné vraždy. Charakteristika pachatele byla „muž vypadající jako Číňan.“

61 Převzato z: Okamoto (2005: 133).

62 Převzato z: Okamoto (2005: 241).

Obr. 4.



Obr.4.<sup>63</sup> Tento leták se objevil v září 2003 před vchodem do pobočky banky Mizuho v Asakuře a vyzývá k opatrnosti před „kriminálními skupinami cizinců.“

V prosinci 2000 nabádala tokijská policie občany pomocí letáků, aby „volali 110, pokud uvidí Číňana.“ (中国人かなと思ったら, 110 番). Velvyslanectví Číny vzneslo protest na ministerstvo zahraničí s tím, že „hrozí nebezpečí, že na všechny Číňany bude pohlíženo jako na zločince.“ Letáky byly nakonec staženy.

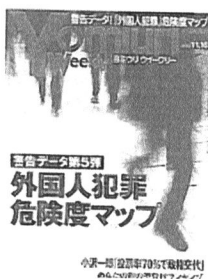
V posledních letech japonská policie provádí institucionalizovanou propagandu podporující etnickou diskriminaci. Této propagandě se dostává velkého prostoru v médiích a je tak rozšiřována do celé společnosti. Takový postup policie je v rozporu s článkem 4 ICERD.

### Mediální zpravodajství

Nadnesené zprávy o kriminalitě cizinců můžeme najít v mnoha časopisech, novinách i televizních pořadech.

Ve vydání „Yomiuri Weekly“ ve ze dne 16.11.2003 byl hlavním textem desetistránkový článek s názvem „Mapa ohrožení zločinností cizinců“ (外国人犯罪危険度マップ *gaikokujin hanzai kikendo mappu*) zdůrazňující nárůst zločinnosti cizinců. (Obr.5.<sup>64</sup>)

Obr. 5.



<sup>63</sup> Převzato z: Okamoto (2005: 241).  
<sup>64</sup> Převzato z: Okamoto (2005: 244).



Podle průzkumu z roku 1998<sup>65</sup> otiskují Asahi shinbun články a informace o trestných činech cizinců pětkrát častěji než zprávy o trestných činech Japonců. Je pravděpodobné, že v současné době je tento poměr ještě vyšší a že obsah mnoha zpráv má v sobě mnoho problematického.

Neustálým zaujatým mediálním zpravodajstvím je představa cizince v povědomí veřejnosti stále intenzivněji spojována s představou zločince, potažmo zločince brutálního nebo působícího v organizovaných skupinách.

Policie také používá v posledních více než deseti letech v souvislosti s cizinci a jejich trestnými činy stále častěji výrazy jako „nejvyšší počet v historii,“ „nárůst trestných činů,“ „větší brutalita,“ „vyšší organizovanost“ atd. Média tyto zprávy nekriticky reprodukuje. Největším problémem těchto mediálních zpráv je, že v nich naprosto chybí analýza a zasazení dat o zločinnosti cizinců do celojaponské zločinnosti.

Média by neměla brát policejní zprávy jako svatou pravdu, ale vzít na sebe odpovědnost za zveřejňované informace a poskytovat přesnou analýzu. Pokud tomu tak není, lze jen těžko hovořit o žurnalistice.

Problematické výroky veřejně činných osob a oficiální rétorika o cizincích<sup>66</sup>

Shintaro Ishihara, guvernér prefektury Tokio, prohlásil 9. dubna 2000, že „mnoho lidí ze „třetích zemí“ (三国人 *sankokunin*) a cizinců pobývajících nelegálně v Tokiu opakovaně páchá závažné trestné činy.“ Za svůj výrok se nakonec omluvil.

Na sklonku roku 2003 prohlásil premiér Koizumi v televizním vysílání, že „nárůst počtu cizinců v Japonsku vede k nárůstu zločinnosti.“ V únoru 2004 zase ministr spravedlnosti řekl, že „nelegálně pobývajících cizinců v Japonsku jsou líhni zločini.“

Média tyto výroky beze zbytku přebírají, aniž by objektivně zkoumaly jejich pozadí, a za publikovaný obsah nepřijímají odpovědnost. Navíc neexistuje zákon, podle kterého by tyto výroky mohly být zažalovány.

V říjnu 2003 si město Tokio stanovilo za cíl „v příštích pěti letech snížit počet nelegálně pobývajících cizinců na polovinu.“ Tato vize je koncepcí guvernéra Tokia Shintaroa Ishihary. Město vydalo následující prohlášení: Za spolupráce s imigračními úřady, ministerstvem spravedlnosti a policií chceme uskutečnit následující opatření:

- (1) posílení činnosti na odhalování nelegálních cizinců a zvýšení počtu efektivních deportací

<sup>65</sup> Okamoto (2005: 243).

<sup>66</sup> Yabe (2004: 297 – 299).

- (2) zpřísnění pravidel pro získání povolení ke vstupu do země a k pobytu
- (3) změna podmínek umožňujících nelegální pobyt

Dokonce i japonská vláda se v prosinci 2003 na zvláštním jednání (犯罪対策閣僚会議 *hanzai taisaku kakuryo kaigi*) rozhodla podniknout kroky k obnovení veřejného pořádku (治安回復 *chian kaifuku*) jako reakci na „nárůst zločinnosti cizinců“ (外国人犯罪増加 *gaikokujin hanzai zoka*).

Neopodstatněná, uměle vytvořená „hrozba cizinců veřejnému pořádku“ tak vede k tomu, že státní i samosprávné orgány navrhnou opatření na toto „rostoucí nebezpečí.“ Vláda se zavázala „během pěti let umenšit obavy občanů o stav veřejného pořádku.“ Jako prostředek k tomuto cíli zvolila zpřísnění pravidel pro pobyt cizinců a zesílení policejních opatření. Domnívám se, že tento postup jen těžko přinese žádaný výsledek.

#### „Japanese Only“<sup>67</sup>

Více než deset let poté, co Japonsko ratifikovalo ICERD, můžeme najít u vchodů do míst, která mají být veřejně přístupná, jako jsou lázně, obchody, restaurace, ubytovací zařízení a podobně, nápisy „vstup pouze pro Japonce“ („Japanese Only,“ 外国人お断り *gaikokujin okotowari*)<sup>68</sup> Tento stav umožňuje neexistence vnitrostátní legislativy zakazující etnickou diskriminaci.

O tom, kdo a kdo není „Japonec“ se rozhoduje podle vzhledu – čili etnicky, nikoli např. z hlediska občanství.

Uvedme jeden z nejznámějších případů. V lázních ve městě Otaru (malé přístavní město na Hokkaidó) byl od července 1993 nápis „Japanese only.“ (Viz obr.6.<sup>69</sup>)

Obr.6.



<sup>67</sup> DEBITO, Arudo (有道出人): *Gaikokujin nyuten kinshi toiu jinshu sabetsu*. (外国人入店禁止という人種差別). In: Okamoto (2005: 218 – 229).

<sup>68</sup> Příklady viz Příloha 1.

<sup>69</sup> Převzato z: Okamoto (2005: 218).

Američan japonského původu Arudo Debito chtěl v září 1999 tyto lázně navštívit, ale vstup mu byl odmítnut s odůvodněním, že není Japonec. V říjnu 2000, poté, co získal japonské občanství, zkusil stejné lázně navštívit znovu. Prokázal se přitom dokladem, ale byl znovu odmítnut s tím, že občanství nehraje roli - důvodem je nejaponský vzhled. Obrátil se tedy na město Otaru, které uděluje provozovateli lázní licenci; to prohlásilo, že v této záležitosti nemůže nic udělat. Proto zažaloval provozovatele lázní u sapporského soudu na rasovou diskriminaci. Soud dal v listopadu 2002 žalujícímu za pravdu. Provozovatel lázní byl odsouzen k zaplacení pokuty 1 milión jenů. Nicméně soud neshledal nezákonným postup města Otaru, které u provozovatele lázní nezajistilo nápravu. Soud uznal, že město Otaru mělo podobně jako stát povinnost učinit konec rasové diskriminaci, ale to, že se pro to fakticky neučinila žádná určitá opatření, již za protizákonné neoznačil. V pozadí případu je přítomnost ruských námořníků ve městě, a obava z jejich chování v japonských lázních, jejichž pravidla neznají.

Praxe lázní Otaru byla v rozporu s článkem 5, bodem f ICERD. Je povzbuzující, že soud rozhodl v souladu s úmluvou. Méně povzbuzující už je, že nečinnost města v této záležitosti nebyla uznána jako pochybení.

## 2.2 Diskriminace vybraných neetnicky definovaných skupin

Pro tuto kapitolu jsem z nejrůznějších neetnicky definovaných diskriminovaných skupin vybrala pouze dvě. První skupinu nelze vynechat, hovoříme-li o diskriminaci v Japonsku, protože její vznik i existence je neoddelitelně spjatá s japonskou společností; navíc je tato skupina velmi aktivní co do vystupování proti diskriminaci – jsou jí *burakumin*, v japonštině označování jako *hisabetsu buraku* (被差別部落).

Druhou skupinou jsou pacienti s malomocenstvím, kteří byli v Japonsku v průběhu téměř celého dvacátého století objektem nucené izolace. Důvodem, proč jsem tuto skupinu vybrala, je skutečnost, že podobné opatření mnoho desetiletí po skončení druhé světové války v jiných rozvinutých zemích nenajdeme, a také to, že tato problematika je poměrně málo známá.

### 2.2.1 Diskriminace *burakumin* (*hisabetsu buraku*)<sup>70</sup>

Jako *hisabetsu buraku* je označována skupina lidí, kteří byli z hlediska společenského statutu vystaveni silné diskriminaci, případně místo, které tito lidé obývali.

*Hisabetsu buraku* se někdy zkracuje na *buraku*, ale slovo *buraku* má ještě další odlišný význam, kterým se označovala „územní jednotka s poměrně malým počtem obydlí“. Tyto dva významy je důležité rozlišovat.

*Hisabetsu buraku* mají svůj původ v lidech vyloučených z tradičního společenského systému. V období Edo rozdělila vládnoucí vrstva obyvatele do čtyř tříd s cílem udržet a upevnit šógunátní feudální systém. Na vrcholu této společenské pyramidy o čtyřech stupních (四民制度・士農工商 *shimin seido* – *shi no ko sho*) byli samurajové, pod nimi rolníci, řemeslníci a nakonec obchodníci. Skupiny obyvatel, které nepatřily ani k jedné ze čtyř zmíněných společenských vrstev, byly vyloučeny a tvořily nejspodnější vrstvu společnosti označovanou jako *eta* a *hinin*. Byli omezováni a diskriminováni ve všech směrech společenského života (zákaz přesídlování, zákaz sňatků a stýkání se s příslušníky ostatních společenských vrstev). Věnovali se pracím považovaným tradičně za nečisté (zpracování kůží a masa zvířat, vykonávání poprav, práce se zločinci, malomocnými atd.)

Společenský systém doby Edo byl v roce 1869 vládou Meiji zrušen a ozývaly se hlasy po zrovnoprávnění všech čtyř vrstev, ale toto rozdělení na čtyři vrstvy zůstalo v obměněné podobě zachováno. Novým rozdělením byly zvláště vyčleněny císařská

<sup>70</sup> Komori (2002).

rodina (皇族 *kozoku*) a šlechta (華族 *kazoku*) jako samostatné vrstvy; samurajská vrstva zůstala zachována (jako 士族 *shizoku*), zemědělci, řemeslníci a obchodníci byly nově pospolu zařazeni do vrstvy zvané *heimin* (平民) – obyčejní lidé. *Hisabetsu buraku* byli formálně zrovnoprávněni až roku 1871 vydáním zákona o „zrovnoprávnění lidí s nízkým postavením“ (賤民解放令 *Senmin kaihorei*) a začlenění do vrstvy *heimin*, ale jejich diskriminace ve skutečnosti pokračovala i nadále a byli pejorativně označováni jako *shinheimin*, „noví obyčejní lidé.“

Namísto „hisabetsu buraku“ ve smyslu označení místa se někdy používá spojení „dowa chiku“. Slova *dowa* údajně pochází ze spojení „bratrství a harmonie“ (同胞一和 *doho ichiwa*) které v roce 1926 použil císař Šówa v proslovu u příležitosti své korunovace. Spojení bylo použito jako výzva k harmonii mezi lidmi a co se týká *hisabetsu buraku*, tak zejména jako výzva k odstranění diskriminace. Dnes se někdy namísto „otázka hisabetsu buraku“ říká „*dowa mondai*“ a dochází k zajímavému posunu, kdy se diskriminující význam slova *buraku* přenesl na slovo *dowa*, které se tímto stává diskriminujícím.

Lidé původem *buraku* se snažili odstranit společenskou nerovnost v zaměstnání, ve školách, při vstupu do manželství a atd. a diskriminaci založením Celostátní společnosti pro rovnoprávnost (全国水平社 *Zenkoku suiheisha*) v roce 1922. V roce 1946 její tradici převzal Celostátní výbor pro zrovnoprávnění *buraku* (部落解放全国委員会 *Buraku kaiho zenkoku iinkai*), který se v roce 1955 přejmenoval na Jednotu za zrovnoprávnění *buraku* (部落開放同盟 *Buraku kaiho domei*). Hnutí za zrovnoprávnění *buraku* má formu nejrůznějších aktivit, od poloviny osmdesátých let se jeho cílem stalo přijetí příslušných základních zákonů pro úplné zrovnoprávnění *buraku* a zároveň se aktivně zapojuje do mezinárodního protidiskriminačního hnutí, např. do problematiky původních obyvatel, národnostních menšin a otázky lidských práv.

Diskriminace *hisabetsu buraku* není úplně odstraněna dodnes. Lidé původem *hisabetsu buraku* mohou být ještě dnes vystaveni diskriminaci při uzavírání manželství, hledání bydlení a tak dále.

### 2.2.2 Diskriminace nemocných malomocenstvím<sup>71</sup>

Malomocenství je infekční onemocnění, které je známo ve Středomoří, v současnosti se vyskytuje v zemích střední Afriky a jihovýchodní Asie (ojediněle i v Evropě).

Onemocnění způsobuje bakterie *Mycobacterium leprae*, která má sklon napadat periferní nervy, kůži a sliznice. Původce nákazy objevil v roce 1873 mikrobiolog Hansen, proto bývá *Mycobacterium leprae* také označován po svém objeviteli jako Hansenův bacil. Nemoc často probíhá bezpříznakově a není nijak zvlášť nakažlivá (vyjma kožní formy vytvářející vředy). Do období před druhou světovou válkou, než byl znám účinný lék, byla tato nemoc velmi obávaná a tabuizovaná.

Podívejme se, jak se měnil pohled na tuto nemoc v Japonsku od středověku až do současnosti.

Ve středověku bylo malomocenství „trestem bohů“ (仏罰 *butsubachi*). V době Edo bylo považováno za nemoc krve a tedy rodu (家 *ie*). V této době, kdy se v japonské společnosti upevnila tendence rod honorifikovat, se pacient s touto nemocí stal poskvrnou celého rodu. Současně s tím bylo zdůrazňováno, že tato nemoc je nevyléčitelná, a že je trestem (viz znaky v označení jedné z variant názvu onemocnění: 天刑病 *tenkeibyō*).

V předmoderní době v porovnání se středověkem počet nemocných poklesl, a příležitosti ke kontaktu s nimi tak bylo mnohem méně. Má se za to, že právě v této době se rozšířily předsudky a pocit strachu, a tendence tyto lidi vymazat ze života společnosti vzrostly. Nicméně po všeobecném opatření, jaké bylo zavedeno v období Meiji, šógunátní vláda nesáhla.

Od doby Meiji dále vláda prezentovala lepru jako nemoc dědičnou a zároveň silně nakažlivou. Tato kombinace je sama o sobě rozporná, nicméně malomocenství díky ní v obecném povědomí zakořenila jako „zvláštní nemoc“ s atributy obojího. Přestože objev bakterie lepry z roku 1873 byl v Japonsku znám už v roce 1880, představa o dědičnosti byla i mezi lékaři tak silně zakořeněná, že se tradovala i nadále.

Existující předsudky společnosti vůči této „zvláštní nemoci“ se prohlubovaly. V době kolem přelomu století se nemocní natolik obávali diskriminace vůči svým rodinám, že mnozí z domova tajně odešli, aby se pak toulali a žebřili u chrámů. V Japonsku, které se vítězstvím ve válce s Ruskem chtělo zařadit do „skupiny prvních

---

<sup>71</sup> Hataya (2006).

zemí světa," byl kolem roku 1905 počet nakažených leprou více než 30 000 lidí - stejný počet jako v asijských nebo africké koloniích evropských mocností (Hataya 2006: 166). Vláda se rozhodla zasáhnout a zavedla opatření nucené separace.

V roce 1907 vstoupil v platnost zákon Zákon o lepře (らい病に関する件 *Raibyō ni kansuru ken*)), stanovující nahlašovací povinnost a nařizující separaci nemocných, kteří žili jako tuláci. V roce 1931 vstoupil v platnost Zákon o prevenci lepry (tzv. starý zákon) (らい予防法 (旧法) *Raibyō yoboho (kyūho)*), který se týkal všech pacientů s touto nemocí. Nucená separace znamenala, že nemocní byli odtrženi od rodiny a domova a byli nuceni žít v sanatoriích.

V praxi to znamenalo, že pacienti byli „vymazáni ze společnosti“ a čekala je smrt v sanatoriu. V sanatoriích nemocní pracovali. Sňatky mezi nemocnými byly povoleny, ale z důvodu „špatných genů“ dle eugenického principu selekce jim bylo zakázáno mít děti.

Na malomocenství byl ve čtyřicátých letech dvacátého století nalezen účinný lék, avšak v Japonsku – s opačnou tendencí než v ostatním světě, separační opatření pokračovala. V roce 1953 byl přijat nový Zákon o prevenci lepry (らい予防法 (新法) *Raibyō yoboho (shinō)*), který separační opatření zachoval. Zákon o prevenci lepry byl zrušen a separační opatření z japonské legislativy zmizela až roku 1996.

V roce 1998 zažalovali bývalí pacienti sanatorií stát za újmu, kterou utrpěli – požadovali odškodné a omluvu za více než 90 let nucené izolace. Přáním postižených bylo, aby vláda uznala porušení lidských práv, šlo jim o navrácení důstojnosti a o potlačení přetrvávajících společenských předsudků.

Soud v Kumamotu rozhodnutím ze dne 11.5.2001 uznal, že stát pochybil v případě separačních opatření a má se omluvit, a přiznal všem pacientům včetně bývalých kompenzaci ve výši 18 000 000 000 jenů. Soud vycházel z toho, že již v roce 1960 byla zřejmá protiústavnost Zákona o prevenci lepry. Soud uznal, že státní legislativa byla neodpovídající, a že vláda a poslanci pochybili, když tento zákon z roku 1953 nezrušili ani nenovelizovali a že opatření stanovená tímto zákonem byla nad rámec nutné prevence. Vláda pochybila, když pokračovala v označování nemoci jako dědičně přenosné a lidi jí postižené za společensky nebezpečné. Poškozeným tak vznikla psychická újma za předsudky a diskriminaci ze strany společnosti.

Po deseti letech od zrušení separačních opatření a po pěti letech od kladného rozhodnutí soudu je situace taková, že mnoho bývalých pacientů nadále v sanatoriích žije. Důvodem je, že mnoho z nich jsou staří lidé bez ekonomické a rodinného zázemí,

kteří za dlouhá léta izolace pro své rodiny prakticky přestali existovat, a dále přetrvávající předsudky společnosti vůči jejich nemoci. Po téměř celé století vytvářené povědomí nelze změnit během několika let. Jednorázové odškodnění, které bývalí pacienti dostali, je velmi malé ve srovnání s velikostí těchto překážek.



## 2.3 Dílčí závěr

Diskriminace v Japonsku existuje a má své historické kořeny a vývoj. V této kapitole jsem se pokusila ukázat některé její aspekty, zejména přiblížit problematiku etnické diskriminace.

Etnická diskriminace v Japonsku má typické charakteristiky. Dá se říci, že japonská společnost jako celek zaujímá vůči nejaponským etnikům diskriminační postoj, který je pozůstatkem rasového myšlení a ideologií, tak jak se vytvářely spolu se vznikem moderního státu. Představa o „homogenním národě“ je velmi silně zakořeněná, ačkoli v podstatě nikdy neodpovídala realitě a v současné době je od ní ještě vzdálenější než dříve.

Charakterické pro představu „homogenního národa“ je, že zde splývá pojem občanství a etnicity - existence lidí jiných etnik, kteří mají japonské občanství, je ignorována. Neexistují žádné oficiální přehledy etnické skladby japonského obyvatelstva. Jedinou národnostní menšinou, kterou japonská vláda uznává, jsou Ainu. O ostatních se hovoří jako o „cizincích.“ To je velmi nespravedlivé zejména ke korejské menšině. V tomto vidění jsou národnostní otázky totéž co problémy s cizinci. Zdá se, že vyřešení všech problémů s národnostními otázkami je spatřováno v „odstranění“ cizinců z Japonska a jejich navrácení do původních zemí. Navíc jsou cizinci obviňováni z nárůstu kriminality a ztotožňování s hrozbou veřejnému pořádku. O tom svědčí prudký nárůst mediálních zpráv o kriminalitě cizinců v posledních letech, vyvolaný tendencí policejních dat a nedostatečně kritickou prací médií. Reakce vládních i místních představitelů mají výhradně podobu protiopatření vůči této údajné „hrozbě“ – jedná se o zpřísnění pravidel pro získání povolení k pobytu, přísnější postupu proti nelegálním imigrantům, a selektivní přijímání etnicky japonských zahraničních dělníků.

Japonsko, ač ratifikovalo Mezinárodní úmluvu o odstranění všech forem rasové diskriminace, zdaleka nespĺňuje všechny požadavky smlouvou stanovené: především stále chybí legislativa postihující etnickou diskriminaci jako trestný čin. Japonská vláda nedostává nárokům na vytvoření podmínek pro sebeurčení etnických menšin, naopak nadále v praxi vede asimilační politiku. Chybí podpora pro etnické školství, selhává zejména osvěta: běžnou praxí je etnická diskriminace v zaměstnávání, používání etnických jmen je překážkou pro život, etnicky motivované násilné činy nelze z důvodu legislativních nedostatků jako takové odsoudit.

Přestože skutečnost, že Japonsko přistoupilo k některým mezinárodním smlouvám o lidských právech, napomohla odstranění několika diskriminačních

ustanovení z japonského zákonodárství, na podstatné změny pro zlepšení stavu etnické diskriminace japonská legislativa teprve čeká.

Krátce jsem se zmínila také o dvou neetnicky definovaných rasových skupinách, *burakumin* a nemocných malomocenstvím. *Burakumin* byli formálně zrovnoprávněni v sedmdesátých letech devatenáctého století. Diskriminační opatření vůči nemocným malomocenstvím začala v prvním desetiletí dvacátého století a přetrvávala až do jeho konce. Ač byla formální diskriminace vůči oběma skupinám již zrušena, diskriminační postoje vůči nim trvají stále. Přetrvávající diskriminace ukazuje na obecnou povahu a hlubokou zakořeněnost lidských předsudků.

### **3. Diskriminace a jazyk**

Diskriminace a jazyk spolu úzce souvisejí. Dokud ve společnosti existuje diskriminace, pak se v ní budou nutně vyskytovat i diskriminační slova - jazyk se tak stává nástrojem aktivní diskriminace.

Diskriminační slova jsou výrazy, které podporují, upevňují a pěstují diskriminující způsob myšlení a nazírání. Ať se čtenář nebo posluchač setká s diskriminačním slovem použitým jen jako přirovnání pro třeba abnormální situaci, podvědomě se v něm upevní negativní stereotypy. Mnoho diskriminačních slov je zafixováno v povědomí lidí jako idiomatické výrazy používané každodenně

To, že některé výrazy jsou hodnoceny jako vhodné či nevhodné z hlediska toho, jak se mohou dotknout posluchače, je uvažování relativně nové a je spojeno se vznikem konceptu lidských práv po druhé světové válce. V anglicky mluvícím světě se používá termín „politicky nekorektní“ výrazy (politically incorrect terms).<sup>72</sup> Označují se tak jazykové projevy, které mají pohoršit nebo zranit, a to zejména příslušníky odlišných etnických, kulturních, nebo jiných skupin se společnou identitou, anebo jsou tyto projevy za takové pokládány. Termín „politicky nekorektní“ se začal používat i v neanglicky mluvících zemích, včetně Skandinávie, Španělska a Latinské Amerky, Francie, Německa, Nizozemí, Itálie a dalších.

Názor, že je dobré „politicky nekorektní“ výrazy vynechávat a snažit se používat pokud možno co nejvíce „neutrální“ jazyk, je založen na hypotéze amerických lingvistů Sapira a Whorfa z první poloviny dvacátého století, která říká, že gramatické kategorie jazyka utvářejí myšlenky a chování mluvčího. Kritici konceptu politické korektnosti argumentují, že tato praxe vyžaduje cenzuru a ohrožuje svobodu projevu.

Problémem nahrazování a užití „neutrálních výrazů“ je, že termín přijatelný pro určitou skupinu více než původní diskriminační označení začne být široce používán, a to i těmi, jejichž přístup je diskriminační. Nový termín je tak devalvován a přebírá původní diskriminační význam.

---

<sup>72</sup> Wikipedia. *Political Correctness*. 28.4.2007. Dostupné z: <[http://cs.wikipedia.org/wiki/S%C4%99st%C4%9Bm\\_politicky\\_nekorektn%C3%AD\\_v%C3%ADrazy](http://cs.wikipedia.org/wiki/S%C4%99st%C4%9Bm_politicky_nekorektn%C3%AD_v%C3%ADrazy)>

### 3.1 Vztah japonštiny a diskriminace (*Sabetsu a sabetsugo*)

Myslím, že těžko bychom hledali jinou zemi, kde je problematika diskriminace na jednu stranu tak přehlížena, a kde by bylo zároveň věnováno tolik pozornosti problematice „diskriminačních slov,“ pro které má japonština speciální označení – *sabetsugo* (差別語).

*Sabetsugo* jsou slova, která se v médiích a při veřejných promluvách ve spisovném jazyce nemají používat proto, aby se jimi mluvčí někoho nedotkl nebo která by mohla být někomu nepříjemná. Jiná definice říká, že to jsou slova vzniklá v průběhu historických a společenských procesů, nesoucí negativní emociální význam vůči specifickým diskriminovaným osobám (Isamura - Fukuoka: 1994).

Předesílám, že jako *sabetsugo* jsou označovány výhradně výrazy patřící do standardního spisovného jazyka (標準語 *hyojungo*). Výrazy hovorové, slangové nebo expresivní sem nepatří a v této práci tudíž je zde pomínu.

Definice *sabetsugo* tedy vychází z kategorií v zásadě stejných, jaké jsou používány pro definování „politicky nekorektních slov“ v anglicky mluvících zemích. Nicméně myslím si, že role *sabetsugo* ve spojitosti s debatou o diskriminaci je v Japonsku větší, než je tomu v jiných zemích.

V debatě o *sabetsugo* se někdy používá ještě podrobnějšího dělení a rozlišování – „nevhodná slova“ v nejširším smyslu slova jsou označována jako *fukaigo* 不快語 (こころよくないことば). Tato skupina se dále dělí na „diskriminující slova“ *sabetsugo* (差別語) související s problematikou diskriminace a na tzv. „nevhodně použitá slova“ *futekisetu yogo* (不適切用語) nevhodně se dotýkající tělesně postižených. V tomto dělení jsou „*sabetsugo*“ výrazy upevňující diskriminační stereotypy týkající se etnických menšin a dalších minoritních společenských skupin, „*futekisetu yogo*“ jsou nevhodné výrazy pejorativního charakteru dotýkající se osob fyzicky nebo psychicky postižených. (Koike 1997: 600-606).

Protože toto dělení je známo téměř výhradně mezi jazykovými specialisty, budu zde používat pro celou širokou skupinu diskriminačních slov pouze označení *sabetsugo*.

Podívejme se tedy na *sabetsugo* v japonštině podrobněji.

Diskuze o vhodnosti či nevhodnosti některých slov začaly v Japonsku ve druhé polovině šedesátých let dvacátého století, kdy společenské klima prodělalo velké změny a o mnohých do té doby tabuizovaných tématech bylo poprvé možné mluvit veřejně. Vznikala studentská a občanská hnutí, mezi nimi hnutí za zrovnoprávnění

*hisabetsu buraku*, žen, postižených a další. Začalo se mluvit o problematice diskriminace. V sedmdesátých letech byla diskuze o diskriminaci a diskriminačních slovech nejbouřlivější - na diskriminační slova se upozorňovalo v novinových článcích, pořadech vysílaných rozhlasem a televizí a ve všech ostatních médiích. Média v reakci na protesty a kritiku zveřejňovaných výrazů začala aplikovat autocenzuru a vydávat seznamy nevhodných výrazů, které nesměly být vysílány a publikovány, a jejich „nezávadných“ nahrazení (放送禁止用語集 *hoso kinshi yogoshu*・言い換え集 *iikaeshu*).<sup>73</sup>

V debatách o *sabetsugo* měla a má nejsilnější hlas Jednota za zrovnoprávnění buraku (部落開放同盟 *Buraku kaiho domei*), která odsuzuje používání metafor a přirovnání dotýkajících se pejorativně *hisabetsu buraku*. Existuje mnoho případů, kdy sdělovací prostředky po kritické reakci ze strany Jednoty v případě časopisů nebo novin v dalším čísle uveřejnily omluvu a opravu, v případě knih v dalším vydání výraz odstranily a nahradily, nebo dokonce knihu z pultů stáhly.

Debata o *sabetsugo* se znovu rozproudila v roce 1993, kdy byl spisovatel Yasutaka Tsutsui obviněn Japonskou společností epileptiků (日本てんかん協会 *Nihon tenkan kyokai*) z podpory diskriminačního smýšlení užitím slova *tenkan* (epilepsie) v povídce „Mujin keisatsu“ (無人警察 *Nelidská policie*),<sup>74</sup> která byla součástí středoškolské učebnice japonštiny. Společnost požadovala stažení učebnice. Autor i nakladatel to odmítli. V souvislosti s tím, že ze strany médií ani literárních kruhů nezaznamenal autor žádnou podporu, a kvůli obecně silící tendenci neriskovat kritiku, a raději „problematická“ slova bez další diskuze rovnou nahrazovat a pozměňovat, případně tiskoviny stahovat, spisovatel reagoval na incident prohlášením, že v prostředí, které omezuje svobodu tvorby, přestává psát (断筆宣言 *danhitsu sengen*).

V roce 1994 vydaly Asahi Šinbun obnovenou sbírku „vybraných výrazů.“ (Takagi 1999: 296 - 302).

<sup>73</sup> Takový seznam ze 70.let například viz: *Tsukaenai nihongo - hoso tabu no jittai*, Irebun shuppan, Tokyo 1975 (s. 13 - 42).

<sup>74</sup> Kansai daigaku. Jinken mondai kenkyushitsu kiyō. No.29. [4.4.1994] *Tsutsui Yasutaka danhitsu jiken kara „rangaku jishi“ made „hisabetsusha e no hairyo“ wo kangaeru*. 関西大学『人権問題研究室紀要』29号、1994年4月。筒井康隆断筆事件から『蘭学事始』まで「被差別者への配慮」を考える。28. 4.2007. Dostupné z: <<http://www.kyushu-u.ac.jp/~spando/wakoku/040407.htm>>

### 3.1.1. Vybrané příklady sabetsugo<sup>75</sup>

Uvedme nyní některé konkrétní příklady sabetsugo a jejich nahrazení. Zaměřím se zde pouze na skupiny, o kterých byla řeč v této práci – čili skupiny čelící etnické diskriminaci, *hisabestu buraku* a nemocné malomocenstvím (a vynechám běžně uváděná diskriminační slova vůči tělesně postiženým, ženám a určitým povoláním).

#### Diskriminační výrazy týkající se určité země, národnosti nebo etnika

Příklad	Čtení	Nahrazení	Překlad nahrazení
外人	がいじん	外国人	cizinec
紅毛人 毛唐	こうもうじん けとう	白人	běloch
くろんぼ クロ		黒人	černoch
ジャップ		日本人	Japonec
支那人 チャンコロ	しなじん	中国人	Číňan
中共	ちゅうきょう	中国・中華人民 共和国	Čína, Čínská lidová republika
ロスケ		ロシア人	Rus
アメ公	あめこう	アメリカ人	Američan
イタ公	いたこう	イタリア人	Ital
チョン公	ちョンこう	朝鮮人	Korejec
鮮人 半島人	あらたひと ほんとうじん	×	
南鮮	なんせん	大韓民国・韓国	Korejská republika
北鮮	ほくせん	朝鮮民主主義共 和国	Korejská lidově demokratická republika
三国人	さんこくにん	中国・朝鮮人	Označení pro Korejce a Číňany v Japonsku během 2. sv. války a po ní, v poslední době se používá k označení zahraničních dělníků
移民	いみん	海外移住民	imigrant
土人	どじん	先住民	původní obyvatel
合の子・ハーフ	あいのこ	混血の人	míšenec
支那そば	しなそば	中華そば	čínské nudle
馬鹿チョンカメラ		自動撮影カメラ	automatický fotoaparát

<sup>75</sup> Zdroj: *Hoso kinshi yogo shu* (放送禁止用語集). 28.4.2007. Dostupné z: <http://www.geocities.jp/yamafuji/487040/okubun.html>  
"Kotobagari" to sabetsu, Shukan bunshun, Tokyo 1994 (225 – 235).  
Takagi (1999: 296 – 301).

## Diskriminační výrazy týkající se hisabetsu buraku a nemocných malomocestvím

Příklad	Čtení	Popis	Nahrazení
特殊部落	とくしゅぶらく		被差別部落・未解放部落・同和地区
		Zvláštní metafora pro něco podřadného, špatného 「特殊部落的偏狭さ」 「公務員は特殊部落のようなもの」 「東大を特殊部落にしてはならない」	×
部落	ぶらく		地区・集落・地域
エタ	えた	Nepoužívá se. V případě nutnosti uvést, že se jedná o sabetsugo.	×
非人	ひにん		×
新平民	しんへいみん		×
四つ	よっつ	Pejorativní výraz – má původ v době, kdy hisabetsu buraku zpracovávali produkty ze čtyřnohých zvířat	×

Příklad	Čtení	Význam	Nahrazení	Překlad nahrazení
らい病	らいびょう	lepra	ハンセン病	malomocenství

Tyto výrazy jsou jen malou ukázkou. Navíc jazyk se neustále vyvíjí – některé výrazy a přirovnání považované v sedmdesátých letech za diskriminační už dnešní mladí lidé neznají a nepoužívají, otázka *sabetsugo* se zesložňuje a znejasňuje. Seznamy nevhodných slov však stále existují a nahrazování probíhá dál.

### 3.1.2 „Hon na slova“ (言葉狩り *kotobagari*)<sup>76</sup>

Každé slovo, jakákoli fráze, se může stát „diskriminačním slovem,“ pokud je vysloveno s úmyslem diskriminovat a je jako takové vnímáno. Rovněž to, že se diskriminační slova se dotýkají lidí, kteří jsou nějakým způsobem objektem diskriminace, je mimo diskuzi.

Kdo však vlastně rozhoduje o tom, co je a co není diskriminační slovo? A může o tom vůbec rozhodnout? Kde jsou jasná kritéria?

Problém je, že není jednoznačně dáno, která slova do této kategorií patří, a také, kdo to může posoudit. Takagi (1999: 15) píše: „Současná praxe je taková, že označení některého výrazu jako sabetsugo se neděje na základě vlastního kritického posouzení vydavatelem nebo autorem textu, ale pouze na základě toho, že toto slovo nebo spojení bylo kritizováno Jednotou za zrovnoprávnění buraku nebo jiným hnutím, a tato kritika se stává jediným měřítkem pro označení daného výrazu jako sabetsugo. Po této kritice je slovo okamžitě opraveno, odstraněno, text stažen a uveřejňuje se omluva, aniž by se zkoumalo, co bylo důvodem pro označení slova jako sabetsugo nebo aniž by vydavatel textu s kritizující stranou souhlasil.“

Dále Takagi (1999:15) uvádí, že z ankety, kterou v roce 1992 provedla televizní stanice Asahi s pracovníky masmédií, vyplynulo, že více než 60 % respondentů „nesouhlasí s omezováním některých výrazů“ (regulací slov) a „nesouhlasí s kritikou Jednoty za zrovnoprávnění buraku“. Je smutnou skutečností, že ačkoli média s regulací omezováním nesouhlasí, provádějí ho. Zdá se, že představitelé masmédií se obávají kritiky občanských hnutí natolik, že autocenzura ve věci sabetsugo do budoucna ještě zesílí.

Vydávají se sbírky „nevhodných výrazů“ a provádí se jejich nahrazování. Jistě, omezit používání sabetsugo je krok správným směrem, ale existují pochybnosti o tom, že je nutné odstranit každý výraz sabetsugo bez výjimky. Pozměňování a odstraňování sabetsugo zašlo až tak daleko, že jsou odstraňována a nahrazována slova v překladech bible a uměleckých literárních dílech. To se děje často zejména tehdy, jsou-li ukázky literárního díly uvedeny ve školních učebnicích. Taková nahrazování mohou vést k zastření významu původního sdělení.

Tato tendence se označuje jako „hon na slova“ (言葉狩り *kotobagari*) - je tím myšleno vyhledávání a nahrazování diskriminačních slov bez ohledu na kontext a bez

<sup>76</sup> Viz také: Wikipedia. *Kotobagari*. 28.4.2007. Dostupné z: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Kotobagari>>



ohledu na záměr díla, což v konečném důsledku neznamena nic jiného než zužování jazykového prostoru japonštiny. Nenápadné nahrazování nemůže vést k ničemu než nenápadnému zamlžování problému diskriminace. Jazyk je základem kultury a historickým dědictvím – a vymazávání vede jen k jeho ochuzování. Terčem kritiky by nemělo být užití určitého slova, ale mělo by se posoudit, zda toto tímto užitím dochází nebo nedochází k pohrdání nebo urážení. Toto posouzení by také nemělo být jednostranné.

Je důležité si uvědomit, že odstraňování, nahrazování všech takzvaných diskriminačních slov, stahování tiskovin, které je obsahují, vůbec neznamena totéž jako odstranění diskriminace ze společnosti.

Objevují se i názory, že „protidiskriminační snahy v japonské společnosti způsobí, že vykoučí na cestu ke zničení japonštiny.“ (Ujje 2001). Aby k tomu nedošlo, je důležité pečlivě posoudit, zda dané slovo skutečně upevňuje diskriminační postoje, a pokud možno nahrazování omezit.

### 3.2 Dílčí závěr

Existence stále živých diskriminačních slov svědčí o tom, že projevy diskriminace najdeme i v japonském jazyce.

Při zkoumání této problematiky jsem dospěla k názoru, že počáteční období, tedy sedmdesátá léta, byla z hlediska přínosu pro odstraňování diskriminace ve společnosti neúspěšnější. Snahy o vyhledávání a nahrazování diskriminačních slov byly totiž nedílnou součástí diskuzí o problému diskriminace. Zároveň to byla doba, kdy skutečně běžně používaných diskriminačních slov bylo nejvíce. Upozorňování na diskriminační slova a jejich nahrazování bylo spjato s upozorňováním na reálnou diskriminaci.

Mám však dojem, že postupem času, zejména co se týká vývoje v posledních deseti letech, se praxe vyhledávání a nahrazování diskriminačních slov natolik zautomatizovala, že některá slova z publikovaných textů mizí téměř okamžitě. Smutné je, že nahrazování a odstraňování těchto slov nepředchází ani nenásleduje žádná diskuze o skutečných důvodech, proč je to které slovo označeno diskriminační. Myslím si, že tato praxe je kontraproduktivní. Účel - rozšiřování povědomí o problému diskriminace - není splněn, pouze dochází k „ochuzení“ výrazových prostředků japonštiny, zatímco skutečná diskriminace existuje dál a naopak se zhoršuje.

Doufám, že v otázce diskriminace média opět najdou svoji roli v poukazování na problémy a hledání příčin, nikoli v co nejrychlejším odstraňování jejich povrchních projevů.

#### 4. Závěr

V Japonsku není obvyklé narušovat harmonii celku domáháním se práv jednotlivce vůči skupině, a to ovlivňuje postoj společnosti k diskriminaci. Diskriminace proto není tématem veřejně diskutovaným ani tématem k běžnému hovoru.

Místo diskuze o diskriminaci se veřejné sdělovací prostředky zaměřují spíše na to, jak tento problém „odklidit“, o čemž svědčí zacházení s takzvanými diskriminačními slovy. Stále více se ukazuje, že je nutné nahradit povrchní diskuzi o „pouhých slovech“ hledáním a odstraňováním problému v jeho kořenech, které spočívají v existenci a přetrvávání diskriminace a diskriminačního smýšlení v Japonsku.

Japonsko prošlo od konce devatenáctého do začátku jednadvacátého století dlouhým vývojem. V průběhu této doby zaznamenalo obrovský posun od feudálního státu s izolacionistickou politikou přes postupný přerod v průmyslovou mocnost, která byla na počátku dvacátého století jako jediná nezápadní země schopná mocensky konkurovat v té době nejvyspělejšími evropskými státy. V současnosti čelí Japonsko podobným problémům jako další vyspělé země světa - konkurenci mladších ekonomik, problémům se stárnoucí populací a otázkou imigrace.

Na přelomu devatenáctého a dvacátého století sehrála, podobně jako v dalších asijských i evropských zemích, v Japonsku důležitou úlohu při utváření identity moderního národa a státu rasová ideologie, jejíž aplikování před druhou světovou válkou a během ní mělo tragické důsledky pro národy, jejichž země se staly cílem japonské imperiální agrese.

Otřesenou identitu po prohrané druhé světové válce měla pomoci obnovit idea „jednonárodnostního státu,“ která svůj účel splnila v období rychlého růstu a poválečné obnovy. Na tuto politiku však doplatily japonské národnostní menšiny.

Od osmdesátých let se situace mění a Japonsko v současnosti stojí na křižovatce – může se vydat cestou k mnohonárodnostnímu státu a multikulturnímu soužití, anebo obnovit svoji rasově konstruovanou identitu jednonárodnostního státu a národní výlučnosti prostředky jako je podpora „výběrové imigrace“ pouze pro osoby japonského původu, neřešení otázek diskriminace a ignorování existence etnických menšin, bez ohledu na možné hospodářské důsledky.

Zdá se, že Japonsko se právě vydává druhou cestou. Můžeme se jen dohadovat, jestli se snaha o oživení rasové identity setká s úspěchem, nebo jestli zapůsobí vnější i vnitřní společenské tlaky a japonská společnost zažije přeměnu, jakou její historie dosud nepamatuje.

Doufejme, že se nejen Japonsku, ale i všem dalším zemím do budoucna podaří obnovovat svoji identitu na jiných základech než s využitím diskriminačních postupů a rasových ideologií, čili že se podaří najít jiný recept, než ten, který ve dvacátém století nejprve zdánlivě výborně zafungoval a potom hořce zklamal.

## 5. Přílohy

### 5.1 Příloha 1.

Ukázky nápisů na vchodech do restaurací, lázní a dalších veřejných zařízení.

Obr. 7. Restaurace v Misawě, prefektura Aomori (2002)<sup>77</sup>



Obr. 8. Restaurace v Suginami v Tokiu (březen 2003)<sup>78</sup>

Sorry, but we do not  
accept foriegn  
customers.

However, we welcome  
foriegn customers.

Who come with  
JAPANESE FRIENDS.

Obr.9. Tři restaurace ve městě Koshigaya v prefektuře Saitama (2001)<sup>79</sup>

The following customers  
can't enter our pub.

1. Filipinos or people  
from other countries  
2. The group of only  
foreigners

But the above mentioned customers  
with Japanese can enter our pub.

PUB Assistant chief

次の方の入店はお断り  
します。  
一、フィリピン人  
及び外国人の方。  
二、外国人だけでご  
来店。ただし、日本人が  
一緒に入店いたします。  
グ  
オー  
テ

Reminders!!

All foreigner are  
not allowed to go  
inside at the  
"OMISE"  
strictly prohibited

*Hand Long Fantasy*

ATTENTION

FOREIGNERS ARE NOT  
ALLOWED TO ENTER  
WITHOUT JAPANESE  
ESCORT

外国人の入店 お断り致します

<sup>77</sup> Převzato z: Okamoto (2005: 225).

<sup>78</sup> Převzato z: Okamoto (2005: 226).

<sup>79</sup> Převzato z: Okamoto (2005: 226, 227).

## 5.2 Příloha 2.

### Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace<sup>80</sup>

New York, 21. 12. 1965

Státy, které jsou stranami této Úmluvy, berouce v úvahu, že Charta Organizace spojených národů je založena na zásadách důstojnosti a rovnosti všech lidí a že všechny členské státy se zavázaly provádět ve spolupráci s Organizací jak společně, tak i individuální akce, aby bylo dosaženo jednoho z cílů Organizace spojených národů, jímž je podpora a posilování všeobecné úcty k lidským právům a základním svobodám pro všechny, bez rozdílu rasy, pohlaví, jazyka nebo náboženství, a jejich zachování, berouce v úvahu, že Všeobecná deklarace lidských práv prohlašuje, že všichni lidé se rodí svobodní a sobě rovní co do důstojnosti a práv a že každý má mít všechna práva a svobody, které jsou v ní prohlášeny, bez jakéhokoli rozlišování, zejména podle rasy, barvy nebo národnostního původu, berouce v úvahu, že všichni lidé jsou si před zákonem rovni a mají právo na stejnou ochranu zákonem proti jakékoliv diskriminaci a proti veškerému podněcování k diskriminaci, berouce v úvahu, že Organizace spojených národů odsoudila kolonialismus a veškerou segregaci a diskriminační praxi, již je prováděn, ať existují v jakékoliv formě a kdekoli, a že Deklarace o poskytnutí nezávislosti koloniálním zemím a národům ze dne 14. prosince 1960 (rezoluce Valného shromáždění 1514 [XV]) potvrdila a slavnostně prohlásila nezbytnost co nejrychleji a bezpodmínečně s nimi skoncovat, berouce v úvahu, že Deklarace Organizace spojených národů o odstranění všech forem rasové diskriminace ze dne 20. listopadu 1963 (rezoluce Valného shromáždění 1904 [XVIII]) slavnostně potvrzuje, že je nezbytné rychle odstranit na celém světě rasovou diskriminaci ve všech jejích formách a projevech a zajistit porozumění pro důstojnost lidské osobnosti a úctu k ní, přesvědčeny, že jakékoli učení o nadřazenosti založené na rasovém rozlišování je z vědeckého hlediska falešné, morálně odsouzeníhodné, sociálně nespravedlivé a nebezpečné a že rasová diskriminace v teorii nebo praxi, ať se vyskytuje kdekoli, není ospravedlnitelná, znovu potvrzující, že diskriminace mezi lidmi podle rasy, barvy pleti nebo národnostního původu je na překážku přátelským a mírovým vztahům mezi národy a ohrožuje mír a bezpečnost mezi národy, jakož i harmonické soužití lidí, a to i témže státě, přesvědčeny, že existence rasových překohrad je neslučitelná s ideály jakékoli lidské společnosti, znepokojeny projevy rasové diskriminace, ke kterým stále ještě dochází v některých oblastech světa, a politikou vlád založenou na rasové nadřazenosti a nenávisti, jako je apartheid, segregace a separace, rozhodnuty přijmout všechna nezbytná opatření pro rychlé odstranění rasové diskriminace ve všech jejích formách a projevech, zabránit šíření rasistických učení a praktik a potírat je, aby bylo podpořeno porozumění porozumění mezi rasami a vybudováno mezinárodní společenství zbavené všech forem rasové segregace a rasové diskriminace, berouce v úvahu Úmluvu o diskriminaci v povolání a zaměstnání, přijatou Mezinárodní organizací práce v roce 1958, a Úmluvu o boji proti diskriminaci v oblasti vzdělání, přijatou Organizací spojených národů pro výchovu, vědu a kulturu v roce 1960, přejíce si uskutečnit zásady zakotvené v Deklaraci Organizace spojených národů o odstranění všech forem rasové diskriminace a zabezpečit co nejrychlejší přijetí praktických opatření k tomuto cíli, dohodly se tomto:

#### ČÁST I ČL. 1

1. Výraz "rasová diskriminace" v této úmluvě znamená jakékoli rozlišování, vylučování, omezování nebo zvýhodňování založené na rase, barvě pleti, rodovém nebo národnostním nebo etnickém původu, jehož cílem nebo následkem je znemožnění nebo omezení uznání, užívání nebo uskutečňování lidských práv a základních svobod na základě rovnosti v politické, hospodářské, sociální, kulturní nebo v kterékoli jiné oblasti veřejného života. 2. Tato úmluva se netýká rozlišování, vylučování, omezování nebo zvýhodňování prováděného státem, který je stranou této úmluvy, mezi vlastními a cizími občany. 3. Žádné ustanovení této úmluvy nemůže být vykládáno tak, aby se dotýkalo jakýmkoli způsobem právních předpisů smluvních států o národnosti, státním občanství nebo naturalizaci, pokud tato ustanovení nediskriminují některou národnost. 4. Za rasovou diskriminaci nejsou považována zvláštní opatření, účinná výhradně pro zajištění přiměřeného rozvoje

<sup>80</sup> Informační centrum OSN v Praze. *Dokumenty OSN: Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace*. 28.4.2007. Dostupné z: <<http://www.osn.cz/444/dokumenty/osn/uzavazeny-umluva-o-odstraneni-vsech-form-rasove-diskriminace>>

některých rasových nebo etnických skupin nebo jednotlivců, kteří potřebují takovou ochranu, jež může být nezbytnou k tomu, aby jim zabezpečila rovné užívání nebo výkon lidských práv a základních svobod, pokud ovšem tato opatření nevedou k zachování rozdílných práv pro různé rasové skupiny a pokud nezůstanou v platnosti po dosažení cílů, pro které byla přijata.

## Čl. 2

1. Smluvní státy odsuzují rasovou diskriminaci a zavazují se, že budou provádět bez prodlení a všemi vhodnými způsoby politiku směřující k odstranění rasové diskriminace ve všech jejích formách a k rozvoji porozumění mezi všemi rasami. K tomuto cíli:

a) každý smluvní stát se zavazuje, že nebude provádět rasovou diskriminaci proti osobám, skupinám osob nebo institucím a že zajistí, aby všechny veřejné orgány a instituce, celostátní i místní, jednaly v souladu s tímto závazkem;

b) každý smluvní stát se zavazuje, že nebude povzbuzovat, hájit nebo podporovat rasovou diskriminaci prováděnou kteroukoli osobou nebo organizací;

c) každý smluvní stát podnikne účinná opatření k přezkoumání celostátní i místní vládní politiky a k novelizaci nebo zrušení všech zákonů a předpisů, které mají za následek vznik nebo zachování rasové diskriminace, všude kde existuje;

d) každý smluvní stát zakáže a odstraní všemi vhodnými prostředky, včetně zákonodárných opatření, rasovou diskriminaci prováděnou kteroukoli osobou, skupinou nebo organizací;

e) každý smluvní stát se zavazuje podporovat, kde je to vhodné, integrační vícerasové organizace a hnutí a jiná opatření pro odstranění překážek mezi rasami a působit proti všemu, co směřuje k posilování rasových přehrad.

2. Pokud to okolnosti vyžadují, provedou smluvní státy zvláštní opatření v oblasti sociální, hospodářské, kulturní a v jiných oblastech k zajištění přiměřeného rozvoje a ochrany rasových skupin nebo jejich příslušníků, aby jim bylo zaručeno plné a rovné užívání lidských práv a základních svobod. Tato opatření nemají mít v žádném případě za následek zachování nerovnosti nebo rozdílnosti práv různých rasových skupin po dosažení účelu, pro který byla přijata.

## Čl. 3

Smluvní státy zvláště odsuzují rasovou segregaci a apartheid a zavazují se na územích spadajících pod jejich pravomoc předcházet, zakázat a vymýtit všechny praktiky tohoto druhu.

## Čl. 4

Smluvní státy odsuzují veškerou propagandu a všechny organizace, které jsou založeny na myšlenkách nebo teoriích o nadřazenosti jedné rasy nebo skupiny osob jedné barvy pleti nebo etnického původu, nebo které se pokoušejí ospravedlňovat nebo povzbuzovat jakoukoli formu rasové nenávisti a diskriminace, a zavazují se, že přijmou bezodkladná a pozitivní opatření k vymýcení jakéhokoli podněcování k rasové diskriminaci nebo činů rasové diskriminace, a k tomuto cíli, s náležitým zřetelem na zásady zakotvené ve Všeobecné deklaraci lidských práv a na práva výslovně uvedená v článku 5 této úmluvy, se zavazují zejména:

a) prohlásit za činy trestné podle zákona: jakékoli rozšiřování idejí založených na rasové nadřazenosti nebo nenávisti, jakékoli podněcování k rasové diskriminaci, jakož i veškeré násilné činy nebo podněcování k takovým činům proti kterékoli rase nebo kterékoli skupině osob jiné barvy pleti nebo etnického původu, jakož i poskytování jakékoli podpory rasistické činnosti, včetně jejího financování; b) prohlásit za nezákonné organizace a rovněž i organizovanou a jakoukoli jinou propagandistickou činnost podporující a povzbuzující rasovou diskriminaci a prohlásit účast v takových organizacích nebo na takové činnosti za trestnou podle zákona;

c) nedovolit celostátním ani místním veřejným orgánům nebo institucím podporovat nebo podněcovat rasovou diskriminaci.

## Čl. 5

V souladu se základními povinnostmi vyhlášenými v článku 2 této Úmluvy se smluvními státy zavazující, že zakáží a odstraní rasovou diskriminaci ve všech jejích formách a že zaručí právo každého na rovnost před zákonem bez rozlišování podle rasy, barvy pleti, národnostního nebo etnického původu, zvláště pak při užívání těchto práv:

a) práva na rovné zacházení před soudy a před všemi ostatními orgány, které vykonávají soudnictví,

b) práva na osobní bezpečnost a ochranu státem proti násilí a újmě na zdraví, ať jsou způsobeny vládními úředníky nebo kteroukoli osobou, skupinou nebo institucí,

c) politických práv, zejména práva účastnit se voleb - volit a být volen - na základě všeobecného a rovného volebního práva, práva účasti ve vládě, jakož i účastnit se správy veřejných záležitostí na všech stupních, a práva vstupu za rovných podmínek do veřejných služeb,

d) dalších občanských práv,  
zejména: i) práva svobodného pohybu a výběru bydliště uvnitř hranic státu,  
ii) práva opustit kteroukoli zemi, i svou vlastní, a vrátit se do své země,  
iii) práva na státní občanství,  
iv) práva uzavřít sňatek a zvolit si manžela,  
v) práva každého vlastnit majetek jak sám, tak spolu s jinými,  
vi) práva nabývat dědictví,  
vii) práva na svobodu myšlení, svědomí a náboženství,  
viii) práva na svobodu přesvědčení a projevu, ix) práva na svobodu shromažďování a sdružování,

e) hospodářských, sociálních a kulturních práv,  
zejména: i) práva na práci, na svobodnou volbu zaměstnání, na spravedlivé a uspokojivé pracovní podmínky, na ochranu proti nezaměstnanosti, na stejný plat za stejnou práci a na spravedlivou a uspokojivou odměnu za práci,  
ii) práva zakládat odborové organizace a stát se jejich členem,  
iii) práva na bydlení,  
iv) práva na ochranu zdraví, léčebnou péči, sociální zabezpečení a sociální služby,  
v) práva na vzdělání a školení,  
vi) práva na rovnou účast v kulturním dění,  
f) práva přístupu na všechna místa a na používání všech služeb určených pro veřejnost, jako jsou dopravní prostředky, hotely, restaurace, kavárny, divadla a parky.

## Čl. 6

Smluvní státy zajistí prostřednictvím příslušných vnitrostátních soudů a jiných státních orgánů všem osobám podléhajícím jejich jurisdikci účinnou ochranu před všemi činy rasové diskriminace, které v rozporu s touto úmluvou porušují jejich lidská práva a základní svobody, jakož i právo žádat u těchto soudců spravedlivou a přiměřenou náhradu za jakoukoli škodu, kterou v důsledku takové diskriminace utrpěly.

Čl. 7 Smluvní státy se zavazují, že podniknou bezodkladná opatření, zvláště v oblasti vyučování, výchovy, kultury a informací, pro boj proti předsudkům, které vedou k rasové diskriminaci, a pro podporu porozumění, snášenlivosti a přátelství mezi národy a rasovými nebo etnickými skupinami, jakož i pro popularizaci cílů a zásad Charty Organizace spojených národů, Všeobecné deklarace lidských práv, Deklarace Organizace spojených národů a odstranění všech forem rasové diskriminace a této úmluvy.

## ČÁST II

### Čl. 8

1. Bude ustaven Výbor pro odstranění rasové diskriminace (dále jen Výbor), který bude složen z osmnácti expertů známých svými vysokými morálními vlastnostmi a nestranností, kteří budou voleni smluvními státy z jejich občanů a budou vykonávat tuto funkci jako individuální osoby, přičemž bude brán zřetel na spravedlivé zeměpisné rozdělení míst a na zastoupení rozličných forem civilizace a hlavních právních systémů.
2. Členové Výboru budou voleni tajným hlasováním z kandidátů uvedených v seznamu osob jmenovaných smluvními státy. Každý smluvní stát může jmenovat ze svých občanů jednu osobu.
3. Prvé volby se budou konat šest měsíců poté, co tato úmluva vstoupí v platnost. Generální tajemník Organizace spojených národů vyzve smluvní státy nejpozději tři měsíce před každými volbami, aby do dvou měsíců sdělily své kandidáty. Generální tajemník vypracuje abecední seznam všech takto navržených osob s uvedením smluvních států, kterými byly navrženy, a zašle jej smluvním státům.
4. Volby členů Výboru se budou konat na zasedání smluvních států, které generální tajemník svolá do sídla Organizace spojených národů. Na tomto zasedání, na němž kvorum budou tvořit dvě třetiny smluvních států, budou zvoleni za členy Výboru ti kandidáti, kteří obdrží největší počet hlasů a absolutní většinu hlasů přítomných a hlasujících zástupců smluvních států.
- 5.a) Členové Výboru budou voleni na čtyřleté období. Volební období devíti členů zvolených při prvních volbách uplyne však za dva roky. Jména těchto devíti členů budou vylosována předsedou Výboru ihned po prvních volbách.



b) Aby byla obsazena uprázdněná místa, jmenuje smluvní stát, jehož expert přestal vykonávat funkci člena Výboru, jiného experta ze svých občanů s výhradou schválení Výboru. 6. Smluvní státy hradí náklady členů Výboru spojené s výkonem jejich funkce.

### Čl. 9

1. Smluvní státy se zavazují, že pro jednání ve Výboru budou předkládat generálnímu tajemníkovi Organizace spojených národů zprávu o zákonodárných, soudních, správních nebo jiných opatřeních, která učinily k provedení ustanovení této Úmluvy:

a) do roka od vstupu této Úmluvy pro příslušný stát v platnost,

b) poté každé dva roky, a kromě toho kdykoli o to Výbor požádá. Výbor může požadovat od smluvních států doplňující informace.

2. Výbor bude Valnému shromáždění každoročně předkládat prostřednictvím generálního tajemníka zprávu o své činnosti a může činit návrhy a všeobecná doporučení na základě zpráv a informací, které obdržel od smluvních států. Takové návrhy a všeobecná doporučení budou předloženy Valnému shromáždění společně s případnými připomínkami smluvních států.

### Čl. 10

1. Výbor přijme vlastní jednací řád.

2. Výbor si volí své funkcionáře na období dvou let.

3. Generální tajemník Organizace spojených národů zřídí sekretariát Výboru.

4. Schůze Výboru se budou konat zpravidla v sídle Organizace spojených národů.

### Čl. 11

1. Jestliže má některý smluvní stát za to, že jiný smluvní stát neprovádí ustanovení této úmluvy, může na to upozornit Výbor. Výbor pak zašle toto sdělení příslušnému smluvnímu státu. Stát, jemuž bylo sdělení zasláno, předloží do tří měsíců písemné vysvětlení nebo prohlášení a informuje o případné nápravě.

2. Jestliže záležitost nebude urovnána ke spokojenosti obou stran do šesti měsíců ode dne, kdy stát obdržel prvé sdělení, a to buď dvoustranným jednáním nebo jiným vhodným způsobem, bude mít každý ze států právo předložit otázku znovu Výboru tím, že současně vyrozumí Výbor a druhý stát.

3. Výbor se bude zabývat věcí, která mu byla předložena podle odstavce 2 tohoto článku, až poté, kdy zjistil, že v daném případě byly použity a vyčerpány všechny dosažitelné vnitrostátní opravné prostředky, v souladu s obecně uznanými zásadami mezinárodního práva. To však neplatí v případě, kdy se opravné řízení neodůvodněně protahuje.

4. V každé záležitosti, která mu byla předložena, může Výbor požádat příslušné smluvní státy, aby mu zaslaly jakékoli další informace týkající se této záležitosti.

5. Jestliže Výbor jedná o otázce vyplývající z tohoto článku, mají příslušné smluvní státy právo určit svého zástupce, který se bez hlasovacího práva zúčastní projednávání této otázky.

### Čl. 12

1.a) Jakmile Výbor obdržel a porovnal všechny informace, které považuje za potřebné, předseda jmenuje ad hoc smířčí komisi (dále jen komise) složenou z pěti osob, které mohou, avšak nemusí být členy Výboru. Její členové budou jmenováni na základě jednomyslného souhlasu stran ve sporu. Komise poskytne státům, které o to projeví zájem, své dobré služby k pokojnému urovnání sporu, které bude založeno na dodržování této úmluvy.

b) Jestliže se státy, které jsou stranami ve sporu, nedohodnou do tří měsíců na složení komise, budou její členové, o nichž se tyto státy nedohodly, zvoleni ze členů Výboru dvoutřetinovou většinou v tajném hlasování.

2. Členové komise vykonávají svou funkci jako individuální osoby. Nemohou být příslušníky státu, který je stranou ve sporu, ani státu, který není smluvní stranou této úmluvy.

3. Komise volí svého předsedu a schvaluje svůj jednací řád.

4. Komise zasedá zpravidla v sídle Organizace spojených národů nebo na jiném vhodném místě, které sama určí.

5. Sekretariát zřízený podle článku 10 odstavce 3 této úmluvy bude sloužit též každé komisi, která vznikne výše uvedeným způsobem v důsledku sporu mezi smluvními státy.

6. Veškeré náklady členů komise budou rovnoměrně rozděleny mezi státy, které jsou stranami sporu, na základě odhadu provedeného generálním tajemníkem.

7. Generální tajemník bude v případě potřeby zmocněn uhradit výdaje členů komise ještě před tím, než je uhradí státy, které jsou stranami sporu, v souladu s odstavcem 6 tohoto článku.

8. Informace, které Výbor obdržel a zhodnotil, budou komisi k dispozici. Komise může požádat státy o předložení jakýchkoli dalších informací týkajících se projednávané záležitosti.

### Čl. 13

1. Komise po plném posouzení záležitosti připraví a předloží předsedovi Výboru svou zprávu se závěry o všech skutkových otázkách týkajících se sporu a s doporučeními, která jsou podle názoru komise vhodná k dosažení pokojného urovnání sporu.
2. Předseda Výboru předloží zprávu komise každému ze států, které jsou stranami ve sporu. Tyto státy sdělí předsedovi Výboru ve lhůtě tří měsíců, zda doporučení obsažená ve zprávě komise přijímají.
3. Po uplynutí lhůty uvedené v odstavci 2 tohoto článku zašle předseda Výboru ostatním smluvním státům této úmluvy zprávu komise spolu s prohlášeními států, jež jsou stranami ve sporu.

### Čl. 14

1. Smluvní stát může kdykoli prohlásit, že uznává příslušnost Výboru pro přijímání a projednávání sdělení jednotlivých osob nebo skupin osob podléhajících jurisdikci tohoto státu, které si stěžují, že se staly obětí porušení kteréhokoli z práv vyhlášených v této úmluvě. Výbor nepřijme sdělení týkající se smluvního státu, které neučinil takové prohlášení.
2. Každý smluvní stát, který činí prohlášení podle odstavce 1 tohoto článku, může vytvořit nebo určit v rámci svého právního řádu orgán, který bude pověřen přijímat a projednávat petice jednotlivých osob i skupin osob podléhajících jeho jurisdikci, které si stěžují, že se staly obětí porušení některého z práv vyhlášených v této Úmluvě, a které vyčerpaly ostatní dostupné vnitrostátní opravné prostředky.
3. Prohlášení učiněné podle odstavce 1 tohoto článku spolu s názvem orgánu vytvořeného nebo určeného podle odstavce 2 tohoto článku, uloží smluvní stát u generálního tajemníka Organizace spojených národů, a ten zašle jeho kopii ostatním smluvním státům. Prohlášení může být kdykoli odvoláno oznámením zasláným generálnímu tajemníkovi. Odvolání se nevztahuje na sdělení, která již Výbor obdržel.
4. Orgán vytvořený nebo určený v souladu s odstavcem 2 tohoto článku povede rejstřík petic. Ověřené kopie rejstříku budou každoročně ukládány u generálního tajemníka, přičemž jejich obsah nebude zveřejňován.
5. V případě, že stěžovatel neobdrží zadostiučinění od orgánu vytvořeného nebo určeného podle odstavce 2 tohoto článku, má právo obrátit se do šesti měsíců s touto záležitostí k Výboru.
- 6.a) O každé stížnosti uvědomí Výbor důvěrnou cestou smluvní stát, který údajně porušil některé z ustanovení této úmluvy; nesmí však uvést totožnost příslušné osoby nebo skupiny osob bez jejich výslovného souhlasu. Výbor nepřijme anonymní stížnosti.
- b) Do tří měsíců předloží stát Výboru písemné vysvětlení nebo prohlášení objasňující záležitost a informaci o eventuální nápravě.
- 7.a) Výbor zkoumá stížnost se zřetelem ke všem informacím, které mu byly předloženy smluvním státem a stěžovatelem. Výbor se nebude zabývat sdělením stěžovatele, dokud nezjistí, že stěžovatel vyčerpал všechny dosažitelné vnitrostátní opravné prostředky. Tato zásada však neplatí v případě, že se opravné řízení neodůvodněně protahuje.
- b) Své případné návrhy a doporučení zašle Výbor příslušnému smluvnímu státu a stěžovateli.
8. Výbor zahrne do své výroční zprávy stručný obsah těchto sdělení, a pokud je to účelné, též obsah vysvětlení a stanovisek smluvních států, jakož i svých vlastních návrhů a doporučení.
9. Výbor je oprávněn vykonávat funkce uvedené v tomto článku pouze tehdy, bude-li prohlášeními ve smyslu odstavce 1 tohoto článku vázáno nejméně deset smluvních států této úmluvy.

### Čl. 15

1. Až do dosažení cílů Deklarace o poskytnutí nezávislosti koloniálním zemím a národům, obsažené v rezoluci Valného shromáždění 1514 (XV) ze 14. prosince 1960, nebudou ustanovení této úmluvy žádným způsobem omezovat petiční právo zaručené těmto národům jinými mezinárodními dokumenty nebo Organizací spojených národů a jejími mezinárodními odbornými organizacemi.
- 2.a) Výbor, vytvořený podle odstavce 1 článku 8 této úmluvy, dostává od orgánů Organizace spojených národů, které se zabývají otázkami majícími přímý vztah k zásadám a cílům této úmluvy, kopie petic a předkládá jim své názory a doporučení ve věci těchto petic, když posuzuje petice, které pocházejí od obyvatel poručenských a nesamosprávných území nebo jiných území, na která se vztahuje rezoluce Valného shromáždění 1514 (XV), a týkají se otázek upravených touto úmluvou a předložených těmto orgánům.
- b) Výbor obdrží od příslušných orgánů Organizace spojených národů kopie zpráv o zákonodárných, soudních, správních nebo jiných opatření, která mají přímý vztah k zásadám a cílům této úmluvy a která jsou prováděna

správními mocnostmi na územích zmíněných pod bodem a) tohoto odstavce, a bude tlumočit své názory a doporučení těmto orgánům.

3. Výbor zahrne do své zprávy Valnému shromáždění stručný přehled o peticích a zprávách, které obdržel od orgánů Organizace spojených národů, jakož i názory a doporučení Výboru týkající se těchto petic a zpráv.

4. Výbor si vyžádá od generálního tajemníka Organizace spojených národů všechny jemu dostupné informace, které mají vztah k cílům této úmluvy a týkající se území zmíněných v odstavci 2 a) tohoto článku.

#### **Čl. 16**

Ustanovení této úmluvy o opatřeních, jež mají být učiněna k urovnání sporů nebo k vyřízení stížností, se nedotýkají jiných způsobů řešení sporů nebo vyřizování stížností v oblasti diskriminace, upravených v základních dokumentech nebo úmluvách Organizace spojených národů a jejích odborných organizací, a nebrání smluvním státům použít jiné cesty k urovnání sporu, v souladu s obecnými nebo zvláštními mezinárodními smlouvami, kterými jsou vázány.

### **ČÁST III**

#### **Čl. 17**

1. Tato úmluva je otevřena podpisu všech států, které jsou členy Organizace spojených národů, kterékoli z jejich mezinárodních odborných organizací, všech států, které jsou stranami Statutu Mezinárodního soudního dvora a kteréhokoli jiného státu, který byl Valným shromážděním Organizace spojených národů vyzván, aby se stal stranou této úmluvy.

2. Tato úmluva podléhá ratifikaci. Ratifikační listiny budou uloženy u generálního tajemníka Organizace spojených národů.

#### **Čl. 18**

1. Tato úmluva je otevřena přístupu všech států uvedených v odstavci 1 článku 17 úmluvy.

2. Listiny o přístupu budou uloženy u generálního tajemníka Organizace spojených národů.

#### **Čl. 19**

1. Tato úmluva vstoupí v platnost třicátým dnem po uložení dvacáté sedmé ratifikační listiny nebo listiny o přístupu u generálního tajemníka Organizace spojených národů.

2. Pro každý stát, který úmluvu ratifikuje nebo k ní přistoupí po uložení dvacáté sedmé ratifikační listiny nebo listiny o přístupu, úmluva vstoupí v platnost třicátého dne po uložení jeho ratifikační listiny nebo listiny o přístupu.

#### **Čl. 20**

1. Jestliže kterýkoli stát učiní při ratifikaci nebo při přístupu výhradu ke kterémukoli z článků této úmluvy, generální tajemník Organizace spojených národů sdělí znění výhrady všem státům, které jsou nebo které se mohou stát smluvními stranami této úmluvy. Kterýkoli stát, který má námitky proti výhradám, oznámí generálnímu tajemníkovi ve lhůtě devadesáti dnů ode dne uvedeného sdělení, že výhradu nepřijímá.

2. Výhrady, které jsou neslučitelné s cílem a účelem této úmluvy, nejsou přípustné. Rovněž není přípustná výhrada, jež by ve svých důsledcích bránila činnosti některého z orgánů vytvořených úmluvou. Za nepřipustnou nebo za takovou, která brání činnosti, bude považována výhrada, s níž vysloví nesouhlas nejméně dvě třetiny smluvních států této úmluvy.

3. Výhrady mohou být kdykoli odvolány sdělením zaslaným generálnímu tajemníkovi. Sdělení vstoupí v platnost dnem, kdy je generální tajemník obdržel.

#### **Čl. 21**

Každý stát může vypovědět tuto úmluvu písemným sdělením zaslaným generálnímu tajemníkovi Organizace spojených národů. Vypověď vstoupí v platnost jeden rok po dni, kdy generální tajemník sdělení obdržel.

**Čl. 22** Každý spor vzniklý mezi dvěma nebo více smluvními státy o výklad nebo o použití této úmluvy, který se nevyřeší jednáním nebo na základě procedury výslovně stanovené v této úmluvě, bude na žádost kterékoli ze stran ve sporu předložen k rozhodnutí Mezinárodnímu soudnímu dvoru, nedohodnou-li se strany na jiném způsobu řešení.

#### **Čl. 23**

1. Každý smluvní stát může kdykoli požádat o revizi této úmluvy písemným sdělením zaslaným generálnímu tajemníkovi Organizace spojených národů.

2. O opatřeních, která mají být na základě takové žádosti přijata, pokud vůbec, rozhodne Valné shromáždění Organizace spojených národů.

#### **Čl. 24**

Generální tajemník Organizace spojených národů vyrozumí všechny státy uvedené v odstavci 1 článku 17 této úmluvy: a) o podpisech této úmluvy, ratifikacích a přístupech podle článků 17 a 18; b) o dni, kdy tato úmluva vstoupí v platnost podle článku 19; c) o sděleních a prohlášeních, která obdržel podle článků 14, 20 a 23; d) o sděleních o výpovědi, která obdržel podle článku 21.

#### **Čl. 25**

1. Tato úmluva, jejíž znění anglické, čínské, francouzské, ruské a španělské mají stejnou platnost, bude uložena v archivu Organizace spojených národů. 2. Generální tajemník Organizace spojených národů zašle ověřený otisk této úmluvy všem státům náležejícím do některé z kategorií zmíněných v odstavci 1 článku 17 úmluvy. Na důkaz čehož níže podepsaní, náležitě zmocnění svými vládami, podepsali tuto úmluvu, otevřenou k podpisu v New Yorku dne sedmého března roku tisícího devítistého šedesátého šestého.

## **6. Použitá literatura**

### Monografie

BUDIL, Ivo T. - BLAŽEK, Vladimír - SLÁDEK, Vladimír (ed.): *Dějiny, rasa a kultura*, Katedra antropologie FF ZČU v Plzni, Plzeň 2005

ČERNÝ, Václav: *Rasismus, jeho základy a vývoj*, Votobia, Praha 1995 (reedice vydání z r. 1939)

DIKÖTTER, Frank (ed.) : *The Construction of Racial Identities in China and Japan*, Hurst & Company, London 1997

GIDDENS, Anthony: *Sociologie*, Argo, Praha 1999, s. 227-252 kap. Etnicita a rasa

GOTO, Takanori: *Kotoba to jinken*, Kindai bungeisha, Tokyo 1993  
(後藤隆徳 (1993) 『ことばと人権』近代文藝者)

HATAYA, Fumio: *Sabetsu to hansenbyo*, Heibonsha, Tokyo 2006  
畑谷史代 (2006) 『差別とハンセン病』平凡社

HICKS, George: *Japan's hidden apartheid - The Korean Minority and the Japanese*, Ashgate, Hants 2004

ISAMURA, Eiichi - FUKUOKA, Yasunori: *Masukomi to sabetsugo mondai*, Akashi shoten, Tokyo 1994  
磯村英一・福岡安則 (1994) 『マスコミと差別語問題』明石書店

KOMORI, Tetsuo: *Q&A Dowa mondai no kiso chishiki*, Akashi shoten, Tokyo 2002  
小森哲郎 (2002) 『Q&A 同和問題の基礎知識』明石書店

"*Kotobagari*" to sabetsu, Shukan bunshun, Tokyo 1994  
週刊文春編 (1994) 『「言葉狩り」と差別』

MONTAGU, Ashley: *Man's Most Dangerous Myth: The Fallacy of Race*, Harper & Brothers, New York 1942

OKAMOTO, Masataka: *Nihon no minzoku sabetsu - jinshu sabetsu teppai joyaku kara mita kadai*, Akashi shoten, Tokyo 2005  
岡本雅享 (2005) 「『日本の民族差別』人種差別撤廃条約からみた課題」明石書店

PRŮCHA, Jan: *Interkulturní psychologie – Sociopsychologické zkoumání kultur, etnik, ras a národů*, Portál, Praha 2004

TAKAGI, Masayuki: *Sabetsu yogo no kiso chishiki '99*, Doyobijutsusha shuppan hanbai, Tokyo 1999  
高木正幸 (1999) 『差別語の基礎知識'99』土曜美術社出版販売

*Tsukaenai nihongo - hoso tabu no jittai*, Irebun shuppan, Tokyo 1975

「『使えない日本語』放送タブーの実態」 (1975) いれぶん出版

UEDA, Masaaki (ed.): *Kokusaika no naka no jinken mondai*, Akashi shoten, Tokyo 2005  
上田正明編著 (2005) 『国際化のなかの人権問題』明石書店

WOLF Josef, *Lidské rasy a rasismus v dějinách a v současnosti*, UK v Praze,  
Nakladatelství Karolimum, Praha 2000

YABE Takeshi, *Jinshu sabetsu no teikoku*, Kobunsha, Tokyo 2004  
矢部武 (2004) 『人種差別の帝国』光文社

### Články

MIHASHI, Osamu: *The Symbolism of Social Discrimination: A Decoding of Discriminatory Language*.  
In: *Current Anthropology*, Vol. 28, No. 4, Supplement: An Anthropological Profile of Japan (Aug. – Oct., 1987), s. S19 – S29.

SALZMANN, Zdeněk: *Existují rasy?*  
In: *Český lid*, č.90, 2/2003, s.161-172.

UJIE, Yoko: *Sabestugo – kotobagari no jittai*.  
In: *Nihongo gogaku (Tokushu: Nihongo no shi)*, Vol. 20, No. 6, 2001  
氏家洋子「『差別語』狩りの実態」 (2001) 『日本語語学・特集：日本語の死』20巻6号

### Slovníky

Encyklopedický slovník, Odeon, Praha 1993

KOIKE, Seiji a kol.: *Nihongo kiwado jiten*, Asakura shoten, 1997  
小池清治他 (1997) 『日本語キーワード辞典』朝倉書店

Kojien 2002, Iwanami shoten (digitální verze)  
広辞苑 (2002) 岩波書店

## Elektronické dokumenty

Encyclopedia of the Nations. *Japan population*. 28.4.2007. Dostupné z:

<<http://www.nationsencyclopedia.com/Asia-and-Oceania/Japan-POPULATION.html>>

FUKUOKA, Yasunori - TSUJIYAMA, Yukiko: *Young Koreans Against Ethnic Discrimination in Japan*. The Bulletin of Chiba College of Health Science, Vol.10, No.2. Přeložil John G.Russel. 28.4.2007. Dostupné z: <<http://www.bch.ac.jp/07/fukuoka02.htm>>

*Hitachi shushoku sabetsu saiban to wa (gaiyo)* (日立就職差別差裁判とは (概要)). 28.4.2007. Dostupné z:

<[http://bomelabae01.nifty.com/hyukik/dokumen/daijishu01\\_01.htm](http://bomelabae01.nifty.com/hyukik/dokumen/daijishu01_01.htm)>

*Hoso kinshi yogo shu* (放送禁止用語集). 28.4.2007. Dostupné z:

<<http://www.asosides.co.jp/Vol5/e-1464.html#01>>

Informační centrum OSN v Praze. *Dokumenty OSN: Charta organizace Spojených národů*. 28.4.2007. Dostupné z: <<http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/charta-organizace-spojencu-na-rodach.html>>

<<http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/charta-organizace-spojencu-na-rodach.html>>

Informační centrum OSN v Praze. *Dokumenty OSN: Mezinárodní pakt o hospodářských právech, sociálních a kulturních právech*. 28.4.2007. Dostupné z:

<<http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/mezinarodni-pakt-o-hospodarskych-sociálních-a-kulturních-právech.pdf>>

Informační centrum OSN v Praze. *Dokumenty OSN: Mezinárodní pakt o občanských a politických právech*. 28.4.2007. Dostupné z: <<http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/mezinarodni-pakt-o-občanských-a-politických-právech.pdf>>

<<http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/mezinarodni-pakt-o-občanských-a-politických-právech.pdf>>

Informační centrum OSN v Praze. *Dokumenty OSN: Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace*. 28.4.2007. Dostupné z:

<<http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/mezinarodni-umluva-o-odstranění-všech-forem-rasové-diskriminace.pdf>>

Informační centrum OSN v Praze. *Dokumenty OSN: Všeobecná deklarace lidských práv*. Dostupné z: <<http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/všeobecná-deklarace-lidských-práv.pdf>>

<<http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/všeobecná-deklarace-lidských-práv.pdf>>

KAKUCHI, Suvendrini: *Ainu Discrimination Defies the Law*. Asia Times Online.

[19.5.2000] 28.4.2007. Dostupné z: <<http://www.atimes.com/gapan/20000519Dn01.html>>

Kansai daigaku. *Jinken mondai kenkyushitsu kiyo*. No.29. [4.4.1994] *Tsutsui Yasutaka danhitsu jiken kara „rangaku jishi“ made „hisabetsusha e no hairyo“ wo kangaeru*. 関西大学『人権問題研究室紀要』29号、1994年4月。筒井康隆断筆事件から『蘭学事始』まで「被差別者への配慮」を考える。28.4.2007. Dostupné z:

<[http://www.cc.kyoto-su.ac.jp/~nada/patowork\\_199404.htm](http://www.cc.kyoto-su.ac.jp/~nada/patowork_199404.htm)>

Office of The United Nations High Commissioner for Human Rights. *Comments (summary) of the Japanese Government on the Concluding Observations of the CERD on its initial and 2nd periodic reports : Japan. 10/08/2001. A/56/18,AnnexVIIA. (Concluding Observations/Comments).* 28.4.2007.

Dostupné z:

<[http://www.unhcr.ch/tbs/doc.nsf/\(Symbol\)/cbe5e33704546676c1256aa700473a95?opendocument](http://www.unhcr.ch/tbs/doc.nsf/(Symbol)/cbe5e33704546676c1256aa700473a95?opendocument)>

Office of The United Nations High Commissioner for Human Rights. Committee on the Elimination of Racial Discrimination (CERD). *Reports submitted by the State parties under Article 9 of the Convention. Second periodic reports of States parties due in 1999. Japan. CERD/C/350/Add.2.[13 January 2000]* 28.4.2007. Dostupné z:

<[http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/398580b1dc7b4043c1256a450044f331?0bb2b73f5bd9f2f8c12569e70035c560/\\$FILE/G0044387.pdf](http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/398580b1dc7b4043c1256a450044f331?0bb2b73f5bd9f2f8c12569e70035c560/$FILE/G0044387.pdf)>

The Ainu Museum. *The Ainu People.* 28.4.2007. Dostupné z: <<http://www.ainu-museum.or.jp/english/english.html>> (anglická verze).

Ainu Minzoku Hakubutsukan (アイヌ民族博物館). *Ainu bunka nyumon (アイヌ文化入門).* 28.4.2007. Dostupné z: <<http://www.ainu-museum.or.jp/nyumon/nyumon.html>> (japonská verze).

Wikipedia. *Kotobagari.* 28.4.2007. Dostupné z: <<http://en.wikipedia.org/wiki/Kotobagari>>

Wikipedia. *Political Correctness.* 28.4.2007. Dostupné z:

<[http://en.wikipedia.org/wiki/Political\\_correctness](http://en.wikipedia.org/wiki/Political_correctness)>